

Suvun sisällä sovittua

Sukulaissijoitukset aikuistuneiden lasten näkökulmasta

Nina Johanna Laisi

Helsingin yliopisto

Valtiotieteellinen tiedekunta

Sosiaalityö

Pro gradu -tutkielma

Toukokuu 2011

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty Valtiotieteellinen tiedekunta		Laitos – Institution – Department Sosiaalitieteiden laitos	
Tekijä – Författare – Author Laisi, Nina			
Työn nimi – Arbetets titel – Title Suvun sisällä sovittua. Sukulaissijoitukset aikuistuneiden lasten näkökulmasta			
Oppiaine – Läroämne – Subject Yhteiskuntapolitiikka: Sosiaalityö			
Työn laji – Arbetets art – Level Pro gradu -työ	Aika – Datum – Month and year 2011-05-09	Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages 96 + 4	
Tiivistelmä – Referat – Abstract			
<p>Kautta aikain sukulaiset ovat huolehtineet sukulaistensa äidittömistä tai isättömistä lapsista, ja usein näin on toimittu sukulaisten keskinäisillä sopimuksilla. Sukulaisperheessä asumista on nimitetty esimerkiksi yksityissijoitukseksi ja siellä asuvaa kasvattilapiseksi. Suomessa lastensuojelun virallisen sijaishuoltojärjestelmän suhtautuminen sukulaisperheisiin on vaihdellut eri aikoina. Yleisesti nähdään, että 1980-luvun puoliväliin asti sukulaisperheitä käytettiin paljon suomalaisessa lastensuojelussa, mutta hoitotyön ammatillistamispyrkimysten ja yhteiskunnallisen rakennekehityksen myötä niiden käyttö väheni, ja alkoi systemaattinen vieraiden sijaisperheiden etsiminen ja valmentaminen. Nykyään ollaan uudelleen tilanteessa, jossa on alettu huomioida sukulaisia ja muita lapsen luonnollisia verkostoja. Nykykeskustelun taustalla on kiihtynyt lastensuojelutarpeen kasvusuunta, jota vastaamaan tarvitaan lisää resursseja, ja yksi mahdollinen vaihtoehto haasteellisessa tilanteessa on sukulaissijoitus eli sukulaisten toteuttama perhehoito.</p> <p>Tässä aineistolähtöisessä laadullisessa tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita sellaisten henkilöiden kokemuksista, jotka ovat jossakin lapsuutensa vaiheessa asuneet sukulaistensa luona. Fenomenologishermeneuttisen tutkimusotteen ja väljästi sovelletun narratiivisen tutkimuksen empiirinen aineisto on hankittu lehti-ilmoituksen välityksellä, ja sen käsittelyssä on ensisijaisena menetelmänä ollut temaattinen sisällön analyysi, jota on täydennetty määrällisen tutkimuksen keinoin. Tarkoitus on kuvailla kirjoitushetkellä eri-ikäisten aikuisten kokemuksia ja niille annettuja merkityksiä. Kirjoitetut tarinat (N = 32) liittyvät muun muassa sukulaissijoitukseen johtaneisiin taustoihin ja syihin, koettuihin tunteisiin sekä sukulaissuhteiden kehittymiseen. Tutkimuksessa on lisäksi pyritty kartoittamaan niitä tekijöitä, jotka ovat tekemisissä sen kanssa, millaiseksi sukulaissijoitus lopulta muotoutuu.</p> <p>Sukulaissijoitusten taustatekijöinä näkyivät muun muassa vanhempien avioerot, yksinhuoltajuus, erilaiset sairaudet ja kuolemat sekä hankalat työ- ja koulujärjestelyt, ja näiden perusteella luokittelin syytekijät sosiaalisiin, orpoudesta johtuviin ja käytännönjärjestelyllisiin syihin. Lapset ovat yleensä pieniä sukulaisperheeseen muuttaessaan, eivätkä he näy päätöksenteossa, joka tapahtuu tyypillisesti nopealla aikataululla. Aina sukulaisperheen jäsenet eivät ole entuudestaan tuttuja lapselle, ja heidän elintapansa voivat olla hyvin erilaiset verrattuna lapsen omaan perheeseen. Sijoitukset voivat kestää viikoista koko lapsuuden ajan kestäviin sijoituksiin, ja ne päättyvät joko takaisin kotiin paluuseen tai omilleen itsenäistymiseen. Valtaosalle sukulaissijoitus on ollut positiivinen kokemus, ja he puhuivat paljon hyvän kohtelun merkityksestä, eivätkä esimerkiksi sijoituksen pysyvyydestä. Kun taas negatiivisesti sijoituksen kokenut vähemmistö kertoi huonosta, jopa epäinhimillisestä, kohtelusta. Osalle kokemus oli opettanut, että sukulaisiin voi aina turvautua ja vanhemmuuden roolimallin voi omaksua myös sukulaisiltaan, kun taas osa oli oppinut pärjäämään jo varhain omillaan joutuen kärsimään pitkin elämää erilaisista tunne-elämän vaikeuksista. Puolet oli asunut aina samassa sukulaisperheessä, ja osalla oli kokemus useista sukulaisperheistä, yhdellä jopa kymmenestä. Vaikka muuttoa tapahtui, ne tapahtuivat suvun sisällä mahdollistaen sukulaissuhteiden jatkuvuuden. Tosin aina suhteet eivät jatkuneet ainakaan kaikkiin sukulaissijasiperheen jäseniin, tai joskus ne saattoivat katketa myöhemmin esimerkiksi perinnönjaon yhteydessä.</p>			
Keskeiset lähteet: Beeman & Boisen (1999); Farmer (2010); Heino (2001); Koisti- Auer (2008).			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords sukulaissijoitus, lastensuojelu, sijaishuolto, perhehoito, sijaisvanhemmuus.			

Sisällys

1 JOHDANTO	4
2 SUKULAISSIJOITUKSIIN LIITTYVIÄ LÄHTÖKOHTIA	9
2.1 KESKEISET LASTENSUOJELUN KÄSITTEET	9
2.2 SUOMALAISIA JA KANSAINVÄLISIÄ KIINNEKOHTIA SUKULAISSIJOITUSKÄYTÄNNÖISSÄ	12
2.3 SUKULAISSIJOITUKSET AIKAISEMPIEN TUTKIMUSTEN VALOSSA.....	18
3 TUTKIMUSKOHTENA SUKULAISSIJOITUKSET LASTEN NÄKÖKULMASTA.....	26
3.1 TUTKIMUSPROSESSI.....	26
3.2 TUTKITTAVAAN ILMIÖÖN LIITTYVÄ METODOLOGIA.....	33
4 ELÄMÄÄ SUKULAISKODISSA.....	43
4.1 KERTOJEN TAUSTOITUSTA	43
4.2 PERHEESEEN TULEMINEN.....	44
4.3 MISTÄ KIRJOITTAJIEN KOKEMUKSET JA MUISTOT KERTOVAT	55
4.4 LAPSUUSKOKEMUSTEN VAIKUTUS MYÖHÄISEMPÄÄN ELÄMÄÄN JA MINÄKUVAAN.....	70
5 MITEN SUKULAISSIJOITUSIKÄ, SIJOITUSTEN LUKUMÄÄRÄ JA SIJOITUSTEN PÄÄTTYMISTAPA OVAT YHTEYDESSÄ SUHTAUTUMISTAPAAN SUKULAISSIJOITUKSIA KOHTAAN	81
6 LOPUKSI.....	86
LÄHTEET	91
LIITTEET.....	97
LIITE 1. LEHTI-ILMOITUS.....	97
TAULUKKO 1. KIRJOITTAJIEN SYNTYMÄVUOSIEN ESIINTYMINEN	98
TAULUKKO 2. KIRJOITTAJIEN IKÄJAKAUMAN KESKEISET TUNNUSLUVUT.....	98
TAULUKKO 3. KIRJOITTAJIEN SUKULAISSIJOITUSIÄN JA SUKULAISSIJOITUKSEEN SUHTAUTUMISEN VÄLINEN YHTEYS.....	99
TAULUKKO 4. SUKULAISSIJOITUKSEN PÄÄTTYMISTAVAN JA SUKULAISSIJOITUKSEEN SUHTAUTUMISEN VÄLINEN YHTEYS.....	99
TAULUKKO 5. SUKULAISSIJOITUSIÄN JA SUKULAISSIJOITUKSEN PÄÄTTYMISTAVAN VÄLINEN YHTEYS. .	99
TAULUKKO 6. SUKULAISSIJOITUSIÄN JA SUKULAISSIJOITUSTEN LUKUMÄÄRÄN VÄLINEN YHTEYS.....	100
TAULUKKO 7. SUKULAISSIJOITUSTEN LUKUMÄÄRÄN JA SUKULAISSIJOITUKSEEN SUHTAUTUMISEN VÄLINEN YHTEYS.....	100

1 Johdanto

Moni saattaa muistaa lukeneensa joskus lehtien palstoilta tarinoita siitä, miten jotkut henkilöt kertovat lapsuuden aikaisesta asumisestaan sukulaistensa luona tai vastaavasti siitä, miten jotkut toiset ovat hoitaneet sukulaistensa lapsia omissa kodeissaan. Aina kaikki ei ole näyttänyt sujuneen siinä mielessä hyvin, että sukulaisten kesken on esiintynyt erilaisia riitoja muun muassa siitä, missä ja kenen kanssa lapsen kuuluisi asua. Sukulaisten keskinäisten huoltajuuskiistojen ohella yhtä lailla lehtien palstoilla on kirjoitettu myös sukulaisten ja oikeuslaitoksen välisistä näkemyseroista.

Kenties tunnetuimpia, tai ainakin paljon julkista kiinnostusta herättäneitä, tapauksia ovat olleet esimerkiksi niin sanottu Pikku-Leenan tapaus 1980-luvulla sekä 2000-luvun alkupuolella kolmen äkillisesti täysorvoiksi jääneiden sisarusten kohtalo. Tapauksia yhdisti isovanhempien oikeustaistelu lastenlastensa huoltajuudesta. Jälkimmäistä tapausta leimasi julkiseksikin äitynyt keskustelu isovanhempien iäkkyydestä (69, 65). Viranomaispiirissä nähtiin aluksi, että iäkkyyys on este huoltajuuspäätöksen myöntämiselle. Kun taas Pikku-Leenan kohdalla kysymys oli kuolleen äidin vanhempien ja biologisen isän välisestä huoltajuusriidasta. Molemmat tapaukset päättyivät lopulta isovanhempien kannalta myönteisesti, toisin sanoen heille myönnettiin oikeus toimia lastenlastensa hoitajina ja kasvattajina. (Esim. Iltalehti 8.9.2001; Ilta-Sanomat 30.4.2004; Ilta-Sanomat 1.12.2008.) Sukulaishoidon tiimoilta kenties näkyvimmän huomion ovatkin saaneet juuri isovanhemmat, joiden oikeudesta toimia lastenlastensa huoltajina on otettu kantaa, toisinaan hyvin tunnepitoisestikin, sekä puolesta että vastaan. Kriittiset kannanotot näyttävät liittyneen usein isovanhempien iäkkyyteen ja sitä kautta jaksamisen arviointiin. Myös usko siihen, että mahdolliset ongelmat siirtyvät suvun sisällä sukupolvelta toiselle, josta myös sosiaalisena perimänä puhutaan, on ollut näkyvästi esillä.

Sukulaishoidon puolestapuhujat ovat korostaneet lapsen edun nimissä olevan tärkeää, että lapsi saa pysyä niin sanotusti omiensa joukossa. Tämän uskotaan tarkoittavan sitä, että lapsen sosiaalinen ja kulttuurinen tausta on lapselle läheisten kasvattajien hallussa jo valmiiksi. Taustojen tuntemista onkin kuvattu yhtenä merkittävänä sukulaissijoituksen pysyvyyttä edistävänä tekijänä. Käydyissä keskusteluissa on ollut

nähtävissä merkkejä myyteistä, asenteista ja ennakkokäsityksistä, kun toisaalta sukua pidetään lapselle parhaana ja luonnollisena kasvupaikkana, niin toisaalta taas suku onkin pahin. (Esim. Saarinen 2001, 3–9; Helsingin Sanomat 15.8.2005.)

Lapsinäkökulmasta useita kannanottoja sekä julkaisuja aikaan saaneen filosofian tohtorin Sirpa Taskisen (2006, 4) käsityksen mukaan sosiaalityöntekijät eivät usein mielellään sijoita lasta "samaankalaksi ympäristöön, jossa hänen vanhempansa ovat kasvaneet". Tämän tyyppistä lastensuojelun perinnettä on perusteltu huono-osaisuuden ketjun katkaisemisella. Osa sosiaalityöntekijöistä on puolestaan sitä mieltä, että on hyvä asia, että "lapsi voi pysyä omassa sukulaisperheessään, joka takaa ihmissuhteiden ja identiteetin jatkuvuuden". Taskinen jatkaa vielä, että sukulaissijoituksia voidaan lähestyä tarkastelemalla niitä perheteoreettisesti joko perheenjäsenten rakenteellisten roolien kautta tai vaihtoehtoisesti perheen toiminnallisista funktioista käsin. Rakenteellisessa näkemyksessä kiinnitetään huomiota perheenjäsenten rooleihin ja niiden rajoihin, jolloin esimerkiksi isoäidin ei tulisi hoitaa äidin tehtäviä. Toiminnallisesti tarkasteltuna sijoituksissa on olennaista se, että lapsen tarpeisiin vastataan, ei niinkään se, kuka niihin vastaa. (Mt., 4.)

Uuden lastensuojelulain (417/2007) valmistelun aikaan sukulaisten roolista käytiin median välityksellä vilkasta keskustelua. Muun muassa kansanedustajat Marjukka Karttunen ja Sari Sarkomaa esittivät, että tarvittaessa lapsi tulisi ensisijaisesti sijoittaa sukulaistensa luo, mikäli se vain on mahdollista. He kirjoittivat: "ongelman ydin on siinä, että suomalaisen lastensuojeluun on kuin varkain hiipinyt kulttuuri, jossa lapsen sijoituksen lähtökohtana on lapsen sijoittaminen vieraaseen perheeseen, eikä omille läheisille". (Helsingin Sanomat 18.8.2005.) Vastoin heidän näkemystään kyse ei ymmärtääkseni ole kuitenkaan mistään mystisesti "varkain hiipineestä" toimintatavasta, vaan monta kymmentä vuotta tietoisesti ja systemaattisesti alaa hallinneesta lastensuojelupolitiikasta, jonka myötä lasten hoitamisesta on muodostunut yhdenlainen ammatillisuuden ilmentymä.

Yleisesti nähdään, että 1980-luvun puoliväliin asti sukulaisperheitä käytettiin paljon suomalaisessa lastensuojelussa, mutta hoitotyön ammatillistamispyrkimysten ja yhteiskunnallisen rakennekehityksen myötä niiden käyttö väheni. Tällöin alkoi systemaattinen sijaisperheiden etsiminen ja valmentaminen. Tullessa 1990-luvulle laitoshoidon paikkamäärät vähenivät ja lastensuojelun tarpeet lisääntyivät samalla, kun

pitkäjänteiseen hoitoon sitoutuvia sijaisperheitä alkoi olla yhä vaikeampi löytää. Julkisten palvelujen leikkauksilla on arvioitu olleen yhteys tapahtuneeseen muutokseen. Nyt 2000-luvulla olemme uudelleen tilanteessa, jossa on alettu huomioida sukulaisia ja muita lapsen luonnollisia verkostoja. Huomiota kiinnitetään suvun sisältämiin voimavaroihin sekä mahdollisuuksiin, eikä pelkästään heihin liittyviin riskeihin. (Heino 2001, 11.)

Aiemmin viittaamaani kansanedustajien lehtikirjoitteluun tarttui muun muassa koulukuraattori Heikki Seppälä, joka puolestaan esitti sukulaishoitoon liittyen seuraavanlaisen kysymyksen: ”miten lapsi voi vapaasti ilmaista mielipiteensä tilanteesta, jos lojaliteettiristiriidan (esimerkiksi asetelmassa ”huonot” vanhemmat vastaan ”kunnolliset” isovanhemmat) taakka on sietämätön”. Kysymyksen vaikeutta tarkentaen Seppälä pohti myös tilanteen selvitystä tekevien sosiaalityöntekijöiden jääviyttä, pätevyyttä ja sopivuutta tähän vaativaan tehtävään. (Helsingin Sanomat 2.9.2005.)

Sofia Linderot, joka lisensiaatintutkimuksessaan (2006) on tutkinut perhesijoituksia ruotsalaisten sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta, kysyi tutkimuksessaan, tulisiko lapsi sijoittaa ensisijaisesti sukulaisille vai ei. Saman kysymyksen äärellä pähkäilee tänä päivänä myös moni suomalainen sosiaalityöntekijä etsiessään mahdollisimman hyviä ja lapsen edun parhaiten turvaavia huolenpitoratkaisuja. Kysymyksen pohtiminen ei ole liioiteltua tai turhaa, sillä sosiaalityön lastensuojelua ja sen sijaishuollon osa-aluetta tarvitaan tänään enemmän kuin koskaan aiemmin. Kysymys on ajankohtaisesta ja haastavasta asiasta.

Huolimatta siitä, että suomalaisista lapsista ja nuorista valtaosa voi hyvin, jopa paremmin kuin aikaisemmat sukupolvet, niin kaikilla ei mene hyvin. Tämä käy ilmi sekä lukuisista julkisista keskusteluista että myös Lastensuojelu 2008 -tilastosta, jossa todentuu lastensuojelutarpeen kasvusuunta. Asiakasmäärien kuvataan nousseen lähes kahdeksalla prosentilla verrattuna edelliseen vuoteen 2007. Kaikkiaan sosiaalityön asiakkaana ja avohuollon tukitoimien piirissä on laskettu olleen yhteensä 67 347 lasta tai nuorta, mikä tarkoittaa lukumääränä lähes 5 000 kasvua edellisestä vuodesta. Osaltaan tilanteen on nähty selittyvän vuoden 2008 alusta voimaan astuneella lastensuojelulalla, jossa asiakkuuden alkaminen määriteltiin aiempaa selkeämmin (417/2007). Suurin syy lisääntyvälle lastensuojelutarpeelle on kuitenkin se, että meillä

on jatkuvasti kasvava joukko sellaisia henkilöitä, joilla on yhä monimuotoisempia ongelmia esimerkiksi taloudellisten ja vuorovaikutuksellisten asioiden kanssa, unohtamatta päihteisiin ja mielenterveysongelmiin liittyviä tekijöitä. Yleisesti ottaen vaikeiden tilanteiden taustatekijöinä pidetään edelleen 1990-luvun taloudellisen laman vaikutuksia, jotka ovat kohdistuneet sekä taloudelliseen kehitykseen ja palvelujen muutokseen että myös yhteiskunnalliseen ilmapiiriin. Olosuhteissa tapahtuneet muutokset heijastavat tuolloin syntyneiden lasten yhä kasautuvampia ongelmia. (HE 252/2006, kohta Lastensuojelun tila ja kehitys.)

Kuten olettaa saattaa, on yhteiskunnan nykyisillä resursseilla vaikeuksia vastata kasvavaan lastensuojelutarpeeseen, joten tarvitaan nopeasti lisää vaihtoehtoja. Yksi vaihtoehtoinen tie on ottaa sukulaisten mahdollisuudet entistä tehokkaammin huomioon. Nykykeskustelussa onkin alettu suunnata katse kohti lapsen luonnollista verkostoa, ja lapsen lähiverkoston hyödyntäminen on alettu nähdä yhtenä mahdollisuutena. Tähän viittaa muun muassa uusi lastensuojelulaki, joka edellyttää lapsen läheisverkoston kartoittamisen ennen kuin hänet sijoitetaan kodin ulkopuolelle (417/2007, § 32).

Keino sukulaisten ja muun lähiverkoston huomioimiseksi on läheisneuvonpidoksi kutsuttu sosiaalityön menetelmä, jonka lähtökohtana on lapselle läheisten ihmisten voimien yhdistäminen lapsen parhaaksi. Tämä tapahtuu niin, että puolueettoman koollekutsujan aloitteesta kriisitilanteessa oleva perhe kokoontuu yhdessä läheisverkostonsa kanssa miettimään tilannettaan ja ratkaisua siihen. Viranomaisilla on mahdollisuus ilmaista neuvotteluille mahdolliset reunaehdot. Enimmäkseen rohkaisevista kokemuksista huolimatta menetelmää ei, ainakaan toistaiseksi, ole meillä lakisääteistetty, ja kenties siksi sen juurtuminen sosiaalityön käytäntöihin on näyttäytynyt melko paikallisena ja marginaalisena. (Läheisneuvonpito 2009; Reinikainen 2007, 3–15.)

Lastensuojelulain muutoksen ja läheisneuvonpidon ohella myös valtakunnallinen lastensuojelun erityisosaamiskeskus Pesäpuu ry on nostanut sukulaiset omaksi kysymykseksi sukulaissijoitus -projektillaan. Projektin tarkoituksena on ollut sukulaisten aseman ja sukulaisperheiden erityiskysymysten selkiyttäminen. Sukulaissijaisvanhemmuuteen liittyvien erityiskysymysten on havaittu koskevan

esimerkiksi rooliristiriitoja, tunteiden käsittelyä, sukulaisten välisiä suhteita sekä vertaistuen tarvetta. (Bäck-Kiiänmaa 2004.)

Kaikkiaan sukulaisten sukulaislapsilleen osoittama hoito ei ole uusi asia, mutta se on ollut välillä piilossa noustakseen jälleen vahvemmin esille. Kautta aikainhan on ollut traditionaalinen tapa, jo hengissä säilymisen ja suvun jatkuvuuden turvaamiseksi, että suurperheen / suvun sisällä on huolehdittu äidittömistä tai isättömistä lapsista. Näin on tapahtunut etenkin yleisilmeeltään agraariyhteiskunnan aikaan, mutta myös nyt on jälleen kerran alettu käydä keskustelua ydinperhettä (isä, äiti ja lapset) laajemman perheen merkityksestä huolenpidon turvaajana. Yhteiskunnallisten muutosten rinnalla lähiyhteisöjen murentuminen on muokannut perhekäsitystä suurperheestä kohti ydinperhettä, joka tosin sekin on aiheuttanut määrittelijöilleen uutta päänvaivaa ja perheen rajojen uudelleen räätälöintiä. (Esim. Karisto et al. 1999; Pulma & Turpeinen 1987.)

Itseäni sukulaisten näkyminen sukulaistensa asioissa on kiinnostanut useiden vuosien ajan muun muassa lastenkodin vauvalassa / pienten lasten osastolla 1980–90-luvuilla työskentelyni johdosta. Lisäksi olin mukana Pesäpuu ry:n Sukuperhe -projektin ideointityöryhmässä vuosina 2002–03. Projektissa kiinnitimme huomiota sukulaissijaisvanhemmiksi aikovien ja tehtävässä jo toimivien sukulaisten pulmiin, joiden tuloksena syntyi sukulaissijaisperheille suunnattu valinta- ja valmennusmalli (Bäck-Kiiänmaa 2004). Kiinnostukseni aiheeseen ei jäänyt tähän, vaan vuonna 2008 tein Helsingin yliopistossa sukulaissijaisvanhemmuuteen liittyvän, aikaisempia tutkimuksia kartoittavan kandidaatin tutkielman, jolle luontevana jatkona aloitin syksyllä 2009 tämän pro gradu -tutkielman suunnittelun. Sosiaalityön nykykeskustelussa tutkimukseni kiinnittyy lastensuojelun sijaishuoltoon ja erityisesti sen perhehoidon alueelle.

Pro gradu -tutkielmaan liittyvän tutkimusseminaarin yhteydessä laatimani tutkimussuunnitelman myötä vahvistui ajatus aineistolähtöisestä laadullisesta tutkimuksesta, joka olisi kiinnostunut sellaisten ihmisten kokemuksista, jotka ovat jossain vaiheessa lapsuuttaan asuneet sukulaistensa luona. Tällaisten henkilöiden tavoittamista pohdiskeltuani päädyin lehti-ilmoituksen käyttöön. Otin yhteyttä muutamaan pääkaupunkiseudulla ilmestyvään ilmaisjakelulehtitoimitukseen selvittääkseni, miten halukkaita he olisivat julkaisemaan tutkimustani koskevan lehti-

ilmoituksen. Sain yhdestä toimituksesta julkaisulupauksen, jonka myötä kirjoituskehotukseni (Liite 1) julkaistiin 28.10.2009 Helsingin, Espoon ja Vantaan alueella ilmestyvässä Vartti-ilmaisjakelulehdessä.

Sain ilmoitukseni perusteella 32 aiheeseen liittyvää kirjoitusta, ja käytyäni niitä läpi tarkentui tutkimuskohteeni koskemaan sukulaistensa luona lapsuudessaan asuneiden kirjoitushetkellä eri-ikäisten aikuisten kokemuksia ja niille annettuja merkityksiä. Lähestymistapani sisältää muistelijan näkökulman, joka tarkoittaa, että nykyhetkeen sijoittuvalla kirjoitushetkellä kirjoittaja on muistellut jotain menneisyydessään tapahtunutta merkityksellistä asiaa.

Käyttämäni tutkimusote edustaa fenomenologis-hermeneuttista ajatusta, joka sopii hyvin yhteen osin soveltamani narratiivisen tutkimuksen kanssa. Tutkimukseni on ensisijaisesti aineistolähtöinen laadullinen tutkimus menetelmänään temaattinen sisällön analyysi. Olen kuitenkin uteliaisuuttani tyydyttääkseni täydentänyt sitä myös määrällisen tutkimuksen elementein. Kerron tutkimusprosessista ja käyttämäni tutkimusmenetelmistä tarkemmin luvussa kolme keskeisten sukulaissijoituksiin liittyvien käsitteiden ja aikaisemman tutkimustiedon esittelyn jälkeen. Kirjoittajien taustatietojen ja heidän kokemuksensa käsittelyn aloitan luvusta neljä jatkaen tutkimuskohdettani koskevien päätelmien tekemistä tutkimusraportin loppuun asti.

2 Sukulaissijoituksiin liittyviä lähtökohtia

2.1 Keskeiset lastensuojelun käsitteet

Yli 20 vuotta sosiaalityön ja lastensuojelun tutkimus- ja kehittämistehtävissä toiminut Tarja Heino (2001, 6–7) on kuvannut kolme tarveperustaista tilannetta, jossa lapsi voi asua sukulaistensa hoidossa. Ensimmäisessä vaihtoehdossa lapsen huoltaja on sopinut ilman lastensuojelullista tarvetta sukulaistensa kanssa lapsen asumisesta sukulaisperheessä. Laissa puhutaan yksityisesti sijoitetuista lapsista yksityiskodissa. Niin sanotusti kansankielellä yleiset nimitykset tilanteelle ovat kasvattilapsi, kasvattivanhemmat ja kasvatti- tai kasvatusperhe.

Toinen tilanne on sellainen, että "sukulaisperheen hoidossa oleva lapsi on tai olisi sijoittamisen aikaan ollut lastensuojelullisten tukitoimien tarpeessa", jolloin

sosiaalitoimella on velvollisuus tukea lasta ja häntä hoitavia aikuisia esimerkiksi järjestämällä lapsen hoito avohuollon tukitoimena tapahtuvana perhehoitona sukulaiskodissa. Kolmannessa tilanteessa lapsi joudutaan ottamaan huostaan, ja tästä syntynyt sijaishuoltovelvollisuus täytetään järjestämällä perhehoito sukulaiskodissa. Sukulaiskodeista voidaan edellä kuvatuissa tilanteissa käyttää myös nimityksiä sukukoti, tuettu sukukoti tai sukulaisen perhekoti (Heino 2001, 7.)

Yksityisessä sijoituksessa, jota myös kasvattilapsisijoitukseksi, kasvattikodiksi tai kuten Heinin mukaan (2001, 7) myös suku- ja läheiskodiksi voidaan kutsua, on kysymys tilanteesta, jossa lapsen huoltaja sijoittaa lapsen yksityiseen, usein sukulaistensa, kotiin hoidettavaksi ja kasvatettavaksi. Tämä tapahtuu ilman sosiaalilautakunnan sijoituspäätöstä. (Lastensuojelu 2002, 3.)

Yksityisesti sijoitettujen lasten hoitoon sisältyy lastensuojelulain (683/83, § 41; 417/2007, § 81) määräämä ilmoitus- ja selvitysvelvollisuus sekä hoidon valvonta. Lisäksi laki velvoittaa sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen pitämään rekisteriä kunnassa yksityisesti sijoitetuista lapsista. Ilmoitusvelvollisuuden toteutumista ei kuitenkaan ole erityisesti kontrolloitu, ja mahdollisesti tästä syystä johtuen ilmoitusten lukumäärä on ollut vähäinen. Ilmoitusten vähäisyyttä on selitetty myös kansalaisten tietämättömyydellä ja heidän halulla välttää viranomaiskontaktit. (Heino 2001, 8–10.)

Sukulaissijoitus tai sukulaissijaisvanhemmuus ei esiinny virallisena käsitteenä Suomen lainsäädännössä, eikä suvun määrittelyyn liittyvää lastensuojelullista pohdintaa ylipäänsä löydy suomenkielisestä lastensuojelukirjallisuudesta (Koisti-Auer 2008, 17–18). Käytännössä sukulaissijoituksista puhutaan myös silloin, kun sosiaalilautakunta ei ole tehnyt virallista sijoituspäätöstä. Näissä tilanteissa sosiaalitoimi voi halutessaan tukea yksityisiä sijoituksia osallistumalla kustannuksiin, mutta välttämätöntä se ei ole. Tukeminen tulee velvollisuudeksi vasta silloin, kun lapsi on joko lastensuojelun avohuollon tukitoimen, huostaanoton tai jälkihuollon toimenpiteenä sijoitettu. (Heino 2001, 6–14; Koisti-Auer 2008, 20–21.)

Lastensuojelulla tarkoitetaan lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua sekä kunnan järjestämää ehkäisevää lastensuojelua, joka pyrkii edistämään lasten ja nuorten hyvinvointia. Ensin mainittuun lastensuojeluun sisältyy toimenpiteinä lastensuojelutarpeen selvitys, avohuollon tukitoimet, lapsen kiireellinen sijoitus ja huostaanotto sekä siihen kuuluva sijais- ja jälkihuolto. Ehkäisevään lastensuojeluun

sisältyvät lapsen kasvun ja kehityksen turvaaminen sekä vanhemmuuden tukeminen. Nämä voivat tapahtua esimerkiksi äitiys- ja lastenneuvolan, muun terveydenhuollon, päivähoidon, opetuksen ja nuorisotyön keinoin, kun kysymys ei ole lastensuojelun asiakkuudesta. (Lastensuojelu 2002, 3; Lastensuojelulaki 417/2007.)

Sijaishuollolla tarkoitetaan huostaanotetun, kiireellisesti sijoitetun tai väliaikaismääräyksen nojalla sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. Tämä voidaan toteuttaa joko perhehoitona, laitoshuoltona tai muuna lapsen tarpeiden edellyttämänä tapana tapahtuen esimerkiksi sairaalassa tai päihdehuollon laitoksessa. (Lastensuojelu 2002, 3; Lastensuojelulaki 417/2007.)

Perhehoitona eli perhesijoituksena pidetään tilannetta, joka tapahtuu kirjallisen sopimuksen perusteella sosiaalilautakunnan tähän kyseiseen tehtävään hyväksymässä perheessä (Lastensuojelu 2002, 3; Lastensuojelulaki 417/2007). Vuosittain toimeksiantosopimuksen mukaisiin sijaisperheisiin on ollut sijoitettuna 5 500 – 5 900 lasta. (HE 252/2006.)

Heinon (2001, 6) mukaan perhehoitoa voidaan nimittää ammatilliseksi perhekodiksi, perhekodiksi /sijaiskodiksi tai läheiskodiksi, joka voi olla joko sukukoti tai muu läheiskoti. Sukulaissijaishoito on osa perhehoitoa tarkoittaen tällöin hoidon ja kasvatuksen järjestämistä tehtävään hyväksytyssä perheessä (Koisti-Auer 2008, 18).

Puhuttaessa sukulaissijaisperheistä ja muista, niin sanotusti tavallisista, sijaisperheistä, on aiheellista tuoda esille heidän välillään oleva lähtötilanteeseen liittyvä merkittävä eroavaisuus. Alkuasetelmassa sukulaiset yleensä tuntevat ennalta hoidettavan lapsen ja tämän perheen. Lähtökohtaisesti he ovat auttamassa jotain tiettyä sukulaisperhettä, kun taas muut sijaisperheet lähtevät liikkeelle halustaan auttaa ylipäänsä jotain (vierasta) lasta tai perhettä, ja tätä tehtävää silmällä pitäen he osallistuvat ennen sijaislapsen saamista sijais- ja adoptioperheille suunnattuun Pride-koulutukseen¹. (Bäck- Kiiänmaa 2004, 8–11.)

Sijaishuollossa on tapahtunut sellainen muutos viimeisen kymmenen vuoden aikana, että ensin yksityisiin perheisiin sijoitettujen lasten määrä kasvoi vuoteen 2002 asti, mutta sen jälkeen se on ollut laskussa. Lisäksi sijaisperheiden saatavuudessa, käytössä

¹ Koulutuksesta enemmän osoitteessa:

http://www.hel.fi/wps/wcm/connect/91d9fb004cc4dbe2a447e7d7438526c8/pride_valmennus.pdf?MO D=AJPERES [Viittauspäivä 11.10.2010.]

ja tukemisessa on esiintynyt suurta alueellista vaihtelua johtuen kuntien erilaisista resursseista ja mahdollisuuksista. (HE 252/2006.) Sijaisperheiden vähenemiseen liittyvät syyt voivat olla monenlaisia. On esimerkiksi taloudellisia syitä liittyen asunnon ahtauteen tai lapsesta maksettavien korvausten vaatimattomuuteen. Myös psykologisia syitä on havaittu. Lapset saattavat olla aikaisempien kokemuksiansa vuoksi varsin häiriintyneitä, jolloin he vaativat hoitajaltaan erityistä jaksamista ja osaamista, ja muun haastavuuden ohella myös lasten biologiset vanhemmat voivat olla koettelevia ja häiritä perheen arkea. Näiden lisäksi myös sijoitusten usein väliaikainen luonne luo omaa epävarmuutta tilanteeseen ja sen jatkuvuuteen. (HE 252/2006.)

Käytän tämän tutkimuksen yhteydessä käsitettä sukulaissijoitus yksityissijoituksen tai kasvattilapsisijoituksen sijaan, koska se nykyisin vaikuttaa olevan näitä vakiintuneempi nimitys sukulaisten antamalle hoidolle. Tarkoitan sukulaissijoituksella kaikkia tutkimuksessani esiintyviä sukulaisen tai muun läheiseksi katsotun henkilön toteuttamia hoito- ja huolenpitojärjestelyjä.

2.2 Suomalaisia ja kansainvälisiä kiinnekohtia sukulaissijoituskäytännöissä

Suomalaisessa lastensuojelutyössä sukulaissijoituksiin on suhtauduttu ristiriitaisesti ja tunnepitoisesti. Keskusteluja ja mielipiteitä on esitetty puolesta ja vastaan. Sen sijaan sukulaissijoitusten kehittämiseen liittyvää pohdintaa on näkynyt vähemmän. Esimerkiksi Bäck-Kiianmaa (2004, 2) ja Heino (2001, 28) ovat todenneet, että sukulaissijoitukset eivät nouse omaksi kysymykseksi, ellei niitä erikseen nosteta näkyville tärkeänä ja erityistietämystä edellyttävänä sijaishuollon muotona.

Perinteisesti lapsia on erilaissa tilanteissa sekä meillä että muualla maailmassa hoidettu sukulaisten luona paljonkin tilanteissa, joissa vanhemmat ovat kuolleet tai eivät jostain muusta syystä ole kyenneet näistä huolehtimaan (Gordon et al. 2003, 78). Suomessa sukulaisperheiden käyttö sijaisperheenä on vaihdellut eri vuosina ja vuosikymmeninä, mutta kuten on tullut jo aiemmin todetuksi, niin erityisesti agraariyhteiskunnan aikaan sukulaisille oli luontevaa ottaa tarvittaessa huoltajan rooli. (Kanerva 2002, 23.)

Sukulaissijoitusten täsmällistä lukumäärää on vaikea arvioida, koska suuri joukko lapsia sekä Suomessa että muualla maailmassa asuu sukulaistensa luona eri tavoin ja erilaisista

syistä. Osa lapsista on lastensuojelun virallisesti sijoittamia, mutta tuntematon määrä asuu sukulaisperheissä ilman viranomaisten päätöstä tai edes tietoa asiasta.

Kansainvälisen vertailun suorittamista vaikeuttavat lisäksi eri maiden erilaiset tilastointikäytännöt ja -menetelmät sekä epämääräiset käsitteet. Kaikkiaan oletetaan, että maailmassa on suuri joukko perheitä ja lapsia, joista tiedetään joko hyvin vähän tai ei mitään. (Koisti-Auer 2008, 26–27.)

Vaikka sukulaissijoituksista ei ole saatavilla virallisia tilastoja, niin erilaisten arvioiden perusteella on päätelty, että 2000-luvun alussa Suomessa kaikista kodin ulkopuolelle sijoitetuista lapsista vajaa kymmenesosa (7 %) asui sukulaistensa luona, ja kaikista perhehoidossa (sijaiskotihoidossa) asuneista lapsista sukulaissijoitettujen osuus oli vajaa viidennes (15–20 %). (Heino 2001, 11, 28.)

Lainsäädännössämme luovuttiin kasvattilapsen käsitteestä 1983, ja kyseinen vuosi olikin viimeinen, jolloin sosiaalihuolto keräsi maanlaajuiset tiedot kasvattilasten (yksityisten sijoitusten) lukumäärästä. Näiden tilastojen mukaan kodin ulkopuolelle sijoitettujen kasvattilasten osuus väheni 1970- ja 1980-luvuilla 37 prosentista 30 prosenttiin. Lukumääräisesti väheneminen tapahtui vuoden 1970 4 616 lapsesta vuoden 1983 2 591 kasvattilapseen. 1990-luvun osalta vastaavaa valtakunnallista tilastoa ei ole enää saatavissa kuten ei myöskään tilastoja sukulaisten luo sijoitetuista lapsista. Stakesin tilastoissa ovat näkyneet 1990-luvulta lähtien vain ne yksityisesti sijoitetut lapset, joita sosiaalitoimi on tukenut joko taloudellisesti tai muilla tukitoimilla, ja näitä lapsia on tilastoitu vuosittain alle 200. (Heino 2001.) Esimerkiksi vuonna 2006 yksityisessä sijoituksessa oli vain 79 lasta ja vuotta myöhemmin 73 lasta, joten valtakunnallisesti nähtynä yksityisten sijoitusten lukumäärää voidaan pitää pienenä. (Lastensuojelu 2006, 6; Lastensuojelu 2008.)

Helsingissä on kuitenkin vuonna 2007 tehty tutkimus (Mikkonen 2008), jossa kartoitettiin sijaishuoltoa ja erityisesti sen perhehoitosektoria kolmen vuosikymmenen ajalta. Sosiaalityöntekijöille kohdistetut kyselyt on kerätty vuosilta 1987, 1997 ja 2007. Vuoden 1987 rekisteröinti ja kysely eivät tosin vastaa kaikilta osin jälkimmäisten vuosien ja etenkin viimeisimmän tutkimusvuoden tilastointimenetelmiä. Joka tapauksessa ensimmäisen tämän laajuisen selvityksen mukaan sukulaisperheissä asui tutkimushetkellä 13 prosenttia kaikista perhesijoitetuista lapsista (mt., 21).

Edelleen Marjo Mikkosen (2008) Helsingin sijaishuoltoa koskevasta tutkimuksesta voimme nähdä, että vuonna 2007 tapahtuneista perhesijoituksista 17 prosenttia kohdistui sukulaisperheisiin, mikä tarkoittaa sukulaissijoitusten osuuden olleen tuolloin kasvussa. Kuitenkin, mikäli tilannetta verrataan vuoteen 1987, jolloin sukulaistensa luona asui lähes kolmannes (29 %) sijoitetuista lapsista, niin yhä useampi sijoitettu lapsi asui Helsingissä vuonna 2007 muualla (87 %) kuin sukulaistensa luona. (Mt., 21.)

Vuoden 2007 kasvua saattaa ainakin osin selittää Pesäpuu ry:n Sukulaissijoitukset ja niiden tukeminen -projekti (Bäck-Kiianmaa 2004), joka tuotti sukulaisperheille suunnatun valmennus- ja valintamallin. Sosiaalityöntekijöille osoitettu perhekohtainen työskentelymalli (Koisti-Auer et al. 2004) oli tietävästi tutkimushetkellä koekäytössä Helsingin sijaishuollossa, mikä lienee tarkoittanut uudenlaista, entistä systemaattisempaa työskentelytapaa asiakasperheen sukulaisten kanssa.

Ruotsissa sukulaissijoituksia on alettu tilastoida vuodesta 1998 alkaen, mutta tilastointi koskee vain uusia sijoituksia. Lisäksi ei ole määritelty sitä, mitkä sijoituksista ovat sukulaissijoituksia ja mitkä ovat sijoituksia muiden läheisten luo. (Koisti-Auer 2008, 27.) ”Ruotsissa sijoitettiin neljäkymmentä vuotta sitten puolet lapsista ja nuorista sukulaisten luokse. 1980-luvulla sukulaissijoitukset vähenivät huomattavasti”, koska ”sosiaalialalla alkoi vallita käsitys, että sukulaiset eivät olleet oikea vaihtoehto” (Lind 2006, 11).

Sukulaisperheiden osuus lasten kasvattajina väheni Ruotsissa 1990-luvulle tultaessa 20 prosenttiin noustakseen uudelleen vuosikymmenen lopulla yli 30 prosenttiin. Nousua vauhditti niin sanottu mummokapina, jossa joukko isovanhempia vaati oikeuksia ja parempia mahdollisuuksia olla mukana lastenlastensa elämäntilanteessa silloin, kun näitä oltiin sijoittamassa kodin ulkopuolelle. Vuonna 1998 voimaan tulleen lakimuutoksen mukaan sosiaalitoimen on sijoitustilanteessa harkittava sukulaisperheen mahdollisuutta ennen muiden vaihtoehtojen käyttämistä, ja vuonna 1999 tästä harkinnanvaraisesta lakimuutoksesta tehtiin viranomaisia velvoittava. Myös dokumentointiin kiinnitettiin huomiota. Sosiaalityöntekijöiden tulee kirjata, että he ovat tutkineet sukulaissijoitusmahdollisuuden, ja mikäli sukulaisia ei ole voitu käyttää, niin siitäkin täytyy löytyä kirjalliset perusteet. (Heino 2001, 10–11, 19–20; Koisti-Auer 2008, 16; Lind 2006, 11; Linderot 2006, 5.)

Yksityissijoituksista määrätään Ruotsin sosiaalipalvelulaissa yksityiskohtaisesti seuraavalla tavalla: ”Lapsen pysyväisluonteinen hoito ja kasvattaminen muussa kuin lapsen vanhempien tai huoltajien yksityiskodissa on kielletty ilman sosiaalilautakunnan lupaa tai päätöstä. Sosiaalilautakunta ei saa antaa lupaa yksityissijoitukselle ennen kuin kyseessä olevan kodin olosuhteet ja edellytykset hoitaa lasta on selvitetty.

Sosiaalilautakunnan on yksityisesti sijoitettujen lasten osalta vaikutettava siihen, että lapsi saa hyvän hoidon ja kasvatuksen, suotuisat kasvuolosuhteet sekä sopivan koulutuksen ja annettava lapsen huoltajille tai lasta muuten hoitaville neuvoja, tukea ja muuta heidän tarvitsemaansa apua. Näistä velvoitteista vastaa sen kunnan sosiaalilautakunta, joka on antanut luvan yksityissijoitukseen”. Lisäksi vuoden 2003 sosiaalipalvelulain uudistuksen yhteydessä haluttiin parantaa myös lapsen tilanteen pysyvyyttä. Tämän seurauksena lapsen oltua sijoitettuna samaan sijaisperheeseen kolmen vuoden ajan on sosiaalilautakunnan selvitettävä, olisiko lapsen edun mukaista siirtää lapsen huoltajuus sijaisvanhemmille. (HE 252/2006.)

Ruotsissa 2003 alulle pannuista sijoituksista 15 prosenttia kohdistui sukulaisperheisiin ja vuonna 2004 luku oli 14 prosenttia. Mukaan on laskettu päivystys- ja kriisisijoitukset. Lakimuutoksesta huolimatta sukulaissijoitusten määrä ei lisääntynyt huomattavasti 1998–2003 välisenä aikana. Vaikka sosiaalityöntekijät suhtautuivat positiivisesti sukulaissijoituksia kohtaan vain joka viides lapsi asui vuonna 2005 sukulaistensa luona. Tähän on vaikuttanut muun muassa se, että monet työntekijät eivät tiedä lapsen verkostoa, eivätkä he tunne riittävästi menetelmiä sen kartoittamiseksi. Myös sijoitusten kiireellisyys asettaa usein esteitä, ja toisinaan sosiaalista perimääkin pelätään. (Lind 2006, 11; Linderot 2006, 151.)

Norjassa vuonna 2000 kaikista kodin ulkopuolelle sijoitetuista lapsista asui 15 prosenttia sukulaistensa luona, ja sijaiskotilapsista (perhesijoitetuista) sukulaisten luona asuvien osuus oli 21 prosenttia (Holtan 2006). Vuonna 1993 voimaan astuneen lastensuojelulain mukaan sijoitusta valmisteltaessa tulisi aina harkita, löytyisikö lapsen perheestä tai muusta lähiverkostosta sopiva sijaisperhe. Vanhemmille on annettava tilanteen mukaan mahdollisuus ilmaista mielipiteensä sijaisperheen valinnasta, ja tämän lisäksi myös asiakasperheen seitsemän vuotta täyttäneitä lasta tulee kuulla, mikäli hän pystyy muodostamaan oman mielipiteensä asiasta. (HE 252/2006.)

Vuonna 2004 päävastuu lastensuojelusta siirtyi valtiolle, mikä tarkoitti valtiollista panostamista lastensuojeluun ja erityisesti perhehoitoon. Toimenpiteen tavoitteena oli muun muassa ammatillinen ja taloudellinen ohjaus, kuntien yhteistyön kehittäminen ja laadukkaan palvelun turvaaminen kaikille sitä tarvitseville asuinpaikasta riippumatta. Norjan perhehoitoon panostamista kuvaa, että noin 40 000 lapsesta, jotka ovat olleet lastensuojelun tukitoimien piirissä, 85 prosenttia on ollut perhehoidossa. (Männikkö 2008, 13.)

Tanskassa vuonna 2006 voimaan astuneessa sijaishuoltouudistuksessa kiinnitettiin huomiota läheisverkoston osallistumisen vahvistamiseen esimerkiksi läheisneuvonpidon sekä lapselle läheiseen perheeseen sijoittamisen keinoin (HE 252/2006). Tanskasta puuttuu sukulaissijoituksia koskeva virallinen tilastointi, mutta vuonna 2004 toteutetun pilottitutkimuksen mukaan kaikista sijoituksista on sukulaisille tapahtunut 5 prosenttia, mitä voi pitää vähäisenä määränä. (Lindemann & Hestbæk 2004, ref. Koisti-Auer 2008, 27.)

Iso-Britanniassa sukulaissijoitusten suhteellinen osuus kaikkiin sijoituksiin nähden on kasvanut voimakkaasti. Kun vuoden 1996 ja vuoden 2000 välisenä aikana sijaishuollossa olevien lasten määrä kasvoi 15 prosenttia, niin samaan aikaan sukulaissijoitusten osuus kasvoi 31 prosenttia. Kasvu ei ole kuitenkaan tasaista koko valtiossa, vaan alueelliset erot sukulaissijaisperheiden määrissä ovat tyypillisiä. Lisäksi on huomioitava, että kaikki sukulaisten luona asuvat lapset eivät näy tilastoissa. (Broad ja Skinner 2005, 1–3, ref. Koisti-Auer 2008, 28.)

Hollannissa keskimäärin 40 prosenttia lapsista on sijoitettu sukulaiskotiin tai muuhun lähiverkoston ja pääkaupungissa Amsterdamissa peräti joka toinen. Hollannissa on kehitetty koulutusohjelma, jonka avulla sukulaisten luottamusta viranomaisia kohtaan on onnistuttu kasvattamaan. Sukulaisille on voitu ohjata sellaista tukea, jota he sekä tarvitsevat että myös suostuvat ottamaan vastaan. (Heino 2001, 15.)

Yhdysvalloissa sukulaissijoituksilla on pitkät ja vankat perinteet, jotka ovat painottuneet virallisen järjestelmän ulkopuolelle. Tilastot vaihtelevat, mutta on arveltu, että kansallisen keskiarvon mukaan noin 25 prosenttia sijoitetuista lapsista asuu sukulaistensa luona. Sukulaissijoitusten määrä vaihtelee huomattavasti eri osavaltioiden välillä ollen alhaisimmillaan muutaman prosentin luokkaa ja enimmillään jopa puolet kuten esimerkiksi Californiassa ja Illinois'ssa, joissa Geen`n (2004, 135) mukaan

sukulaissijoitusten prosentuaaliset osuudet ovat 43 ja 47. Kaikkiaan sukulaissijoitukset ovat yleisempiä joissakin etnisissä ryhmissä kuin valtaväestössä. (Bäck-Kiianmaa 2004, 5; Geen 2004, 132–135; Gordon et al. 2003, 77–78.)

Yhdysvalloissa tilastointia vaikeuttaa, että siellä asuu sukulaistensa luona paljon lapsia, joita sosiaalityöntekijät eivät miellä lastensuojelujärjestelmän sijoittamiksi.

Sukulaissijoitusta määriteltäessä käsitteet ovat usein epätarkkoja ja harhaanjohtavia esimerkiksi sen suhteen, kuka katsotaan läheiseksi: sukulainen, joku muu läheinen vai ystävä, joka antaa hoitoa. (Geen 2004, 132, 139; Gleeson 2007, 1, 8.)

Gleeson (2007, 1, 8) kirjoittaa lukumääristä, että vuonna 2000 Yhdysvalloissa asui sukulaistensa luona yksi lapsi kahdestatoista. Noin 4,5 miljoonaa alle 18-vuotiasta lasta asui isovanhempiensa talouksissa ja 1,5 miljoonaa muiden sukulaistensa / läheistensä hoivissa. Ylivoimainen enemmistö näistä lapsista (noin 90 %) ei kuulu virallisen lastensuojelun piiriin, eivätkä lapset ole huostaanotettuja. Tällaisiin sijoituksiin viitataan käsitteillä epävirallinen, yksityinen tai vapaaehtoinen sukulaisten antama hoito. Huomattava määrä näistä on vielä usean sukupolven kotitalouksia, joissa lapsen biologisilla vanhemmilla säilyy ensisijainen kasvatusvastuu lapsesta. (Mt., 1,8.) Lisäksi osa sukulaissijaisvanhemmista huolehtii heidän omista vanhemmistaan tai muista aikuisista, jotka asuvat joko heidän luonaan tai jossain muualla. Käytännöt ovat yleisesti ottaen monimutkaisempia kuin luokittelut viralliseen ja epäviralliseen sukulaissijoitukseen antavat olettaa, ja tästä osoituksena on joukko perheitä, jotka kuuluvat molempiin luokituksiin. (Mt., 1,8.)

Uudesta Seelannista on lähtöisin muuallekin maailmaan levinnyt Family Group Conference (FGC) eli asiakaslähtöinen läheisneuvonpito. Menetelmä on ollut maassa vuodesta 1989 lähtien lakisäätteistä lastensuojeluperheiden kanssa tehtävää sosiaalityötä. Työskentelyn tavoitteet liittyvät läheisverkoston kartoittamiseen ja kollektiiviseen ratkaisuun voimavarojen hyödyntämiseksi. FGC:n juuret kiinnittyvät maorilasten suureen osuuteen sosiaalityön asiakasmäärissä, mutta menetelmä soveltuu yhtä hyvin myös muiden kuin vähemmistökansojen kanssa tehtävään työskentelyyn. (Worral 2006, 546–547, ref. Koisti-Auer 2008, 27–28.)

Maan voimassa oleva laki velvoittaa ensisijaisesti sijoittamaan laajennettuun perheeseen (ydinperheen yksityisyyttä laajempi perhenäkemys), ja vuonna 2004 maoriheimoon kuuluvista huostaanotetuista lapsista melkein puolet eli 48 prosenttia

asuikin laajennetussa perheessä. Seuraavana vuonna 2005 kaikista huostassa olevista lapsista 37 prosenttia oli sijoitettu sukulaisille. (Worral 2006, 546–547, ref. Koisti-Auer 2008, 27–28.)

Yleisesti ottaen sukulaissijoitusten määrän nähdään useiden kansainvälisten arvioiden mukaan olevan kasvussa, ja näin on erityisesti sellaisissa läntisen maailman maissa kuin Yhdysvallat, Iso-Britannia, Uusi-Seelanti ja Ruotsi. (Esim. Beeman & Boisen 1999; Berrick 1998; Cuddeback & Orme 2002; Farmer 2010; Geen 2004; Gleeson 2007; Harden et al. 2004; Linderot 2005). Syitä kehitykselle voidaan löytää esimerkiksi sellaisista tekijöistä kuin lainsäädännölliset muutokset tai EU:n myötä yleistynyt verkosto- ja yhteisöajattelu. Eikä unohtaa sovi myöskään monien maiden taloudellisesti heikentynyttä tilaa, jossa julkisten palvelu- ja hoitoresurssien niukentuminen on pakottanut kääntämään entiset massapalvelu- ja laitossuuntautuneet katseet kohti yksityistä ja perheiden panosta korostavaa huolenpitoa. Anja Laurila (1999, 16) on kirjoittanut tästä EU:n myötä yleistyneestä linjasta trendinä, joka panostaa laitoshoidon vähenemiseen, pieniin hoitoyksikköihin ja perhehoidon ammatillistumiseen, mutta samalla myös lapsen ja tämän biologisen perheen kiinteään vuorovaikutukseen.

2.3 Sukulaissijoitukset aikaisempien tutkimusten valossa

Sukulaisten luona asuvista lapsista on saatavilla vähän tietoa, joten tämän tyyppiselle tiedolle on tarve, etenkin kun sukulaissijoitukset näyttävät erilaisten selvitysten mukaan olevan kasvussa. Tähänastiset tutkimukset ovat keskittyneet aikuisnäkökulmaan, ja lapsen ääni on jäänyt kuulumatta. Pulaa on esimerkiksi sellaisesta tutkimustiedosta, joka vertailisi sukulaissijaislapsia muihin sijaislapsiin. Kysymys ei ole vain suomalaisesta tiedon vajeesta, vaan kansainvälisestikin tarkasteltuna aiheen käsittely on ollut niukkaa. Kuten Anna-Liisa Koisti-Auer (2008, 121) liseniaatintutkimuksessaan aiheesta toteaa, niin sukulaissijoitettujen lasten terveydentilasta, sijoituksen syistä, lasten suhteista sijaisvanhempiin, vanhempiin ja muihin sukulaisiin olisi saatava tietoa. Miten lapset voivat, mitkä tekijät edistävät tai estävät hyvinvointia? Yksityissijoitetuista lapsista tiedetään vielä vähemmän. Millaisessa tilanteessa ratkaisuun on päädytty, millainen on lapsen asema perheessä, ja miten tilanne koetaan? (Mt., 121.)

Elaine Farmer myötäilee (2010, 427) Koisti-Auerin (2008) näkemystä siitä, että sukulaisten hoitamista lapsista ei ole paljon tietoa, ja etenkin silloin, kun he elävät hoitojärjestelmän ulkopuolella, heitä on ollut vaikea tunnistaa ja tavoittaa järjestelmällisen tutkimisen toteuttamiseksi. Mutta jotain kuitenkin tiedetään, ja tätä tietämyksen verhoa raotan seuraavaksi.

Ensinnäkin, useissa kansainvälisissä tutkimuksissa on käynyt selväksi, että sukulaissijoitukset sisältävät sekä etuja että haittoja verrattuna muihin sijoituksiin. Sukulaissijoituksiin liittyy erityisiä mahdollisuuksia mutta myös riskejä, jotka herättävät tapahtuman kohtaavissa henkilöissä monenlaisia ajatuksia ja tunteita. Sukulaissijoitusten etuina ja vahvuuksina mainitaan usein sellaisia asioita, jotka liittyvät kasvuolojen vakauteen ja sitä kautta lapsen tasapainoisen kasvun ja kehityksen turvaamiseen. Tämän tyyppisiä vahvuuksina lueteltuja seikkoja ovat hoitopaikan pysyvyys, valmiit ihmissuhteet, ihmissuhteiden jatkuvuus ja lapsen identiteetin kehittymisen tukeminen. Kun taas sukulaissijoitusten heikkouksista puhuttaessa katse kääntyy usein sukulaisten yksilöllisiin mutta samalla yleistettyihin ominaisuuksiin. Kun sukulaissijaisvanhempia on verrattu muihin sijaisvanhempiin, on havaittu, että heillä on usein korkeampi ikä, heikompi terveydentila, perhetaustana yksinhuoltajuus sekä alempi sosioekonominen asema, joka kytkeytyy läheisesti vähäiseen koulutustasoon. Myös käyttäytymiseen ja asioiden hoitamistapaan viitataan asiantuntijoiden riskikeskusteluissa ottamalla esille sukulaisten mahdollisesti huonot keskinäiset välit ja erilaiset yhteistyöongelmat. (Beeman & Boisen 1999; Berrick 1998; Cuddeback & Orme 2002; Geen 2004; Gleeson 2007; Gordon et al. 2003; Harden et al. 2004.)

Edellä mainitut yhteistyöongelmat näyttävät selvitysten mukaan liittyvän sekä viranomaisten kanssa tehtävään yhteistyöhön että myös sukulaisten välisiin ongelmiin. Sukulaisten kesken voi syntyä monenlaisia hankalia tilanteita ja lojaliteettiristiriitoja, kun sukulaissijaisvanhemmat kamppailevat esimerkiksi sellaisten tunteiden kanssa kuin rakkaus, pettymys, epäonnistuminen, häpeä, suuttumus, viha ja välittäminen. Viranomaisyhteistyöhön tunteet saattavat vaikuttaa vaikka siten, että sukurauhan säilyttääkseen suku salaa työntekijöiltä tärkeitä asioita, kuten lapsen biologisten vanhempien aiheuttamat huolet ja häiriöt. Aina viranomaisille ei myöskään ole selvää se, suojelevatko sukulaiset ensisijaisesti lasta vai lapsen vanhempia. Lisäksi monien sukulaisten väitetään välttelevän yhteistyötä viranomaisten kanssa, ja tätä yhteistyön karttamista voi tapahtua monenlaisista syistä, joista yksi merkittävä on se, että he eivät

ymmärrä, miksi ja miten heidän asiansa kuuluvat viranomaisille. Muita yhteistyön esteinä esille nousseita seikkoja ovat järjestelmän vieraus ja sukulaisten monenlainen tietämättömyys sopivasta avusta. Myös sukulaisten arkuus sekä sosiaalityön asiakkaaksi leimautumisen pelko ovat omiaan aiheuttamaan yhteistyöhaluttomuutta. (Esim. Beeman & Boisen 1999; Geen 2004; Gordon 2003.)

Hoitopaikan pysyvyys on mainittu yhtenä sukulaissijoituksen merkittävänä vahvuutena. Sukulaissijoitukset ovat havaintojen mukaan usein pitkäaikaisia, ja muutenkin niissä näyttää tapahtuvan sijaishuollon muutoksia vähemmän kuin muissa sijoituksissa (Geen 2004; Gordon et al. 2003; Koisti-Auer 2008; Lind 2006; Vinnerljung et al. 2001). Koisti-Auer (2008, 32) tiivistää asian seuraavalla tavalla: sukulaislapsen suhtaudutaan usein ”enemmän sukulaisena kuin sijoitettuna lapsena”, eikä tämän hoitamisessa helposti luovuteta. Pöntinen (2005, 87) laajentaa sukulaisten tunneprosessin psykologiseksi vanhemmuudeksi esitellen sitä kiintymyssuhdeteorian näkökulmasta. Edellä esitetyt asiat ovat keskittyneet kuvaamaan tilannetta aikuisten näkökulmasta mutta ei lasten. Joka tapauksessa selvitykset puhuvat laajasti sen puolesta, että sukulaiset ovat yleensä vahvasti sitoutuneita sukulaislapsensa hoitamiseen.

Vaikka aikaisempi tutkimustieto painottuu voimakkaasti aikuisten näkökulmaan, niin joidenkin löydösten pohjalta voidaan tehdä myös lapsilähtöisempiä oletuksia. Nimittäin useissa sukulaissijoituksissa sukulaisten on väitetty tulleen lapselle läheisiksi jo ennen kuin lapsi on muuttanut heidän luokseen. Suhde lapseen on tällaisten selvitysten mukaan syntynyt ennen sijoitusta tapahtuneiden tapaamisten, vierailujen tai hoitokertojen myötä. Sukulaiset ovat saattaneet tavata lasta paljonkin ja toimia tälle lapsenvahtina esimerkiksi viikonloppuisin, mutta myös muulloin, mikäli perheen tilanne on ollut vaikea. (Farmer 2010, 432; Pöntinen 2005, 87.) Syntyneen suhteen kuvaaminen on tosin avattu aikuisten kokemusten perusteella, mikä näkyy esimerkiksi siinä, että tutkimuksissa puhutaan usein siitä, miten aikuisten suhde lapseen on syntynyt ja miten he ovat tavanneet lasta, eikä päinvastoin. Näin ollen lapsen oma käsitys ja kokemus suhteen kehittymisestä ja etenkin sen laadusta jää tarkentumatta.

Sukulaissijoituksiin tyypillistetystä pitkästä kestosta ja sitä selittävästä tekijöistä löytyy verraten paljon tietoa. Sijoitusten pitkäaikaisuuteen kietoutuu selvitysten mukaan tunnesuhteen ohella alhainen sijoitusikä, usein jopa jo vauvaikäisenä tapahtunut sijoitus. Koisti-Auerin (2008, 46) tutkimuksessa yli kolmasosa lapsista oli sijoitettu enintään

kaksivuotiaina, ja kaikkiaan noin kaksi kolmasosaa oli alle kouluikäisenä sijoitettuja, mutta tultaessa yhdeksään ikävuoteen ja siitä eteenpäin, sijoitukset olivat käyneet harvinaisemmiksi. Lapsen sijoitusiällä nähdään siis yleisesti ottaen olevan yhteyttä sijoituksen pysyvyyteen. Esimerkkinä tästä Elaine Farmer, jonka näkemyksen mukaan (2010, 432) lapsen alhainen sukulaissijoitusikä edistää sijoituksen kestoa. Hän kirjoittaa varmanolaisesti asiasta niin että, mitä nuorempana lapsi on sijoitettu, sitä epätodennäköisemmin hänen sijoituksensa katkeaa (ennenaikaisesti). Englantilaisessa tutkimuksessaan hän on havainnut, että kymmenenvuotiaina tai sen jälkeen sukulaissijoitettujen lasten sijoituksista ennenaikaisesti päättyi yli kolmannes (37 prosenttia). Kun taas 4–9-vuotiaiden kohdalla luku oli vajaa viidennes (16 prosenttia), ja alle neljävuotiaiden sijoitusten kohdalla suunnittelemttomien katkeamisten osuus oli ollut vain 12 prosenttia. (Mt., 432.)

Sijoitusten kestävydestä on tehty myös ruotsalaisnuorten sijoituksiin kiinnittyvä viiden vuoden seurantatutkimus (Vinnerljung et al. 2001), jonka mukaan 13–16-vuotiaina sijoitettujen nuorten sijoitukset olivat kestävämpiä silloin, kun ne olivat tapahtuneet sukulaisten luo. Sukulaissijoituksista suunnittelemttomasti katkesi 17 prosenttia, kun muiden sijoitusten kohdalla osuus oli ollut peräti 41 prosenttia. Mikäli kysymys oli ollut käyttäytymishäiriöisistä nuorista, niin suhteellinen ero sukulaisten ja muiden sijaisperheiden välillä oli ollut vielä edellistä osuutta suurempi. Näin ollen on tehty johtopäätös, jonka mukaan sukulaisuus ja keskinäinen suhde antavat voimia kestää vaikeitakin ongelmia, ja täten sukulaissuhteella uskotaan olevan sijoitusten purkautumisten riskiä vähentävä vaikutus.

On kuitenkin havaittu, että nuorten vaikea käyttäytyminen lisää myös sukulaissijoituksissa niiden epäonnistumisen riskiä, vaikka sukulaiset todennäköisesti jatkavatkin pidempään vaikeasti käyttäytymis- ja tunnehäiriöisen nuoren kanssa, kun tilannetta verrataan muihin sijoituksiin. Voidaan jokseenkin luottaa siihen, että sukulaissijoitukset jatkuvat mahdollisista olosuhteisiin liittyvistä heikkouksista ja puutteista huolimatta merkittävästi pidempään kuin muut samantapaisista vaikeuksista kärsivät sijoitukset. (Farmer 2010, 426, 433, 436.)

Sukulaissijoitusten pysyvyyden selitystä voi sijoitusiän alhaisuuden ja kiintymyssuhteen kehittymisen ohella hakea myös muualta, esimerkiksi lasten valikoitumisen suunnalta. On näet havaittu, että lapset eivät aina ole keskenään aivan tasa-arvoisessa asemassa

sukulaissijoitustenkaan alkutilanteissa. Pienet ja helpot lapset pidetään helpommin ja mieluummin suvun sisällä, kun taas isot ja vaikeat lapset ollaan valmiimpia luovuttamaan vieraan hoitoon. (Vinnerljung et al. 2001.)

Eräs kiinnostava ja osin yleisiä näkemyksiä haastava seikka on Farmerin (2010, 431) löydös sukulaisten keskinäisestä vertailusta. Nimittäin isovanhempiensa luona asuvat lapset kokevat hänen mukaansa harvemmin sijoituksen suunnittelemattoman päättymisen, kun vertailukohtana on käytetty muita sukulaisia tai läheisiä. Ainakin osin tulosta selitetään sillä, että isovanhemmilla on esimerkiksi tätejä ja setiä harvemmin muita lapsia perheissään. Farmer jatkaa aiheesta, että sijoitetulla lapsella voi olla negatiivinen vaikutus sukulaisperheen omiin lapsiin, mikä puolestaan aiheuttaa sijoitusten ennenaikaisia katkeamisia. Farmer ehdottaakin tätä tietoa vasten ottamaan isovanhempien mahdollisuudet vakavasti huomioon, sen sijaan että liian helposti heidät hylätään vetoamalla heidän ikäänsä tai terveyden tilaan. (Mt., 431, 441.)

Samasta tutkimuksesta löytyy myös toinen hieman samaan viittaava mielenkiintoinen havainto, joka liittyy siihen, miten sijoitus kestää tilanteessa, jossa sijoitettu lapsi elää joko perheen ainoana lapsena tai yhdessä muiden lasten kanssa. Yleisesti ottaen sijoitukset näyttävät päättyvän harvemmin, mikäli sisarukset on sijoitettu yhdessä. Mikäli taas sijoitetulla lapsella on sisaruksia, jotka jatkavat asumistaan vanhempien luona, niin sijoitusten katkeamisia ilmenee enemmän. Tämän lyhyen ja karkean viittauksensa perusteella Farmer (2010, 434) päättelee, että erilleen muista sisaruksistaan erotettu lapsi enteilee vaikeuksia. Lopulta Farmer on sitä mieltä, että täysin ilman muita lapsia elävät sukulaissijaislapset kokevat hieman enemmän sijoitusten katkeamisia kuin lapset, joiden sukulaisperheessä elää muitakin lapsia, joko biologisia sisaruksia tai perheen omia lapsia. Tämä näkemys herättää hieman kysymyksiä, sillä isovanhempien kohdalla sijoitusten kestävyyttä on selitetty juuri sillä, että siellä ei yleensä asu muita lapsia (mt., 431, 441). Kun taas tässä yhteydessä muiden lasten läsnäolo onkin näyttäytynyt sijoitusten kestoa lisäävänä ominaisuutena.

Oli sukulaisperheessä asuvien muiden lasten vaikutus sijoituksen kestoon niin tai näin, niin elämänlaadun ja sosiaalisten suhteiden kehittymisen kannalta ikätasoisella seuralla on arvatenkin paljon merkitystä, ja tästä löytyy myös näyttöä. Jotkut perheen ainokaisina eläneet lapset ovat kuvanneet elämänsä yksinäisenä ja pitkästyttävänä. Erityisesti silloin, kun he ovat asuneet seudulla, jossa on ollut vain vähän tai ei lainkaan

muita lapsia, he ovat kaivanneet ikäistensä kaveriseuraa. Tätä seikkaa silmällä pitäen ainakin Farmer (2010, 434) on painottanut sitä, että sosiaalisten verkostojen syntymiseksi lapsi tarvitsee aikuista, joka ymmärtää tämän tyyppisen tarpeen ja osaa siten toimia oikealla tavalla turvatakseen lapselle mahdollisuuden tämän ikätasoa vastaavaan seuraan.

Myös Ruotsissa on tehty yksinäisyyden kokemiseen liittyvä tutkimus. Tutkimuksessa kuvataan tilannetta, jossa sukulaissuhde on rajoittunut pelkästään iäkkääseen sukulaiseen. Tutkimukseen osallistui isoäitiensä luokse sijoitettujen lasten ryhmä, jota haastateltiin kaksi kertaa. Ensimmäisessä haastattelussa lapset olivat olleet tyytyväisiä saadessaan kasvaa suvussa, mutta toisella kertaa, joka tapahtui ennen kuin sijoitetut täyttivät 30 vuotta, tilanne oli muuttunut erilaiseksi. Tutkitut henkilöt kokivat yksinäisyyttä ja hylkäämistä, koska isoäidit olivat kuolleet. Tulos herätti sellaisen kysymyksen, että pitäisikö lasta hoitavien sukulaisten olla suurin piirtein samanikäisiä kuin lapsen omat vanhemmat, jotta tämän kaltaiselta hylkäämiskokemukselta voitaisiin välttyä. (Näslund 2002 ref. Koisti-Auer et al. 2004, 10, 11.)

Lasten huostaanotto- ja sijoitustilanteissa kokemista tunteista on tehty sellaisia havaintoja, joiden perusteella tilanteisiin näyttää liittyvän häpeää, syyllisyyttä ja erilaisuuden kokemista, jotka osaltaan vaikuttavat lapsen itsetuntoon ja itsearvostukseen. Kipeistä tunteista johtuen osa lapsista pyrkiikin salaamaan sijoituksensa ja elämään kuin mitään ei olisi tapahtunut. (Koisti-Auer 2008, 33.)

Sukulaissijoitusten kohdalla asioiden nähdään olevan toisin, nimittäin sukulaissijoitusten uskotaan yleisesti ottaen vähentävän lapselle sijoituksesta aiheutuvaa traumaa. Asumista esimerkiksi isovanhempien tai muiden sukulaisten luona ei koeta samalla tavalla sijoituksena tai epäluonnollisena ja leimaavana asiana kuin asumista muussa sijaisperheessä. Ja kun sukulaisilla on perhettä koskevaa tietoa (historiasta, kulttuurisesta perimästä, elintavoista ja traditioista), niin tämä tukee lapsen identiteetin kehittymistä. Tätä taustaa vasten sukulaissijoitusta pidetään lapsen hyvinvoinnin kannalta hyvänä vaihtoehtona. (Beeman & Boisen 1999; Geen 2004; Gleeson 2007; Koisti-Auer 2008.)

Suomessa ainakin Anja Laurila (1999; 2002) on ollut identiteetin kehittymisestä kiinnostunut, kun hän on selvittänyt sukulaisten hallussa olevan perhetiedon vaikutuksia lapsen psyykkiseen kehitykseen. Tutkittuaan pitkäaikaisesti sijaiskotihoidossa olleiden

tyttöjen ja myöhemmin poikienkin identiteetin eheyttä ja minäkäsitystä hän tuli tulokseen, että sukulaissijoitusten ylläpitämä jatkuvuuden tunne on sellainen tukitekiä, jonka perusteella sukulaissijoituksia kannattaa harkita. Sukulaissijoitetuilla tytöillä oli Laurilan (1999) mukaan selkeämpi kuva taustastaan kuin muualle sijoitetuilla, joista kaikki eivät osanneet nimetä edes yhtä biologisilta vanhemmiltaan perittyä ominaisuutta. Huolimatta tutkimuksensa aikana esille nousseista ongelmista, kuten suvun sisäiset kiistat, Laurila näkee sukulaisverkoston jatkuvuuden suojaavan identiteetin eheyttä ja minäkäsityksen myönteisyyttä niin vahvasti, että sillä voidaan kompensoida muutoin heikommaksikin arvioitua kasvuympäristöä. Kun tutkimuksessa siirryttiin sukulaisverkoston jatkuvuuden yleisen tason eduista yksilötasolle, niin tilanne ei ollut yhtä valoisa. Laurilan tutkimuksessa oli mukana myös rankkoja kokemuksia, joista moniin sisältyi eriasteisten mielenterveysongelmien kuvaamista. Pahimmillaan vaikeudet johtivat itsetuhoisten ajatusten hautomiseen, ja Laurila kirjoittaakin tytöistä, jotka esittivät voimakasta kritiikkiä sukulaissijoituksia kohtaan, ”isovanhemmille ei pitäisi koskaan sijoittaa”. Laurilan (1999) tutkimuksen huonoja kokemuksia täydensi, että ”ainoa itsemurhayrityksestä kertonut ja ainoa koulukotiin joutunut sekä ainoa psykoottinen tyttö olivat sukulaissijaistytöjä”.

Lapsen kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin liittyy identiteetin huomioimisen ohella myös muun terveydentilan ja yksilöllisten tarpeiden näkeminen. On arveltu, että sukulaissijaistettujen kohdalla voi esiintyä muita sijaislapsia yleisemmin erilaisia vaikeuksia saada tarpeiden mukaista apua tai hoitoa. Esimerkiksi neurologisten tai muiden sairauksien havaitseminen ja hyväksyminen voi olla sukulaiselle vaikeaa, koska kyseessä on läheinen ihminen. Lisäksi tarvittavaa apua saatetaan hakea liian myöhään. (Laisi 2004, 41–46.) Sosiaalityöntekijöiden mielestä sukulaiset eivät aina osaa olla riittävän objektiivisia lapsen sukuun liittyvissä asioissa ja ongelmissa, koska he ovat ikään kuin osa lapsen kipeitä kokemuksia. Samalla sijoituksissa piilee myös vaara siitä, että sukulaiset alkavat nähdä lapsessa samoja ”kauheuksia” ja negatiivisia piirteitä kuin mitä lapsen vanhemmalla on, ja pahimmassa tapauksessa tämä sanotaan lapselle. Sukulaissijoitettu lapsi saattaa olla suvun ”mustalampan” lapsi, jolloin hän voi joutua kokemaan muun taakan ohella sen, että sukulaissijaiskodissa hän ei saa aloittaa elämäänsä niin sanotusti puhtaalta pöydältä. Tällaisessa tilanteessa oman perheen tausta voi muodostua rasitteeksi ja painolastiksi lapsen kehitykselle. (Mt., 41, 45, 77.)

Farmer tosin (2010, 436) esittää sukulaissijaisvanhempien huolenpitokyvystä edellistä näkemystä valoisampaa tietoa, ja sen perusteella he näyttäytyvät lapsen asioissa erittäin sitoutuneilta ja itseään säästämättömiltä puurtajilta. Vahvasti tehtävänsä sitoutuneet sukulaiset ovat kuvanneet sitä, kuinka he laittavat lasten tarpeet omien tarpeidensa edelle, ja kuinka he ovat päättäneet, että periksi ei anneta, vaikka tulisi mitä tahansa ja kuinka vaikeita ongelmia tahansa eteen.

Sukulaisten välisestä yhteydenpidosta on saatavilla sellaista tietoa, että se näyttää ennalta arvattavasti säilyvän tiiviimpänä ja positiivisempänä siihen sukuun, johon lapsi on sijoitettu. Lapsen toiseen sukuun yhteyksiä on kenties vähän, jos lainkaan. Selitys tähän löytyy joko katkenneista suhteista tai siitä, että yhteyttä ei koskaan ole edes ollut. (Koisti-Auer 2008, 80–84, 116–120; Pöntinen 2005, 71–89.) Kun lapsista huomattava osa on sijoittunut äidin puoleiseen sukuun, niin luonnollisesti myös yhteydet ovat säilyneet yleensä äidin puoleiseen suvun haaraan. Sukujen välisen jakauman lisäksi Koisti-Auer (2008, 68) on tutkimuksessaan selvittänyt myös sukulaissijoitusten aloitteentekijöitä, joiksi paljastuivat ylivoimaisesti useimmin sukulaiset itse ja tarkemmin ottaen lähes aina suvun naispuoliset henkilöt. Vain viidesosassa sijoituksen aloitteen oli tehnyt lapsen vanhemmat tai ainakin toinen heistä. Yllätys ei liene se, että lapset eivät näkyneet aloitteen tekemisessä juuri lainkaan, mikä selittyy suurelta osin jo aiemmin todetulla lasten alhaisella sijoitusiällä. Mutta melkein viidenneksessä tapauksista aloitteentekijöitä oli ollut mukana useita, jonka haluaisin optimistisesti tulkita vihjauksena sukulaisten kollektiivisesta huolesta ja yhteisöllisestä avun tarjoamisesta. Yleisimpinä sukulaissijaisvanhempina olivat näyttäytyneet isovanhemmat, tädit ja enot, mutta sellaisella kiinnostavalla yksityiskohdalla, että isovanhempien ryhmässä peräti 35 prosentissa toinen puoliso ei ollut lapsen biologinen isovanhempi, eli lapsi oli vain toisen puolison lapsenlapsi. Näitä ”pappapuolia” esiintyi kolme kertaa yleisemmin kuin ”mummopuolia”. (Mt., 64.)

Prosessina sukulaissijoitus tapahtuu kahdella eri tavalla, joko harkitusti suunnitellen tai sitten ennalta suunnittelemattomasti – kuten usein tapahtuu, kun kiireellisessä tilanteessa lapsi niin sanotusti vain ilmestyy sukulaistensa luo ja jää sinne asumaan (Aho 2003, 1, 50–51). Koisti-Auer (2008, 72) kuvaa tapahtuman luonnetta niin, että ”sukulaissijaisvanhemmaksi ei haluta, siihen tehtävään joudutaan”. Täten tehtävää ei mitenkään voi pitää sukulaisten toiveena, vaan asiat ovat vain menneet niin, että kyseiseen tilanteeseen on ajautettu. On hyvä muistaa, että sukulaissijoitus merkitsee

samalla aina sitä, että joku oman perheen tai suvun jäsenistä on joutunut vaikeuksiin elämässään. Aho (2003) viittaa samaan toteamalla, että suunnittelemattomasti tehtävään ajautuvat isovanhemmat kokevat vastuun lapsesta enemmän taakkana kuin isovanhemmuuteen luonnollisesti kuuluvana asiana.

3 Tutkimuskohteena sukulaissijoitukset lasten näkökulmasta

3.1 Tutkimusprosessi

Tutkimukseni perustehtävä on kuvailla sukulaissijoituksia lasten näkökulmasta. Olen kiinnostunut kokemuksista, joissa kuvataan lapsuuden ajan kokemuksia sukulaisten luona elämisestä. Tutkimusongelman voi esittää seuraavanlaisen kysymyksen muodossa: millaisena sukulaissijoitus näyttäytyy sille henkilölle, joka on sen kokenut. Tutkimuksen painopiste on ilmiön laadullisissa piirteissä ja kokemuksille annetuissa merkityksissä. Tutkimusasetelma on aineistolähtöinen, jossa keskiöön nousevat kirjoituksin kuvatut muistot. Näkökulma piirtyy kirjoittajien muistojen kautta, jotka liittyvät tässä yhteydessä muun muassa sukulaissijoitukseen johtaneisiin taustoihin ja syihin, koettuihin tunteisiin sekä sukulaissuhteiden kehittymiseen.

Tutkimus pyrkii ensisijaisen kuvailemistehtävänsä ohella lisäämään ymmärrystä siitä, miten ja miksi, entä millä seurauksilla erilaisiin tilanteisiin päädytään. Kuvaileva ja ymmärtävä tarkoitus tarkentuu kokemuksiin ja tunteisiin sekä ajatuksiin ja merkityksiin, joita sukulaissijoituksen kokeneet henkilöt sisällyttävät tarinoihinsa käsitellessään asiaa. Kysymys on inhimillisistä, elämänkulun yksilöllisiin eroihin liittyvistä lähtötilanteista, joille yhteistä on lopputulos, jossa lapsi ei syystä tai toisesta, tilapäisesti tai pysyvästi, voi asua oman perheensä luona. Tarkennettuna kysymys on tapahtumasta, jossa lapsen hoito ja kasvatusta siirtyvät sukulaisten keskinäisellä sopimuksella biologisilta vanhemmilta sukulaisille tai muuten läheisiksi katsotuille henkilöille.

Ensisijaisen tutkimustehtäväni rinnalla olen yrittänyt selvittää myös sitä, voidaanko sanoa, että jotkut tietyt asiat vaikuttavat siihen, millaiseksi sukulaissijoitus muodostuu. Kiinnostavaa on tieto siitä, millaiset asiat ovat tekemisissä sukulaissijoituksen onnistumisen kanssa. Toisin sanoen, onko löydettävissä tekijöitä, joiden voi väittää edistävän tai enteilevän sukulaissijoituksen hyvää tai huonoa lopputulosta.

Käytin lehti-ilmoituksen (Liite 1) tarjoamaa mahdollisuutta tavoittaa tutkimukseeni sopivia henkilöitä. Valitsemani toimintatapa vapautti minut tutkimuslupabyrokratialta, jota usein liittyy esimerkiksi eri virastojen kautta hankittaviin aineistoihin. Samalla se toi mukanaan satunnaisuuden. En voinut ennalta tietää, keitä tutkimukseeni osallistuisi, enkä sitä, mitä he kertoisivat tutkimastani asiasta. En lähtenyt arvailemaan, millaisia taustakuvioita tarinoista nousisi esille esimerkiksi päätöksenteon suhteen. Etukäteen pidin mahdollisena, että kirjoituskehotukseeni saattaisi tarttua suvun keskinäisellä sopimuksella sijoitetut henkilöt, mutta yhtä lailla myös ne sukulaisten luona asuneet, joiden sijoitusprosessin takaa olisi löytynyt viranomaisten päätöksenteko, olivat tässä vaiheessa mielessäni potentiaalisia kirjoittajia. Toimintatapana kysymys herätti eettistä pohdintaa, jota kävin läpi odotellessani kirjoituksia ja perehtyessäni aiheeseen sopivaan menetelmäkirjallisuuteen. Olin ilmoituksessani lokakuussa 2009 antanut kirjoitusaikaa hieman yli kuukauden eli marraskuun 2009 loppuun. Tutkimusmenetelmiin liittyvien valintojeni, kuten aineiston purkamistavan, teemojen valitsemisen, havaintojen tyypittämisen ja tulosten raportoinnin, tekeminen kesti kevääseen 2010 asti. Tämän jälkeen aloitin aineistolähtöisen tutkimukseni työstämisen laadullisella sisällön analyysin menetelmällä.

Tutkimukseni empiiristä aineistoa purkaessani lähdin liikkeelle erittelemällä osallistujista saatavia tietoja. Alkuvaiheessa tein Excel-taulukolla omat sarakkeensa muun muassa sijoitusiälle, sijoitusten lukumäärälle, sijoituksen kestolle, mainituille sukulaisille, tapahtumien taustoitukselle, saadulle kohtelulle ja ilmaistulle mielialalle. Pian huomasin ensimmäisen luokitteluni toimivan vain suuntaa antavasti, koska saamani kirjoitukset eivät asettuneet suoriin kategorioihin. Teemojeni sisällöt limittyivät kirjoittajien tarinoissa usein toisiinsa, eikä luokittelusta näin ollen kannattanut pitää tiukasti kiinni. Lisäksi tarinoista nousi esille asioita, joita en ollut etukäteen osannut odottaa, ja jotka kuitenkin olivat sellaisia luonteeltaan, että ymmärsin niiden tultavan huomioiduiksi.

Huolimatta tietynlaisesta mukanani kulkevasta teoriaohjaavasta näkymästä, jossa aikaisemman tiedon tehtävänä on auttaa analyysia (Tuomi & Sarajärvi 2002, 97–100), tutkimussuuntaukseni noudattaa aineistolähtöistä ajattelua. Aineistoni jäsentämisen lähtökohtaa voisi kuvata myös moniulotteiseksi, koska olen deduktiivisuuden nimissä hyödyntänyt aikaisempia tutkimuksia ja muita teoreettisia viitekehyksiä esittelemällä aikaisempia tutkimustuloksia esimerkiksi sukulaissijoitusten pysyvyydestä ja

sukulaisten periksi antamattomasta asenteesta. Olen kuitenkin vahvasti sitoutunut induktiivisen päättelyn logiikkaan, jossa edetään aineistolähtöisesti, tai tässä yhteydessä ehkä osuvammin sanottuna kerrontalähtöisesti. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 95–97, 101; Uusitalo 2006, 93.)

Tulostin tallentamani sähköpostiaineiston sekä kopioin tavallisina postikirjeinä saamani kirjoitukset. Kopioimistani lukukappaleista hävitin osallistujien yhteystiedot, joten tunnistetiedoiksi jäivät vain syntymävuosi ja sukupuoli. Järjestin aineistoni numerojärjestykseen syntymävuosien perusteella, ja siten jokaiselle osallistujalle tuli oma tunnistenumerosa nuorimmasta vanhimpaan. Lukukerroillani tein kopioihin erilaisia merkintöjä esimerkiksi alleviivaten erivärisillä kynillä tai ympyröiden ilmaisuja sen mukaan, mihin teemaan liitin kunkin kerrotun asian. Alkuvaiheen ”taulukointini” koin mielekkääksi sekä jatkotyöskentelyäni helpottavaksi tavaksi päästä kiinni aineistooni, joka alkuvaiheessa tuntui vain pursuavan jäsentymätöntä runsauttaan.

Analysoituani aineistoni ensin pieniin erillisiin osiin, aloin sen jälkeen koota sitä uudelleen kokonaisuuksiksi. Rekonstruoin kirjoittajieni kertomusten pohjalta uusia kuvauksia, joissa keskityin muutamaa keskeiseen teemaan kerrallaan. Nämä kuvaukset edustavat lähtökohtaisesti kaikkea oleellista aineistoni sisällöstä, joten niitä voidaan pitää myös koko aineistoni yhteisenä äänenä (Kujala 2007, 30–31).

Tutkimukseni luonteeseen sopii hyvin tarinoista nostettujen suorien lainausten runsas käyttö. Sitaattien käyttöä perustelen muun muassa sillä, että niiden avulla lukija voi itse muodostaa omat johtopäätöksensä olematta riippuvainen tutkijan tulkinnoista. Tämä edellyttää, että tutkija on rehellisesti, kattavasti ja moniäänisesti toteuttanut lainausten valintaprosessin. Yleisesti ottaen sitaateilla on tulosten luotettavuutta lisäävä vaikutus. (Moilanen & Räihä 2007, 64–65.) Eikä unohtaa sovi sitäkin, että parhaimmillaan sitaatit voivat ylläpitää tai lisätä lukijan mielenkiintoa, millä lienee tekemistä tutkimuksen tavoitettavuuden kanssa. Pidän tässä yhteydessä osallistujien oman äänen kuuluville saamista erityisen merkityksellisenä asiana, koska kysymys on kuvailevasta tutkimuksesta, jonka aineisto on kaiken kaikkiaan intiimi ja herkkä.

Esitän kirjoittajien tarinoista poimitut sitaatit kursivoidulla fonttityylillä ja muuta tekstiä tiheämmällä rivivälillä. Olen luettavuuden helpottamiseksi muokannut harkiten joitakin sitaatteja esimerkiksi lyhentämällä tai yhdistelemällä niitä. Tämä on ollut mahdollista tapauksissa, joissa kirjoittajat ovat kuvanneet kokemuksissaan riittävän samankaltaisia

asioita ja muistoja. Tunnistamattomuuden turvaamiseksi olen poistanut tarinoissa esiintyvien henkilöiden ja paikkojen nimet. Eettiseen varovaisuuteen pohjautuvista ratkaisuistani huolimatta olen kiinnittänyt erityistä huomiota siihen, että raportointini sisältö vastaa tarinoiden sisältöä.

Sitaateista pois jättämäni teksti on ilmaistu hakasuluin [...], ja oma sitaattia selventävä täydennykseni on ilmaistu sulkumerkkien sisälle ().

Tutkin aineistoani kirjoittajien yksilöllisyyttä kunnioittavan lukemistavan lisäksi myös yleistävämmällä tyylillä. Hyödynsin määrällisen tutkimuksen suomaa mahdollisuutta käyttää sitä pääasiallisena olevan laadullisen tutkimuksen tukena. Testasin ristiintaulukoinnin avulla muutamien asioiden välisiä yhteyksiä toisiinsa. Valitsin kohteeksi sellaisia teemoja, joiden havainnot vaikuttivat luontevasti istuvan kokeilemani menetelmän keinoihin. Toisin sanoen samansuuntaisia havaintoja tuli ensinnäkin olla jollain tapaa riittävä määrä, ja toisekseen niiden tuli olla riittävän joustavia menetelmän edellyttämän luokittelun vuoksi. Luonnollisesti aineiston koko (N = 32) tekee tulkinnoista rajallisia, eikä näin ollen suoraviivaisia ja yleistäviä johtopäätöksiä pelkästään tämän aineiston perusteella ole syytä tehdä, mutta varovaisuusperiaatetta noudattaen havaintoja voi lähestyä vähintään kiinnostavina huomioina.

Kaikkiaan aineiston luokittelu oli haastavaa. Paljolti samoista syistä, joista Anni Vilkkonen (1997, 100–103; 1998, 90) on puhunut omaelämäkertoja tutkiessaan. Ikä ja sukupolvi ovat hankalia luokittelijoita esimerkiksi sen vuoksi, että kaikki periaatteessa saman yhteiskuntahistoriallisen asian kokeneet henkilöt eivät määrittele omaa suhdettaan kyseiseen asiaan. Toisin sanoen yhteiset kokemukset eivät aina ole yhtäläisiä, ja vaikka olisivatkin, niistä ei välttämättä kirjoiteta. Samaan viittaa myös Vilma Hänninen (2002, 142) todetessaan, että tarina on aina valikoiva ihmisen tulkinta omasta elämästään, ja periaatteessa mitkä tilanteet tahansa voidaan tulkita monin eri tavoin. Esimerkiksi samasta sairaudesta voidaan tehdä erilaisia tulkintoja, ja jopa sama ihminen voi antaa omalle sairautelleen erilaisia tulkintoja.

Tarinan valikoivuus tuli vastaan myös omassa aineistossani. Silmäillessäni osallistujien syntymävuosia hahmottelin aluksi sukupolvikäsitettä luokittelijana vain huomatakseni, että se ei toiminut, ensinnäkin osallistujien epätasaisen ikäjakauman johdosta ja toisekseen saman ikäryhmän sisäisestä eroavaisuudesta johtuen. Tutustuessani tarkemmin vanhimman sukupolven edustajien kirjoituksiin, huomasin heidän välillään

olevan huomattavia eroja kirjoitussisältöjen suhteen. Vastoin jonkinlaisia ennakkoletuksiani esimerkiksi kaikki sota-ajan tai välittömästi sen jälkeisen ajan kokeneet henkilöt eivät kirjoittaneet samoista ajankuvaansa kiinnittyvistä kokemuksista, jos lainkaan kuvailivat itseään tuossa yhteiskunnallisessa kehikossa. Samuuden piirtymisen sijaan käsissäni oli heterogeeninen joukko ihmisiä yksilöllisine kokemuksineen.

Lukiessani tarinoita tuli huomioitavaksi myös tarinan ja sen vastaanottajan väliseen vuorovaikutukseen liittyvä asia. Lukemisprosessi sisältää aina kysymyksen siitä, minkälaisia merkityksiä lukijan mielessä rakentuu hänen lukiessaan eri ihmisten tarinoita. Erityisesti silloin, kun lukijan matka tarinaan on sukupolvien pituinen kuilu, ja jossa käytetty kielikin on ehtinyt jo muuttua, voidaan olla kysymyksen suhteen ongelmallisessa tilanteessa. (Vilkko 1997, 81–82.) Vilkko valaisee asiaa esimerkillä, jossa työkyvyttömyyseläkkeelle jäänyt kotirouva kuvailee elämäänsä harrastusten täyttämäksi käyttämällä ilmaisua ”Ei minulle ole tullut vapaa-ajan ongelmia”. Vilkko pohtii esimerkin yhteydessä, mistä kirjoittaja oikein puhuu tutulta kuulostavassa ja monien muidenkin kirjoittajien käyttämässä lauseessa. Toisin sanoen puhuko kirjoittaja todella vapaa-ajan ongelmista, vai kertooko hän lauseen avulla jostain aivan muusta.

On olemassa ilmaisia, jotka selvästi kuuluvat tiettyjen ikäluokkien todellisuuteen. Voidaan erottaa esimerkiksi agraarisperustaisen naisen elämän malli, johon liitetään täydessä touhussa eläminen sen kummemmin asioita miettimättä tai paikoilleen pysähtymättä. Ilmaisuun latautuu sävyjä alkaen aina kitkerän makuisista elämän realiteeteista päätyen ylpeilevään pään kohottamiseen. Näin etenkin tilanteissa, joissa pitkäaikainen uurastus kuvataan ”todellisena elämänä” ilman ”vapaa-ajan ongelmia”. Tämän tyyppinen ilmaisu ei kuulu nuorimpien ikäluokkien todellisuuteen, vaikka kielikuvana voi olla myös heille tuttu. (Vilkko 1997, 82.) Edellä kuvattu esimerkki havainnollistaa ilmaisun pätevyuden olevan laadultaan sosiaalista, jota voidaan lähestyä vain empiirisesti sen laadullinen erityisluonne huomioiden ja ”näennäistilastot” unohtaen. Tällaisissa tilanteissa määrällisillä havainnoilla ei juurikaan ole arvoa. (Mt., 82.)

Vastaavanlainen tilanne tuli myös itselleni vastaan. Tutustuessani aineistooni huomasin monien kirjoittajien jäsentävän kokemuksiaan erilaisten kiertoilmaisujen kautta. Asioista ei kerrottu aina suoraan, vaan niistä ikään kuin vihjailtiin yksittäisten

sanavalintojen tai kokonaisten lauseiden avulla. Pohdin mielessäni, mitä ja mistä esimerkiksi seuraava kirjoittaja oikeastaan puhuu.

”Minulla ei ollut kunnon kenkiä, ne olivat jotain pehmeää kangasta, ne kyllä kastuivat siellä märällä hiekkamaantielläkin, mutta ei niin heti. Pesin kangastossut heti, kun ne olivat likaantuneet, ja talvisin minulla oli kumisaappaat. Eikä tullut mieleenkään valittaa tai vaatia jotain muuta.”

Metaforia eli vertauskuvallisia ilmaisutyyplejä käytetään melko yleisesti omien kokemusten avaamisessa, etenkin silloin, kun asioille ei tunnu löytyvän oikeaa sanomistapaa, tai kun kerrottava asia tuntuu vaikealta. Kielikuvia voidaan kuitenkin pitää poikkeavana kielenkäyttönä, koska ilmaisut ovat aina korvattavissa jollain oikeammalla, kirjaimellisella ilmaisulla. Näin ollen metaforat ovat tyyllisiä keinoja, jotka tuovat ilmaisuun jotakin kirjaimellista ylittävää. (Hellsten 1997, 13, 1.) Vilkkonen (1997, 133–136) näkee kielikuvat tyyppillisenä ilmiönä omaelämäkerroissa, sillä kuvaannollisessa mielessä omaelämäkerta on jo itsessään elämänkulun metafora: eletty elämä tiivistyy kerrottaessa siitä. Tässä tutkimuksessa ei sinänsä ole kysymys metaforisesta tutkimuksesta, vaikka niitä esiintyykin tekstissä jonkin verran. Kysymys on pikemmin osittain metaforien avulla puretusta ja väritetystä aineistosta, mutta tutkimuksellisenä menetelmänä ei sen syvemmälle menevästä metaforisesta analyysistä.

Huomasin kirjoituksia lukiessani, että niiden aluissa oli usein jonkinlainen tervehdyksenomainen viesti tai muu johdattelu itse asiaan, ja taas lopuissa moni kirjoittaja ikään kuin selitteli tai kommentoi sitä, mitä oli tullut kirjoittaneeksi. Tähän liittyen Vilkkonen (1997, 135–137, 186) kiinnittääkin metaforista huomiota erityisesti kirjoitusten alun ja lopun kirjoitustyypleihin, jotka ovat usein erilaiset kuin muualla kirjoituksissa. Vilkkosen kokemuksen mukaan tarinan alussa kirjoittaja ikään kuin ”kättelee” lukijan johdatellessaan hänet tarinansa vaiheisiin, ja lopetuksessa (coda) ”jätetään jäähyväisiä” palaamalla kirjoittamisen nykyhetkeen. Päätösjaksossa tavataan koota asioita ja sanomisia yhteen tai arvioidaan elettyä elämää kuvailemalla itseään. Lopetusjaksoissa kirjoittajat voivat vaikuttaa vakavilta ja jopa juhlallisen yleviltä todetessaan esimerkiksi, että ”olen oppinut tietämään kuka olen ja miksi elän sekä iloitsemaan jokaisesta jäljellä olevasta hetkestä”. Selitys tyylin muutokseen voi liittyä kirjoittamisprosessin lopettamisen vaikeuteen, mikä näkyy esimerkiksi tarinasta tulkittavissa olevien merkitysrakenteiden harmonisoimisena. Yleisiä lopetustapoja

voivat olla myös tilanteeseen valitut valmiit runot, aforismit tai muut yleiset sanonnat. (Vilkko 1997, 135–137.)

Tarinoiden alkuihin kirjoittajien usein liittämää niin sanottua saatekirjettä Vilkko (1997, 13–14) kutsuu tarinoiden ”ulkojäseneksi” tai ”metatekstiksi”. Saatekirjeessä kaikuu itseä arvioiva ääni, kommentointi kirjoitetusta tarinasta ja lukijalle osoitettu vuoropuhelu. Saatekirjeet ovat tärkeitä ja ne kiinnostavat tutkijoita, koska ne ilmentävät esimerkiksi sitä, mitä kokemuksista kertominen kirjoittajalleen merkitsee ja miten kirjoittaja ennakoii kohtaamista tulevan lukijansa kanssa. Saatekirje kirjoitetaan jälkikäteisesti tarinan valmistuttua, joten se myös siirtää kirjoittajan menneisyydestä takaisin nykyhetkeen lähemmäksi lukijaansa. (Mt., 14.)

Lähtökohtaisesti tutkimusotteeni on siis laadullinen tutkimusote, jonka mausteeksi ja havainnollistukseksi tein pienimuotoisen määrällisen mittauksen muutamasta esille nousseesta asiasta. Käytin SPSS-ohjelman ristiintaulukointia, joka edellytti laadullisesta aineiston käsittelystä poikkeavaa luokittelua. Päädyin käyttämään yhtenä taustaluokittelijana sitä ikää, jolloin lapsi tarinoiden perusteella ensimmäistä kertaa muutti sukulaisperheensä luo asumaan. Kirjoittajien kirjoitushetken iät vaihtelivat paljon, eivätkä sijoitusten tarkat päättymisiäkään tulleet usein ilmi, joten sijoitusikä tuntui tässä yhteydessä sopivimmalta taustatiedolta. Sukulaissijoituksen päättymisiän arviointia hankaloitti myös se, että useiden kirjoittajien elämässä sukulaisperhe oli edelleen vahvasti läsnä, vaikka lapsi oli jo palannut takaisin kotiinsa tai itsenäistynyt omilleen.

Luokittelin sijoitusiän yli ja alle seitsemänvuotiaiden ryhmiin mahdollisimman tasasuurtaisten ja järkeviltä tuntuvien vertailuryhmien aikaansaamiseksi. Sukupuolen käyttämisestä taustamuuttujana luovuin sen epätasaisen esiintymisen johdosta. Tein havaintoja, jotka liittyivät sukulaissijoitusikään, sijoitusten lukumäärään, sijoitusten päättymiseen sekä niihin suhtautumiseen. Sukulaissijoitusten lukumäärän luokittelin samansuuruisiin ryhmiin siten, että ensimmäisessä ryhmässä olivat vain yhden sijoituksen kokeneet henkilöt, ja toisessa ryhmässä olivat henkilöt, joilla oli vähintään kaksi sijoitusta takanaan. Sukulaissijoitusten päättymistavan luokittelin myös kahteen ryhmään. Toiseen kuuluivat takaisin kotiinsa palanneet henkilöt ja toiseen ryhmään ne, jotka itsenäistyivät sukulaisperheestä omilleen.

Sukulaissijoituksiin suhtautumisen olen rinnastanut lähelle sijoituksen onnistumista tai epäonnistumista kuvaavaa tilannetta. Tulkintani lähtee liikkeelle kirjoittajien kertomista kokemuksista, joista olen päättellyt painotuksen olevan joko hyvän tai huonon lopputuloksen alueella. Ensimmäiseen ryhmään luokittelin ne henkilöt, jotka kokivat sukulaissijoituksen vähintään ihan hyvänä asiana, ja toiseen ryhmään ne, jotka olivat kokeneet sijoituksen huonona.

3.2 Tutkittavaan ilmiöön liittyvä metodologia

Kun pohdin tutkimusaiheelleni sopivaa menetelmää, ymmärsin tekeväni samanaikaisesti valintoja moneen suuntaan. Ei olisi samantekevää, millaisiin tutkimusmenetelmiin ja käsityksiin sitoutuisin pyrkiessäni selvittämään tutkimani asian eri ulottuvuuksia. Ontologisilla ja epistemologisilla valinnoillani tulen antamaan viittauksen sellaisiin seikkoihin kuin, miten olen kohdannut tutkittavani ja millaisena olen tutkimani ilmiön käsittänyt sekä miten olen asiasta raportoinut ja tulkinnut. Myös työn yleistettävyyden ja luotettavuuden näkökulmasta taustasitoumukset antavat lukijalleen vihjeitä. (Syrjäläinen et al. 2007, 8.)

Tutkimuskohteenani olevan ilmiön tutkiminen sidostuu fenomenologiseen tutkimukseen kokemuksista. Tällöin kokemus käsitetään laajasti ihmisen kokemuksellisenä suhteena hänen omaan todellisuuteensa eli siihen maailmaan, jossa hän elää. Ihmiskäsityksen kannalta keskeisiä käsitteitä ovat kokemus, merkitys, yhteisöllisyys sekä tietokysymyksinä ymmärtäminen ja tulkinta. Naturalistisen eli luonnontieteellisen peruskäsityksen sijaan kiinnostukseni kohteena on koetun ymmärtävä jäsentäminen ja ihmisen suhde muihin ihmisiin, kulttuuriin tai luontoon ilmentyen hänen kokemuksissaan, jotka ovat syntyneet vuorovaikutuksessa todellisuuden kanssa. (Laine 2007, 28.) Fenomenologisen asenteen mukaan ihmisen suhde maailmaan on intentionaalinen (tarkoituseräinen), eli kaikella on meille jokin merkitys. Todellisuutemme näyttäytyy esimerkiksi hyvänä, haluttavana, arvostettavana tai kiinnostavana. Ihmisen toiminnan tarkoitusta voimme ymmärtää kysymyksellä, millaisten merkitysten pohjalta hän toimii, ja näin pääsemme tarttumaan

fenomenologisen tutkimuksen varsinaiseen kohteeseen eli merkityksiin. (Laine 2007, 29.)

Kun etenemme tulkintaan, tulee mukaan hermeneuttinen ulottuvuus, joka korostaa ennakkoluulojen rakentavaa merkitystä. Fenomenologiassa pyrkimyksenä on mahdollisimman ennakkoluuloton asioiden kuvaaminen, ja tutkijan on tärkeää tiedostaa oma esiyymmärryksensä. Hermeneutiikassa taas nähdään, että tutkija ei koskaan voi vapautua täysin ennakkoluuloistaan, ja siten ne mahdollistavat esimerkiksi puutteellisen tulkinnan, jota on kuitenkin tutkimuksen edetessä mahdollista korjata. Ennakkoluulot voidaan nähdä jopa välttämättöminä tulkintaprosessin käynnistämiseksi. (Moilanen & Räihä 2007, 52.)

Kysymys ei ole välttämättä siitä, kumpi esitetyistä näkemyksistä on oikeampi, vaan tärkeätä on huomata ennakkoluulojen ja esiyymmärryksen vaikutus oman tutkimuksen etenemiseen. Arkielämässä toimimme paljolti luontaisen ymmärryksemme varassa, kuin vaistomaisesti, emmekä tee siitä yleensä merkitysanalyysia. Kuitenkin jos jonkun toisen ihmisen ilmaisu on esimerkiksi monimielinen, selvästi petosta tavoitteleva, vieraskielinen tai itselle kummallisiin yhteyksiin vihjaava, saatamme alkaa epäillä ymmärtämistämme, ja tästä seuraten vasta tällöin tilanteet näyttäytyvät meille tulkinnanvaraisilta. (Laine 2007, 32; Moilanen & Räihä 2007, 52.)

Tutkimuksen teossa vaaditaan jonkinlainen esituttuus merkitysten ymmärtämiseksi. Saattaisi nimittäin muodostua hyvin vaikeaksi tutkia (ymmärtää) sellaista elämänmuotoa tai ilmiötä, johon ei liittyisi lainkaan tuttuja asioita. On kuitenkin tärkeä tiedostaa, että vaikka kokemus on aina omakohtainen, niin käsitys siitä ei välttämättä sitä ole. Yhteisöllisellä perinteellä mahdollistuu yleisempi ymmärtämisen ja ilmaisujen tulkinta. Esimerkiksi informaatio, kasvatus, opetus ja sosialisatio muovaavat yhteisölle yhteisiä käsityksiä, jotka puolestaan heijastavat kyseiselle yhteisölle tyypillistä tai perinteellistä ajattelutapaa maailmasta. Merkitykset ovatkin ihmisyksilöitä yhdistäviä, ja siksi niitä kutsutaan intersubjektiivisiksi. (Laine 2007, 34–39; Tuomi & Sarajärvi 2002, 34.)

Yhteisöllisyyden vastapariksi muodostuvat itsekritiikki ja reflektiivisyys, jotka omien lähtökohtien vaikutusten huomaamiseksi edellyttävät tulkintojen kyseenalaistamista. Tässä vaiheessa tutkija kohtaa niin sanotun hermeneuttisen kehän ongelman. Tällä tarkoitetaan laajasti ottaen tutkimuksellista vuoropuhelua tutkimusaineistonsa kanssa.

Tutkija koettelee tekemiään tulkintaehdotuksia menemällä useita kertoja aineistonsa sisälle, ja tavoitteena tälle kehäliikkeessä tapahtuvalle prosessille on löytää lopulta se todennäköisin ja uskottavin tulkinta siitä, mitä tutkittava on tarkoittanut. (Laine 2007 34–37.)

Merkityskokonaisuuksien ”näkemisessä” korostuu intuition merkitys, eli elämäkokemuksen myötä kehittynyt merkityksen taju olennaisista aspekteista sekä niiden välisistä yhteyksistä. Punnitessamme jonkin merkityksen olennaisuutta, voimme katsoa, muuttuuko kokonaisuus ratkaisevasti tai lakkaako se jopa olemasta itsensä, jos siitä jätetään jokin puoli pois. Tärkeää on, että tavoitellessamme aikaisempaa selkeämpää ja monipuolisempaa kokonaiskuvaa tutkittavasta ilmiöstä emme pudota oleellisia merkityksiä pois. (Laine 2007, 41–44.) Synteesissä merkityskokonaisuudet on jo viety yhteen, ja merkitysten verkostoa tarkastellaan arvioimalla merkityskokonaisuuksien välisiä suhteita, ja nämä suhteet paljastavat meille ilmiön lopullisen kuvan. Tällöin voi tulla ilmi sellainen seikka, että jokin tietty merkityskokonaisuus on saanut ratkaisevan suuren aseman, ja muut asettuvat ikään kuin sen alaisuuteen. Näin nähtynä jotkut tutkittavaan ilmiöön liittyvät aspektit voivat olla olennaisempia kuin toiset. (Laine 2007, 43–44.)

Tämä tutkimus on, kuten sanottua, luonteeltaan laadullinen (kvalitatiivinen), jolla pyritään mahdollisimman monialaisesti kuvailemaan kohteena olevaa ilmiötä. Tämän tyyppisen tutkimuksen tärkein tavoite on inhimillisen (arjen) ymmärryksen lisääminen, ja onnistuakseen se edellyttää tutkijalta äärimmäistä lukuherkkyyttä sekä oivaltavaa tulkintaa. Empiirisen aineistonsa avulla tutkijalla on mahdollisuus antaa tutkimastaan ilmiöstä tai asiasta ”paremmin ymmärretty” kuva. (Hakala 2008, 179; Syrjäläinen et al. 2007, 8.) Ymmärryksen kasvamisen rinnalla laadullisen tutkimuksen avulla voidaan myös tunnustaa ja nostaa esille tutkimuksen kohteena olevien toimijoiden omat tulkinnat heille tapahtuneista asioista. Tämä on tärkeää etenkin silloin, kun halutaan antaa ”ääni” sellaisille toimijoille, joilla sitä ei perinteisesti ole ollut. (Hakala 2008, 171–172.)

Tieteellisten tutkimustulosten yhteydessä puhutaan paljon tulosten siirrettävyydestä ja yksittäisiä tapauksia yleisemmästä hyödyntämisestä. Tämä mahdollistuu vertailun avulla. Vaikka tavoitteena olisi kuvata vain yhtä ainutlaatuista ilmiötä, voi sille silti asettaa toiveen tulla laajemminkin ymmärretyksi. Esiteltävän ilmiön voi täten ymmärtää

inhimillisenä ihmisyhteisöjen toimintana. Tämä ei vie tilaa siltä, että luonnollisesti tutkimukseen osallistuneiden henkilöiden eli informanttien ainutkertaiset kokemukset ansaitsevat tulla kuulluiksi erityisinä ja ainutkertaisina tapauksina, vaikka niiden taustalla piileekin edes jossakin merkityksessä tieteelliselle tutkimukselle asetettu yleistettävyyden ajatus. (Hakala 2008, 172–173; Saarela-Kinnunen & Eskola 2010, 189, 194–196.)

Laadulliseen tutkimukseen liittyy määrällisen (kvantitatiivisen) tutkimuksen tavoin analyysia pidemmälle ulottuvien johtopäätösten tekeminen. Yleistämisen ehdot ja menetelmät tosin eroavat tutkimusotteiden välillä toisistaan. (Hakala 2008, 172.)

Laadullisessa tutkimuksessa yleistäminen on enemmänkin analyyttistä yleistämistä, jota ei pidä sekoittaa pyrkimyksenä totuuteen ja tietämisen objektiivisuuteen. Kysymys on mahdollisuudesta ymmärtää maailma eri tavoin, esimerkiksi juonellisena tarinana, jossa haetaan eri tapahtumien välisiä yhteyksiä. Laadullisessa tutkimuksessa puhutaankin vahvasta todentunnusta ja elämänkaltaisuudesta, jossa esille tuodut kokemukset tulevat yhteisesti jaettaviksi sekä yhteisesti ymmärrettäviksi asioiksi. Yleistämiseen liittyy läheisesti koskettavuuden näkökulma, millä tarkoitetaan, että ihmiselämän kannalta tärkeä aihe on yleensä myös koskettava. (Moilanen & Räihä 2007, 65; Syrjälä 2010, 252, 255.)

Tämäntyyppisessä tutkimuksessa uskottavuus perustuu lukijan vakuuttamiseen, eläytymiseen sekä todentunnun kokemiseen, jotka kaikki voivat olla mieleenpainuvampia kokemuksia kuin joidenkin väitelauseiden totuuksien uskominen. Tunne-elementin avulla todentunnusta voi tulla merkityksellinen kokemus, joka synnyttää luottamuksen kuvattua kokemusta kohtaan riippumatta siitä, onko kerrottu tapahtuma todella tapahtunut. Parhaimmillaan tämä tulos saavutetaan, mikäli lukemisen jälkeen on sekä lukijan että tutkijan maailmassa jotain toisin kuin ennen lukemista. (Savukoski 2008, 237; Syrjälä 2010, 258.)

Tilanteen ja kiinnostuksen mukaan aineistoa voi tukea myös määrällisten havaintojen avulla huolimatta ensisijaisesta sitoutumisesta laadulliseen tutkimuslogiikkaan. Molempien tutkimustapojen piirteitä yhdistelemällä voi toisinaan päästä paremmin omiin tutkimustavoitteisiinsa kuin, että pitäytyisi vain tiukasti jommankumman menetelmän keinoissa. Tutkijan ei siten välttämättä tarvitse niin sanotusti valita tutkimusmenetelmällistä puoltaan. Kysymys ei luonnollisesti ole mistään pakottavasta,

väkisin suoritettavasta tutkimusosasta, vaan siitä, että aineistosta lasketaan lukumäärät sellaisille asioille, jotka siihen mielekkäästi taipuvat. Laadullisesti nojaava tutkimus voi saada hyötyä esimerkiksi yhdellä silmäyksellä havaittavasta ilmiön yleisyyttä piirtävästä yleiskuvasta. Toisin sanoen tutkimuksen kuvailevaa päätarkoitusta voidaan kiinnostavasti täydentää ilmiön esiintymistä kuvaavien tunnuslukujen avulla, ja sama asia toisinpäin: mitä teemme pelkillä luvuilla, ellemm löydä niille tulkintaa. (Silverman 2006.)

Pekka Räsänen (2005, 98–100) kirjoittaa aiheesta todeten, että molemmat tutkimukset, sekä laadullinen että määrällinen, edellyttävät tulosten avaamista, eli pelkillä aineistoilla ja havainnoilla ei kyetä selittämään sosiaalisia ilmiöitä eikä ihmisten toimintaa, vaan parhaimmillaankin kysymys on vain niiden kuvauksista. Räsänen korostaakin nykyisen metodikeskustelun valossa, että kvalitatiivinen ja kvantitatiivinen mittaus ja aineiston jäsentämisen metodologia eivät juuri koskaan ole toisiaan poissulkevia asioita, ja käytännössä ollaan yleensä tekemisissä molempien analyysimenetelmien kanssa. Kun sosiaalitutkimuksen tavoitteena on tuottaa tietoa todellisuudestamme, niin se onnistuu parhaiten lähestymällä sitä sekä määrällisin että laadullisin ulottuvuuksin. (Mt., 99–100.)

Tutkimukseni lähtökohta kiinnittyy narratiiviseen laadulliseen tutkimukseen. Kuitenkin niin, että narratiivista näkökulmaa on käytetty väljästi tulkiten, mikä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että aineistoni analyysitapa ei tarkasti ottaen ole narratiivinen. Kirjoitan tästä myöhemmin tarkemmin. Koska kyseinen lähestymistapa on kuitenkin vahvasti ohjannut ajatteluani, niin käyn seuraavaksi läpi joitakin narratiiviseen tutkimukseen liittyviä ydin kohtia. Aloitan narratologisessa tutkimuksessa käytettävästä terminologiasta, joka vaikuttaa jokseenkin kirjavalta. Esimerkiksi käsitteet tarina, kertomus, kerronta, elämä(n)tarina ja elämäkertomus näyttävät kulkevan rinnan narratiivin kanssa. (Esim. Heikkinen 2007, 143, 147; Hyvärinen 2006, 9; Hänninen 2002, 95, 126; Kujala 2007, 25–26; Ukkonen 2006, 192.)

Terminologiaan liittyvään keskusteluun on osallistunut moni tutkija, joista eräs tunnetuimmista lienee Matti Hyvärinen, joka on ymmärrettävyyden nimissä kehottanut (2006, 1–3) käyttämään tutkimusotteesta kerronnallisuuden tutkimuksen käsitettä. Hyvärisen mielestä kysymys on nimenomaan kertomuksista ja niiden paikasta ihmisten elämässä. Tosin monet sosiaalitiiteilijät eivät Hyvärisen mukaan tee käsitteellistä eroa

kertomuksen ja tarinan välillä, ja käytetyn käsitteen valintakin tapahtuu paremmin puhekieleen sopivien ilmausten välillä. Hyvärinen (2006, 3–5) käyttää perusteluinaan kirjallisuuden tutkijoita, joille tarina edustaa kertomuksen ilmaisemaa tapahtumakulkua siten, että samasta tarinasta voi muodostua useita erilaisia kertomuksia. Kun taas kertomuksen kohdalla hänen mukaansa korostuu se, miten ja missä järjestyksessä asioista kerrotaan. Tämän vuoksi siis kertomuksen käsite olisi hänen mielestään oikeampi tapa. Näin hän siitä huolimatta, että suomalaisessa tutkimuksessa käytetään usein ilmaisua tarinallinen tutkimus, kun halutaan viitata kerronnalliseen tai kertomukselliseen tutkimukseen. (Mt., 1–3.)

Vilma Hänninen puolestaan käyttää väitöskirjassaan (2002, 15) termejä tarinallinen ja narratiivinen tutkimus synonyymisesti, joskin suosien tarinallisuutta sen suomenkielisyyden johdosta. Molemmilla termeillä hän kuitenkin viittaa kaikkeen sellaiseen tutkimukseen, jossa tarinan, kertomuksen tai narratiivin käsitettä on käytetty asioiden ymmärrysvälineenä. Oman lisämausteensa keskusteluun käsite-erottelusta on tuonut englannin kieli (Hyvärinen 2006, 4–5). Koska narrative (kertomus) ei sovi niin luontevasti puhekieleen kuin story (tarina), niin monet sosiaalitieteilijät ovat halunneet rajoittaa vain tämän käyttöön. Ovat käytetyt käsitteet mitä tahansa, niin viisasta ei ole ainakaan kehittää tutkimuksesta mitään teknistä salakieltä, eli sellaista, jolla ei ole minkäänlaista yhteyttä ”jutun iskentään”. Tätä uhkaa vasten Hyvärinen (2006, 4–5) toteaaakin varoituksena, että esimerkiksi naureskeleva tai muuten ylimieliseksi tulkittava suhtautuminen eri tieteenalojen termejä kohtaan ei vie ajattelua (tutkimusta) eteenpäin.

Terminologiaan liittyvistä erilaista näkemyksistä huolimatta tutkijoiden välillä vallitsee joistakin asioista myös yhteisiä käsityksiä. He jakavat muun muassa käsityksen siitä, että ilman edes jonkinlaista juonta ei synny tarinaa tai kertomusta. Kokonaisuuden pitää sisältää aina jokin tapahtumasarja tai muutoksen kuvaus eli juoni, johon kuuluvat selkeä alku, keskikohta eli ajallinen jäsenitys ja loppu. Tällaisen erittelyn avulla saadaan tarinaan kerronnallinen ominaislaatu, joka kokemusta välittävänä ilmaisuna erottaa sen esimerkiksi raportoinnista. Juoni ei kuitenkaan ole vain eikä välttämättä lainkaan sarja lineaarisia tapahtumia, vaan kysymys on juonen kulun kannalta merkityksellisten seikkojen rajaamasta kokonaisuudesta, jossa tapahtumat kytkeytyvät toisiinsa syiden ja seurausten ketjuina. (Esim. Heikkinen 2007, 143, 147; Hyvärinen 2006, 9; Hänninen 2002, 95, 126; Kujala 2007, 25–26; Ukkonen 2006, 192.)

Tarinalla tiedetään olevan paljon tehtäviä. Se voi auttaa kertojaansa elämänmuutosten jäsentämisessä sekä jatkuvuuden ylläpitämisessä mutta myös identiteetin ja oman sosiaalisen paikan luomisessa. Kokemusten sanoittaminen voi avata uusia näkökulmia mutta myös kätkeä vanhoja. Ihmisten sanotaankin alkavan elää tarinoidensa mukaan, kun he kertoessaan niitä rakentavat samalla minuuttaan. ”Kuka olen” -vastaus tuotetaan joka päivä uudelleen, jolloin siis tieto itsestä ja maailmasta muotoutuu kertomusten kautta. (Heikkinen 2007, 144; Laitinen & Uusitalo 2008, 122; Syrjälä 2010, 248.) Ihmisen voidaan sanoa elävän elämäänsä ikään kuin hän laatisi siitä tarinaa, yhtä suurempaa ja lukuisia pienempiä. Tarinoiden syntymiseen vaikuttaa esimerkiksi kertojan ympäristö yleisine toimintatapoineen, eli kyse on kulttuurin jäsenten yhteisesti jaettavasta merkityskeruustasta, jonka pohjalta asioita ja sanomisia tulkitaan. Hänninen (2002, 21, 128–129) käyttää tässä yhteydessä käsitettä sosiaalinen tarinavaranto, jolla hän viittaa yksilölle esimerkiksi sosiaalisen vuorovaikutuksen, kirjojen tai median kautta alati tarjoutuviin sekä omaksuttaviin kulttuurisiin kertomuksiin. Tarinavarantoon ammennetut mallit toimivat pohjana omien tilanteiden (situaatioiden) jäsentämisessä.

Tällä hetkellä tarinat tuntuvat nauttivan tutkimuksellista arvostusta, mutta välillä niihin on suhtauduttu myös toisin, jopa halveksien. Nykyistä arvostusta voidaan kuitenkin pitää pikemmin arvostuksen takaisinpaluuna kuin käänteenä. Nykyisen elämäkertatutkimuksen historialliset juuret sijoittuvat kauas, jo 1900-luvun alkupuolelle Chicagon sosiologiseen koulukuntaan, jossa elämäkertoja hyödynnettiin yhdessä muiden laadullisten ja humanististen tutkimusmetodien kanssa. (Syrjälä 2010, 247–249.) Hannu L. T. Heikkinen on kuvannut (2007, 143) kiinnostuksen narratiivisuutta kohtaan nousseen 1900-luvun lopulla räjähdysmäisesti, ja suomalaisen keskusteluun sen ilmestymistä lähes tyhjästä hän pitää jopa hätkähdyttävänä. Näin hän on todennut kiinnostuksen kehittymisen etenemisestä huolimatta siitä, että kertomusten merkitys tiedonprosessissa on ollut tutkijoiden kiinnostuksen kohteena jo Aristoteleen Runousopista tai Ciceron retoriikan tutkimuksista lähtien. Tänä päivänä narratiivisen lähestymistavan noususta kertoo myös Kertonet-verkoston toiminta, joka organisoii tieteiden välistä yhteistyötä esimerkiksi Internetin keskustelufoorumien välityksellä. (Mt., 143.)

Narratiivisuudella voidaan viitata ainakin neljään erilaiseen käyttökohteeseen, joista ensimmäisenä mainittakoon tiedonprosessi itsessään, eli tietämisen tapa ja tiedon

luonne. Konstruktivistinen tiedonkäsitys liittyy usein tähän yhteyteen, eli lähtökohtana on näkemys, jonka mukaan ihmiset rakentavat tietonsa ja identiteettinsä kertomusten välityksellä, eikä yhtä ja kaikille yhteistä todellisuutta ole olemassa. Tällainen käsitys tiedosta edustaa tietoteoreettista relativismia, eli tietäminen on suhteellista, joka riippuu ajasta, paikasta ja tarkastelijasta. Tutkimuksella voidaan kyllä tuottaa jokin autenttinen näkökulma todellisuuteen, mutta tiedonkäsityksellisesti hylkäämme uskomuksen siitä, että pääsemme objektiiviseen totuuteen. Sen sijaan tietämisen kontekstuaalisuus ja perspektiivisyys (näkökulmasidos) nousevat objektiivisen ajattelutavan tilalle. (Heikkinen 2007, 144–147.)

Toiseksi narratiivisuudella voidaan tarkoittaa tutkimusaineiston luonteen kuvausta. Narratiivista aineistoa kuvaa erityisesti se, että sen jatkokäsittely edellyttää aina tulkintaa. Toisin sanoen kysymys on kerronnallisesta, eikä esimerkiksi numeerisesta, tutkimusaineistosta. Kolmanneksi narratiivisuus liittyy aineiston analyysitapoihin ja neljänneksi narratiivien käytännölliseen merkitykseen esimerkiksi psykoterapian välineenä. (Heikkinen 2007, 144–152.) Narratiivisen tutkimusaineiston analyysiin liittyen muun muassa Heikkinen (2007) ja Savukoski (2008) ovat käyttäneet Polkinghornen mukaista tapaa jakaa narratiivisuus aineiston käsittelynä kahteen kategoriaan: narratiivien analyysiin (analysis of narratives) ja narratiiviseen analyysiin (narrative analysis). Nämä analyysitavat eroavat merkittävästi toisistaan.

Itse sovellan tässä tutkimuksessani narratiivien analyysia, jossa keskitytään aineiston sisällön mukaiseen jäsentämiseen. Kun taas narratiivisen analyysin tärkeä tavoite olisi ollut rakentaa aineistosta uusi juonellinen kertomus tuomalla esille aineiston kannalta keskeisiä teemoja. Valitsemani narratiivien analyysi on sovellus paradigmaattisen tietämisen muodosta, jossa aineistoa voidaan käsitellä kokonaisuutena, jota kenties luokitellaan, kategorioidaan, tematisoidaan tai tyypitellään. Kysymys ei ole tiukasti normitetusta menetelmästä, vaan periaatteessa mikä tahansa laadullinen analyysimenetelmä on mahdollinen. (Heikkinen 2007, 148–149; Savukoski 2008, 70–71.) Yksityiskohtiin huomiota kiinnittävää analyysia voidaan kutsua lähiluvuksi, joka on väljä kategoria monenlaisille tulkinnoille. Myös temaattinen luenta ja sisällön analyysi, joissa teemojen systemaattiset kirjaamiset helpottavat aineiston johdonmukaista käsittelyä, voivat sopia käytetyiksi nimityksiksi. Hyvärisen (2006, 17) seuraava toteamus valaisee osuvasti tutkimusterminologiaan liittyvän

näkemykseskustelun yltävän myös analyysitasolle: ”valitettavasti ei ole olemassa sellaista valmista pakettia, jonka nimi olisi ”narratiivinen analyysi”, vaikka monia kirjoja on sillä otsikolla kirjoitettukin”.

En ole pitäytynyt kurinalaisen tiukasti yhdessä analyysitavassa. Marika Savukoskea (2008, 71–73) ja Tuula Uusitaloa (2006, 91–92) mukailen päädyin lähestymistapana narratiivien analyysiin, jossa jäsensin aineistoni sisällön mukaan muun muassa luokitellen ja teemoitellen. Näin ollen tarinoiden käsittelyä voi narratiivien analyysini ohella kuvata myös kategorisena sisällön analyysinä. Lisäksi tutkimuksessani on sovellettu tutkijalle suotua valtaa tekstin karsimiseen ja sellaisiin valintoihin, joissa painottuvat tutkittavan ilmiön kannalta tärkeiksi koetut asiat. Jo varhaisessa vaiheessa tarinoista alkoi hahmottua asioita, jotka tuntuivat mielestäni ilmiön kannalta merkityksellisimmiltä. (Savukoski 2008, 71–73; Uusitalo 2006, 91–92.)

Arvostavan suhtautumisen ohella tarinoihin perustuvaa tutkimustapaa on myös kritisoitu, kun on epäilty tarinoiden sisältävän minkälaisia asioita tahansa. Tätä arviota silmällä pitäen kannattaa muistaa Anni Vilkon (1998, 82) kehoitus ymmärtää eletyn ja koetun kuvaukset subjektiivisen dokumentin ongelman näkökulmasta, joka pelkistään tarkoittaa sitä, että kirjoitettu kertomus elämästä ei ole tapahtuneen asian suora heijastus. Tarinan voi kuitenkin hyväksyä ja nähdä tapahtuneen sille kyseiselle henkilölle, joka siitä tilanteeseensa sopivalla tavalla muokaten kertoo. (Mt., 82.) Keskeistä on myös ymmärrys siitä, että paljon kokemuksia ja muistoja on varmaan jäänyt kuvaamatta. Jotkut asiat vain unohtuvat tai jäävät muuten sivuun. Joitakin asioita ja kokemuksia voi olla liian vaikea kuvata, eikä sanoilla ole aina mahdollista tavoittaa niin sanotusti puhdasta, alkuperäistä kokemusta. Toisaalta kokemus on aina olemassa ilman sanojakin. (Hänninen 2002, 57, 142; Uusitalo 2006, 309.)

Narratiiviset aineistot jaetaan karkeasti ottaen joko suullisesti hankittuihin tai kirjoitettuihin aineistoihin. Kansainvälisessä muistitietotutkimuksessa tarkoitetaan suullisella historialla (engl. oral history) yleensä haastatteluun saatuja aineistoja, mutta suomalaisessa mallissa korostetaan myös kirjoitettuja narratiiveja, joita ovat esimerkiksi kirjeet, päiväkirjat ja erilaiset kilpakeruut tai tutkimuksia varten tuotetut (osa)omaelämäkerralliset aineistot. (Fingerroos & Haanpää 2006, 27–28; Laitinen & Uusitalo 2008, 122.) Muistitietotutkimuksen näkökulmasta tarkasteltuna tämä tutkimus

sisältää vivahteita myös siitä. Kiinnostukseni kohteena on ollut näkökulma, arki tai marginaalinen pieni ilmiö sellaisesta yhteisöstä tai ihmisjoukosta, josta ei liiemmin löydy dokumentteja. Itse lapsuus sinänsä, joka muistamisen tai muistitietotutkimuksen näkökulmasta jäi aiemmin tutkimuksen ulkopuolelle ja vaille riittävää huomiota, on nykyisin nostettu tutkimustyön kohteeksi. (Fingerroos & Haanpää 2006, 27; Korkiakangas 2006, 140.)

Kertojien kokemuksilleen antamat merkitykset piirtyvät aina sekä menneisyyden että nykyisyyden kautta. Menneisyydessä jollekin asialle annettu merkitys voi olla hyvin erilainen verrattuna muisteluhetkellä annettavaan merkitykseen. Tutkijan tehtävä on tuoda muistelijoiden omat näkökulmat esille, ja tehdä niistä tulkintoja. (Fingerroos & Haanpää 2006, 27–28.) Näin ollen muistelusta kiinnostuneen tutkijan onkin epistemologisella kentällä liikkeessaan tiedostettava tiedon vahva konstruktiivinen luonne. Tuotettuja rekonstruktioita on mielekästä tarkastella hermeneuttiseen traditioon kuuluvan, ymmärtävän tiedonintressin kautta, ja saada siten ihmisten kokemuksista subjektiivisia ja monimerkityksisiä tulkintoja. (Mt., 34–39.)

Kun ajallinen etäisyys muisteluun on pitkä, niin tyypillisesti muistelija pyrkii silloin niin sanotusti paikantamaan itsensä, eli hän sijoittaa itsensä johonkin aikaan ja paikkaan. Näin hän ikään kuin sulauttaa aikatasot menneisyys ja nykyisyys yhteen, ja voi siten samanaikaisesti olla läsnä niissä molemmissa. Muistojen lapsuus, sen miljööt ja erityisesti mieleen jääneet henkilöt näkyvät johdattavan kirjoittajia arkielämän tapahtumiin, joita myös nostalgisesti sävytetään. (Korkiakangas 2006, 134–136.)

Valitsemaani tutkimusotteeseen ei lähtökohtaisesti kuulu tutkittavien ihmisten valikointi, vaan periaatteessa kellä tahansa voi olla mahdollisuus tulla osalliseksi muisteluun. Vaikka tässä tutkimuksessa ei tietoisesti valittu, keitä otettiin tutkimukseen mukaan ja keitä suljettiin ulos, niin jonkinlaista valikointia osallistujien joukossa oletettavasti kuitenkin tapahtui. Osallistujat ovat mitä luultavimmin olleet ainakin sellaisia henkilöitä, jotka ovat kokeneet aiheen omakohtaisesti tärkeäksi. Lisäksi heillä on luultavasti ollut jonkinlainen tarve mutta myös kyky tuottaa kokemustietoa vieraan ihmisen luettavaksi. (Laitinen & Uusitalo 2008, 121.)

Narratiivista tutkimusotetta myötäillessäni pyrin samanaikaisesti kuljettamaan mukanani kertojan ääntä, ilmiöön liittyvää taustateoriaa ja omaa lukutapaani, jossa aineiston tulkintaan liittyvät mahdollisuudet edellyttivät jatkuvaa reflektiivisyyden

tiedostamista. Myös kysymykset aiheen yleisestä kiinnostavuudesta ja laajemmasta puhuttelevuudesta ovat askarruttaneet minua. (Kujala 2007, 27.) Samaa asiaa sivuaa myös Savukoski (2008, 43) pohtiessaan, mikä saa tutkimuksen tekemisestä aikaan tiedettä. Hänen huomionsa tarkentuu kohtaan, jonka mukaan tutkimuksesta tulee tiedettä vasta silloin, kun sellaiset tieteellisen ajattelun hyveet, kuten systemaattisuus, selkeys, avoimuus, luovuus ja kriittisyys sisältyvät tutkijan toimintaan. Näitä määritelmiä unohtamatta minun on muistettava se seikka, että pyysin lehti-ilmoituksessani kirjoittamaan tietynlaisista kokemuksista eli niistä, jotka liittyvät sukulaisten luona asumiseen. Onhan totta, että kirjoituspyynnön aiheen sitominen tiettyyn asiaan tai kysymykseen vaikuttaa merkittävästi siihen, millaisiksi tarinat lopulta muotoutuvat. (Uusitalo 2006, 57.)

4 Elämää sukulaiskodissa

4.1 Kertojien taustoitusta

Sain määräaikaan mennessä yhteensä 32 asialliseksi ja aidoksi luonnehdittavaa tarinaa. Yhden sähköpostitse tulleen lisäselvityspyynnön jätin aineiston ulkopuolelle tulkittuani sen epäasialliseksi yhteydenotoksi. Kaikista tarinoista kävi ilmi kirjoittajan sukupuoli ja ikä. Lisäksi lähes kaikki kirjoittajat ilmoittivat myös yhteystietonsa sekä halunsa osallistua mahdolliseen teemahaastatteluun.

Kirjoittajista suurin osa oli naisia, joita oli yhteensä 27. Miehiä oli viisi. Tämä tarkoittaa naiskirjoittajien osuuden olleen 84 prosenttia ja miesten 16 prosenttia. Kirjoittajien iät vaihtelivat 18 ja 87 vuoden välillä. Toisin sanoen iäkkäimmän kirjoittajan syntymävuosi sijoittui 1920-luvulle ja nuorimman 1990-luvulle. Suurin osa kirjoittajista oli 1940-luvulla syntyneitä. Kirjoittajien ikään liittyvät yksityiskohtaisemmat havainnot löytyvät tutkimuksen lopusta (ks. taulukot 1 ja 2).

Melko tasan puolet tarinoista saapui sähköpostin välityksellä ja toinen puoli postikirjeinä. Tarinoista kolmas osa oli kirjoitettu käsin ja loput joko tekstinkäsittelylaitteella tai kirjoituskoneella. Tarinoiden pituudet vaihtelivat vajaasta A4-kokoisesta sivusta useiden liuskojen mittaisiin kirjoituksiin. Pisin käsinkirjoitettu

tarina oli viisisivuinen, ja pisimmät koneella kirjoitetut tarinat olivat yli kaksisivuisia tiheällä rivivälillä ja fonttikoolla 10 kirjoitettuja.

Osa tarinoista noudatti tarkasti lehti-ilmoituksen rakennetta myötäillen. Valtaosa oli kuitenkin kirjoitettu vapaamuotoisina tarinoina, ja ne sisälsivät apukysymyksiin keskittymistä laveampaa juonellista kerrontaa. Näissä tarinoissa kuvattiin yksityiskohtaisesti muun muassa asumisolojen puitteita, ruoan valmistusta, sen riittävyttä ja monenlaisten arkiaskareiden toimittamista. Myös luontoon liittyvistä muistoista ja jopa mieleen jääneistä tuoksuista löytyi kuvauksia. Kaikkiaan suuri osa kirjoittajista kuvasi yksittäisiä tapahtumia ja muistojaan hyvin seikkaperäisesti – tunnepuolta unohtamatta.

”Kesäaika me nukuimme [...] kanssa vintillä, jonne saimme rakentaa myös kauppaleikkiä. Heidän pihapiirissään kasvoi valtava kuusi, jonka alla rakennettiin lehmiä kävyistä. Muutamia vuosia myöhemmin, kun olin heidän luonaan loma-aikana, kuuseen löi salama ja se vaurioitui pahasti.”

”Talvella kun joen jää jäättyi, se oli kirkasta läpinäkyvää ja vesikuplista oli muodostunut hauskoja kuvioita jäähän. Oli mukavaa liukua pitkin jäätä, vaikka oli kielletty sinne menemästä. Sitten sieltä muistuu, kuinka mesimarjat kypsyivät ja tuoksuivat suohautojen reunassa. Myöskin talvinen kävely pitkin synkkää kuusikujannetta mummon ja papan kanssa, kun taivaalta näkyi yhtä aikaa aurinko ja kuu. Saapuessamme järvenjälle, siellä oli railoja ja jäät paukkuivat, siinä pienen ihmisen mieltä pelotti.”

4.2 Perheeseen tuleminen

”En muista tarkalleen, kuinka minä sinne jouduin. Ajattelen kuitenkin, että se on ollut niin, että kun veljeni meni sotaväkeen ja olisin jäänyt yksin taloon. Olen perheestä, jossa äitini on kuollut, kun kaksoissiskoni kanssa olimme 9 kuukautta [...] Siinä vaiheessa jo isämme oli kuollut ja vanhemmat lapset maailmalla.”

Sukulaisperheeseen muuttamiseen liittyvät syyt ovat hyvin erilaisia, yksilöllisiä ja täysin perhekohtaisista tilanteista lähteviä, kuten tämän tutkimuksen aineiston perusteella voidaan nähdä. Tarinoiden sisältämät muistot sukulaissijoituksen syistä ja muista taustatekijöistä vaihtelivat paljon muun muassa kirjoittajien tapahtumahetken iän johdosta. Moni kirjoittaja totesikin, että ei välttämättä muista kovin tarkkaan, millainen sukulaisperheeseen muuttoa edeltävä tilanne oli. Kaikissa tarinoissa kirjoitettiin

kuitenkin jotain perheiden taustoista, ja valtaosalla kirjoittajista oli jonkinlainen käsitys tapahtumaan johtaneista syistä.

Aineistoni mukaan seuraavanlaiset yksittäiset taustatekijät voivat vaikuttaa sukulaissijoituksen tarpeeseen: lapsen syntyminen avioliiton ulkopuolella, vanhempien avioero (tai ero muusta puolisoista kuin biologisesta vanhemmasta), vanhemman uusi avioliitto, vanhemman kuolema, erilaiset sairaudet, hankalat työolot, koulu- ja opiskelujärjestelyt sekä toive turvallisesta ja paremmasta elämästä. Viimeisenä mainittu syytekijä näkyi erityisesti muutaman iäkkäämmän kirjoittajan tarinassa kytkeytyen joko suoraan tai välillisesti sota-aikaan ja sen jälkeisiin oloihin. Erilaiset ihmissuhdeongelmat kuten avioerot ja avioliiton ulkopuoliset raskaudet / synnytykset ja yksihuoltajuus näkyivät useimmin tarinoissa.

”Äidilläni oli avioero juuri koettuna, ja hoitopaikkaa ei ollut helppo kuulemma löytää.”

”Äitini lähti parikymppisenä tyttönä [...] leipäänsä tienamaan. Parin vuoden kuluttua hän palasi kotimökkiin synnyttämään aviottoman lapsen, minut. Äiti halusi antaa minut lastenkotiin, mutta äidinäiti puolisoineen katsoi, että kyllähän tyttö tässä menee.”

Joukkoon mahtui myös tarinoita, joissa lapsi asui selkeästi yhden syyn esimerkiksi koulujärjestelyn vuoksi sukulaistensa luona, ilman sen erityisempänä pidettävää perheongelmaa. Useimmiten sukulaisperheeseen muutolle ei näyttäisi olevan osoitettavissa vain yhtä selkeää syytä. Usein sukulaissijoituksen taustat ja syyt kietoutuvat toisiinsa. Samassa perheessä saattaa esiintyä useampaa kuin yhtä seuraavista syytekijöistä: vakava pitkäaikaissairaus, kuolema, orpous, hankalasti lasten hoitamiseen sovitettava (vuoro)työ, avioero, heikko taloudellinen tilanne tai koulunkäynnin järjestely. Taustatekijöiden toisiinsa kietoutumista tuntui tapahtuvan etenkin kuoleman tapauksissa, kun yksinhuoltajaksi jäänyt vanhempi ei voinut pitää lastaan / lapsiaan luonaan.

”Äitini kuoli [...] kun olin juuri täyttänyt 10 vuotta. Äiti ehti pitää minulle ja kavereilleni pienimuotoiset syntymäpäivät, eikä lapsen silmiin näkynyt, että hän oli niin sairas kuin oli. Jäimme isän kanssa kahden. Isä oli [...] vuorotyössä, emmekä välillä nähneet päiväkausiin toisiamme.”

”Äitini sairastui [...] ja ongelmaksi muodostui, mihin laitetaan lapset. Isämme kävi [...] 3 vuorotöissä, joten hänestä ei ollut meille hoitajaksi.”

Kirjoittajien esille tuomien yleisempien syiden ohella joukossa oli myös harvinaisempia taustakuvioita. Esimerkiksi eräässä tarinassa kerrottiin toisen vanhemman yksipuolisesta toiminnasta, jolla hän, salaa toiselta vanhemmalta ja totuutta lapselleen kertomatta, kuljetti tämän omille lähisukulaisilleen Suomen ulkopuolelle. Tarinaa värittä lapsen useita vuosia jatkunut tietämättömyys asioiden oikeasta laidasta, jopa siitä, ketkä itse asiassa olivat hänen biologisia vanhempiaan tai siitä, mitä hänen lähtömaahan jääneille perheenjäsenilleen oli tapahtunut ja mitä heille kuului.

Sukulaisperheessä asumisen taustatekijät voidaan tämän tutkimuksen perusteella ryhmitellä omiin syyloukkiin. Osa syistä oli niin sanotusti sosiaalisia eli nykykeskusteluna ilmaisten lastensuojelullisia, ja osa oli (puoli tai täys)orpoudesta johtuvia. Kun taas kolmanteen ryhmään tyypittelin käytännönjärjestelylliset syyt, jotka eivät tuntuneet sopivan edellisiin ryhmiin. Tällaisiksi tulkitsin tilanteet, joissa lapsi asui selkeästi yhden syyn esimerkiksi lapsen tai vanhemman koulu/kurssijärjestelyn vuoksi sukulaistensa luona, ilman erityistä perheongelmaa. Ja näille tilanteille, edellisistä tilanteista poiketen, oli ominaista se, että lapsi pääsääntöisesti palasi takaisin kotiinsa tilanteen palautuessa ennalleen.

Sukulaisperheeseen muuttamiseen liittyvää päätöksentekoa ei suoraan kuvattu tarinoissa juuri lainkaan, mutta tilannetta kuvaavista asioista päätellen näyttää siltä, että suurimmassa osassa tapauksia kysymys on selkeästi aikuisten välisestä asiasta, johon lapsi ei osallistu. Tarinoiden tilanteet käynnistyivät useimmiten vanhempien aloitteesta ja tilanteesta käsin. Myöskään siitä ei valtaosassa tarinoita kerrottu suoraan, oliko lasta mitenkään kuultu asian tiimoilta tai oliko hänen mahdollisesti eriävä mielipiteensä huomioitu jotenkin. Tarinoista jäi sellainen tunnelma päällimmäiseksi, että enemmistössä tapauksia aikuiset neuvottelivat tilanteesta lapsen ohi ja yli. Joissakin harvoissa esille tulleissa tilanteissa lasta oli kuitenkin kuultu, ja hän oli saattanut olla jopa aloitteellinen sukulaissijoituksen suhteen. Näin oli tapahtunut arvattavasti isompien lasten / nuorten kohdalla. Pienempien lasten kuulluksi tulemisesta aineistossa ei näkynyt merkkejä. Ylipäänsä harvinaisina näyttäytyivät tarinat, joissa kerrottiin kirjoittajan oman näkemyksen vaikuttaneen sukulaisperheen valintaan tai siihen, että sukulaisperhe oli vaihtunut kesken kaiken toiseen. Tämän aineiston perusteella lasten

osallisuutta ei siis voi pitää sukulaissijoituksille tyypillisenä piirteenä, sillä vain harvoissa tilanteissa lapset olivat itse vaikuttaneet sukulaissijoituksen päätöksentekoon.

”Kävin sen lukion ensimmäisen vuoden siellä [...] Yhteisellä päätöksellä en palannut sinne enää syksyllä. Emme oikein tulleet toimeen keskenämme [...] Olimme jo vuosi aiemmin sopineet vanhemman serkkuni kanssa [...] että pääsen heidän luokseen, jos emme tulisi toimeen siellä.”

”Isäni joutui tämän jälkeen vankilaan ja tiesin, mitä se merkitsisi minun kohdallani. Päätin näin mennä tätini luokse puhumaan, ja näin sitten päätimme yhdessä, että minun on parempi jäädä hänen luokseen.”

”Tuli mies, juuri vankilasta vapautunut, hurmasi äitini täysin [...] Siitä alkoi minun todellinen ”helvetti” [...] Valinta oli myös omani koska tunsin, että en kuulunut enää äitini perheeseen, ajattelin kuitenkin, että äiti hylkäsi minut täysin.”

Sukulaissijoitukseen liittyvä päätöksenteko ja lapsen muuttaminen sukulaisperheeseen tuntuvat tapahtuvan yleensä nopealla aikataululla. Oikeastaan saman tien kun päätös on tehty, tapahtuu muuttokin. Ja aina sisarukset eivät päädy samaan sukulaisperheeseen, mistä myös päättävät aikuiset keskenään. Jostain syystä sisarukset sijoitetaan usein eri sukulaisperheisiin. Arvattavasti eräs syy tähän lienee sukulaisperheen oma tilanne, eli se, että perhe ei koe omaavansa riittäviä resursseja tai haluja yhtä useamman sukulaislapsen hoitamiseen. Sisarukset eivät muutoin näkyneet tarinoissa kovinkaan paljon, oikeastaan yllättävänkin vähän. Lähinnä siinä yhteydessä, kun muutto tapahtui, saatettiin kertoa, kuinka kunkin sisaruksen asuminen oli järjestetty.

”Äitini kuoli [...] Isäni hoiti meitä 3 lasta äidinäidin kanssa, kunnes itse kuoli [...] Neuvoa oli pidetty suvun kesken ja lapset jaettiin kuin paketit sellaisille, jotka jotenkin halusivat.”

Sukulaissijoituksen aloitteen tekijänä saattaa joskus olla sukulainen, joka haluaa auttaa perhettä ilman sen erityisempää ongelmaa, ellei ongelmaksi katsota sitä, että sukulainen on nähnyt omat olosuhteensa lapsen perhettä parempina ja halunnut täten jakaa omaa hyväosaisuuttaan sukulaisperheelleen. Tällaisissa tilanteissa lapsen palattua takaisin oman perheensä luo, sama sukulainen on saattanut olla monin tavoin avuksi ja tueksi vielä myöhemminkin.

”Syy muuttoon tädin luokse johtui siitä, että täti oli viettämässä Joulua [...] Hän tuli kouluni joulujuhliin, ja siellä hän oli huomannut, miten laiha ja ”surkea” olin muihin tyttöihin verrattuna. Täti auttoi veljensä perhettä koko ikänsä rahallisesti, ja kutsui meitä lapsia luokseen joulu- ja kesäloma-aikoihin.”

Aina sopivan tai halukkaan sukulaisperheen löytäminen ei ole helppoa. Muutamassa tarinassa kuvattiin, kuinka sopivaa perhettä oli ehditty etsiä jo jonkin aikaa. Esimerkiksi eräs kirjoittaja kuvasi, kuinka viimein oli löytynyt koulun käynnin mahdollistava sukulaisperhe, joka, vähän vastahakoisesti tosin, oli ottanut kirjoittajan luokseen asumaan. Sama kirjoittaja kertoi myös vastapalveluksista, joita oma maaseudulla asuva perhe antoi kyseiselle sukulaisperheelle. Palvelukset olivat liittyneet maalta kaupunkiin tuotaviin ruokatarvikkeisiin, jotka toimivat kyseisessä tilanteessa asumisen edellytyksenä, eli aivan pyyteettömästä halusta auttaa sukulaista ei aina ollut kysymys.

Se, tunsiko lapsi entuudestaan sukulaisperheen, johon oli muuttamassa, käy tarinoista harvoin suoraan ilmi. Osasta syntyy käsitys, että lapsi on tuntenut edes jonkin verran sukulaisperhettä, mutta kovin usein näin ei vaikuta olleen, vaan päätös näyttää tapahtuneen ”kasvottomasti”, ja lapsi ikään kuin vain muuttaa perheeseen. Varovasti arvioiden kolmasosa kirjoittajista oli jollakin tapaa tiennyt tai tuntenut sukulaisperheensä entuudestaan, mutta suurimman osan kohdalla näin ei tarinoista päätellen ole ollut. Oma lukunsa ovat ne lapset, joilla on ollut useampi kuin yksi sukulaissijaisperhe. Näiden kohdalla ainakin osa perheistä vaikuttaa olleen lapselle vieraita. Ennalta tuntemisen arviointiani vaikeutti se, että lapsi saattoi tietää tai tuntea jonkun sukulaisperheensä jäsenistä, mutta ei kaikkia. Esimerkiksi jo tutun sukulaisten puoliso tai lapset saattoivat olla lapselle täysin vieraita henkilöitä.

Näistä suuntaa antavista havainnoistani olen luonnollisesti jättänyt pois ne lapset, jotka kertoivat asuneensa sukulaistensa luona vauva- tai pikkulapsi-ikästään lähtien. Katsoin tähän ryhmään kuuluviksi kirjoittajat, jotka oli sijoitettu sukulaisperheeseen enintään neljävuotiaina, ja tällaisia henkilöitä oli kaikkiaan liki puolet kaikista kirjoittajista.

Sukulaissijaisperheensä ennalta tuntemiseen liittyen tarinoista ei myöskään yleensä löytynyt viittauksia siitä, että kirjoittajalla olisi ennen sijoitusta ollut hyväksi tai läheiseksi koettu suhde sukulaisiinsa, mutta muutama tällainen kuvaus löytyi. Esimerkkinä sellainen kirjoittaja, joka kertoi siitä, kuinka hänellä oli ollut alakouluikäisestä lähtien läheiseksi koettu täti, jolle hän oli avautunut perheensä

ongelmista jo ennen tämän luokse muuttamistaan. Vaikka sukulaissijaisperheen yhtenä etuna pidetään usein sitä, että he tuntevat lapsen taustan valmiiksi (esim. Beeman & Boisen 1999; Geen 2004), niin näin ei asian laita aina ole. Sukulaiset eivät välttämättä tunne toisiaan kovin hyvin, eivätkä heidän elintapansaakaan ole aina toistensa kaltaisia esimerkiksi ikäerosta, asuinympäristöstä (esim. maaseutu / kaupunki), arvomaailmasta tai jostain muusta syystä johtuen. Joskus voi tapahtua niinkin, että etukäteen on luultu tietävän paremmin lapsen perheen asiat kuin lopulta onkaan tiedetty. Monenlainen tietämättömyys voi tulla yllätyksenä eteen. Lapsen kannalta on hankalaa, mikäli sukulaiset eivät oikeasti tunne eivätkä ymmärrä lapsen taustoja tai vielä radikaalimmin yrittävät kenties niin sanotusti kasvattaa lasta ulos tämän perheen tavoista.

Useiden kirjoittajien tarinat viittasivat siihen, että sukulaisperheessä elettiin eri tavalla kuin lapsen omassa perheessä. Esimerkiksi voimakas uskonnollisuuden harjoittaminen oli sellainen asia, joka nousi muutamassa tarinassa vahvasti esille. Eräälle kertojalle uskonnosta oli tullut elinikäinen kammo muun muassa pakollisten kirkossa ja seurakuntatalolla käyntien seurauksena. Joukkoon mahtui myös toisenlaisia uskonnollisia kokemuksia, joista esimerkkinä kirjoittaja, joka muisteli kiitollisin mielin aikaa, jolloin tädin hiljainen luottamus Taivaan Isään vaikutti syvästi myös häneen. Kaikkiaan sukulaisperheiden tarjoamaan erilaiseen elämäntapaan liittyi kokemuksia, joista monilla oli hyviä muistoja, mutta joillekin erilaiset tavat jäivät mieleen vaikeina asioina. Monessa tarinassa muisteltiin kiitollisuudella oloja, joissa oli saatu kokea niin sanotusti parempia piirejä esimerkiksi ruoan ja ajanvieron tarjonnassa. Joillekin kirjoittajille hienot puitteet olivat puolestaan olleet kärsimystä, kun he eivät esimerkiksi pyhäpäivän ruokailutilanteissa olleet osanneet toimia / käyttäytyä ”oikein”.

Lapset muuttavat sukulaissijaisperheisiin hyvin eri-ikäisinä. Tässä aineistossa nuorimmat sukulaistensa luo sijoitetut lapset olivat vastasyntyneitä vauvoja ja vanhimmat jo aikuisikää lähestyviä nuoria. Vähän yli puolella kirjoittajista eli noin 59 prosentilla oli seitsemään ikävuoteen mennessä kokemus sukulaisperheessä asumisesta. Suurin osa kirjoittajista eli noin 84 prosenttia oli kokenut sukulaissijoituksen ensimmäisten kymmenen ikävuotensa aikana. Kolme kirjoittajaa oli asunut jo alle yksivuotiaana sukulaistensa luona, ja toiseen ääripäähän sijoittuivat 15 vuotta täyttäneet ensimmäistä kertaa sukulaistensa luokse muuttaneet nuoret, jotka tosin olivat aineistossani harvinaisia, mutta heitäkin löytyi parin kirjoittajan verran. Keskimääräinen sukulaisperheeseen muuttamisikä oli noin kuusi vuotta. Tulos alhaisesta

sukulaissijoitusiästä saa tukea Koisti-Auerin (2008) samankaltaisesta näkemyksestä, jossa sukulaissijoitukset näyttävät tapahtuvan lapsuuden varhaisessa vaiheessa. Toisin sanoen nuoret muuttavat siis jostain syystä pienempiä lapsia harvemmin sukulaisperheen luo asumaan.

Tämä herättää kysymyksiä esimerkiksi siitä, mitä nuorille, joiden perheissä tapahtuu jotain sijoitustarvetta aiheuttavaa, oikein tapahtuu ja minkälaisia järjestelyjä näissä tilanteissa toteutetaan. Vaikuttaa ainakin siltä, että julkinen sijaishuolto erimuotoisine laitosjärjestelyineen on näissä tilanteissa vahvemmin mukana, mutta mihin kohtaan prosessia sukulaiset sijoittuvat, ja mikä on nuoren itsensä asema tilanteessa. Kenties voi ajatella esimerkiksi niin, että isomprien lasten sijoitustarve ei välttämättä ole yhtä dramaattinen kuin pienempien lasten, mikä voi osin selittää pienten lasten suurempaa näkymistä sukulaissijoitusten yleisyydessä. Tarkoitan, että esimerkiksi tilanteessa, jossa perheen elinolojen puutteet liittyvät vanhempien vaikeuksiin, esimerkiksi parisuhdeongelmiin, fyysiseen / psyykkiseen sairauteen tai päihteiden käyttöön, niin osa nuorista ilmeisesti voi sinnitellä vaikeissa oloissa niin kauan, kunnes on tullut riittävän vanhaksi muuttamaan kotoaan pois. Sukulaisten merkitys tämänkaltaisessa tilanteessa voi näyttäytyä nuoren selviytymiseen vaikuttavana tukiverkostona. Nuori on hyvinkin saattanut viettää eripituisia aikoja sukulaistensa luona, eikä tällaista ”vuorottelua” luultavasti ole mielletty sukulaisperheessä asumiseksi, vaan siihen on suhtauduttu enemmän ”kyläilynä”.

Alhaista sukulaissijoitusikää voi yrittää selittää myös sukulaisten motiivien kautta. Halu auttaa lasta ja perhettä sekä kiintymys lapseen, etenkin jos on hoitanut tätä jo aiemmin, voi synnyttää halun saada tämä itselleen. Toisaalta myös suvun muilta jäseniltä, esimerkiksi lapsen vanhemmilta, tuleva painostus voi vaikuttaa tehtävään ryhtymiseen. Painostuksen kaltaista pakonomaista motiivina lähellä on myös velvollisuuden tunne. Koetaan, että on pakko auttaa apua tarvitsevaa sukulaista, ja kieltäytyminen tuntuu vaikealta esitettyjen toiveiden ja pyyntöjen edessä. Edellä kuvattuja motiiveja on tutkinut esimerkiksi Koisti-Auer (2008) havaitessaan kiintymyksen, suvun koossapitämisen ja vanhempien auttamisen merkittäviksi sukulaissijoitukseen ryhtymisen syiksi.

Kirjoitetuista tarinoista yksittäisiä motiiveja on melko vaikea nostaa esille, koska lapset niistä harvemmin ovat ainakaan täysin tietoisia. Joskus lapset saattavat kyllä itse

huomata tai heille kerrotaan, miksi he esimerkiksi ovat juuri jonkun tietyn sukulaisperheen luona, mutta tavallisempaa on tietämättömyys sijoitusten tarkemmista motiiveista. Osasta tarinoita pystyi kuitenkin päättämään, että sukulaiset ovat olleet jonkinlaisen pakon edessä. Toisaalta myös halu auttaa ja kiintymys lapseen näkyivät. Vaikea arvioida tämän tarkemmin, mikä on ollut perimmäinen syy esimerkiksi sellaisessa tarinassa, jossa äiti halusi luovuttaa vastasyntyneen lapsensa lastenkotiin, mutta äidinäiti perheineen katsoi, ”että kyllähän tyttö tässä menee”. Ainakin lapsi on jostain tarkentumattomasta syystä haluttu pitää oman suvun sisällä. Voi myös spekuloida, miten paljon tarinoissa, joissa kerrottiin perheen työtehtäviin osallistumisista, on joltain osin ollut kysymys myös työvoimatarpeen täyttämisestä.

Motiivien kautta lapsen alhaisen sijoitusiän selittäminen ei ole yksinkertaista. Problematisoidessa asiaa esimerkiksi kiintymyksen kautta, herää kysymys, onko mahdollista, että kiintymyssuhde lapseen kasvaa sen mukaan, kuinka pienestä tai isosta lapsesta on kysymys. Voisi näet kuvitella, että isompaan lapseen olisi ajallisesti ehtinyt kiinnittyvän syvemmin (kauemmin) kuin pieneen lapseen, etenkin jos lapsi on vierailujen tai hoitokertojen kautta tullut vuosien varrella sukulaisilleen tutuksi ja läheiseksi. Tätä kautta ajateltuna isompien lasten osuuden sukulaissijoituksissa voisi kuvitella isommaksi, mutta näin ei ole. Kuitenkin pieneen lapseen tunnutaan jostain syystä kiintyvän helpommin. Selittämättä jää myös, miksi esimerkiksi motiivi lapsen suvussa pitämisestä ei tuntuisi enää niin vahvalta vaikuttimelta, kun lapsi vanhenee. Ilmeistä sukulaissijoituksissa on tunteiden merkitys, mutta tunteet sijoitusiän alhaisuuden selittäjänä mietityttää. Kenties asia on karrikoiden niin, että pienempien lasten kohdalla päätöksentekoa ohjaavat enemmän tunteet (ihastuminen pienen lapsen ”söpöyteen”) kuin järki, ja vanhempien lasten kohdalla tilanne on sitten päinvastoin. Pienen lapsen kohdalla voidaan nähdä myös enemmän omaa kasvattamisen mahdollisuutta, kun lapsen elämänsä on mahdollisuus vaikuttaa jo pienestä pitäen. Muutenkin pieni lapsi voi tuntua helpommalta ja niin sanotusti enemmän omalta, koska hänellä ei ole niin paljon (rasitteeksi muodostuvia) kokemuksia ja muistoja takanaan kuin isommalla lapsella. Kaikkiaan lapsen alhaisella sijoitusiällä voidaan nähdä olevan merkitystä perheeseen kiinnittymisessä, mikä puolestaan voi vaikuttaa ratkaisevasti päätöksenteossa.

Nuoren oma toiminta ja käyttäytyminen voivat myös selittää sijoitusiän alhaisuutta. Isompi lapsi ei unohda samalla tavalla aikaisempaa elämäänsä ja perhettään, kuten

pienen lapsen kohdalla voi tapahtua. Isompi lapsi voi myös oireilla pientä lasta vaikeammanoloisesti, mikä synnyttää sukulaisissa epäröintiä ja valintaa, josta myös Vinnerljung et al. (2001) puhuu. Sukulaisperheessä nuori saattaa suhtautua omaan perheeseensä eri tavalla kuin sukulaisperhe toivoo, ja se saattaa aiheuttaa kahnauksia sukulaisperheen sisällä. Nuori voi esimerkiksi puolustella omia vanhempiaan, mikä voi ärsyttää sukulaisia. Ylipäänsä sukulaiset eivät välttämättä pidä kyseisestä nuoresta tai tämän tavoista, mistä syntyy kitkaa suhteen muodostumiselle. Toisaalta mahdollista on myös se, että nuori ei itse halua muuttaa sukulaisperheeseen, vaan pitää parempana vaihtoehtona esimerkiksi lastenkotiin sijoittamista.

Sukulaisperheen luona vietetty aika vaihtelee myös paljon, lyhyistä muutaman viikon tai kuukauden jaksoista koko lapsuuden kestäviin sijoituksiin. Tässä aineistossa pisimmät sukulaissijoitukset kestivät syntymästä aikuisuuteen. Lyhyissä sukulaissijoituksissa kyse oli usein sukulaisten antamasta kertaluonteisesta tuesta, joka liittyi esimerkiksi vanhemman sairauteen, asunnottomuuteen, opiskeluun tai lapsen / nuoren koulunkäynnin järjestelyyn. Toisinaan tilanne kuitenkin toistui esimerkiksi vanhemman sairauteen liittyvien hoitajaksojen tai liikkuvan vuorotyön johdosta. Lapsi ikään kuin vuorotteli oman perheensä ja sukulaisperheen välillä. Myös sellaista näkyi aineistossani, että lapsen biologinen vanhempi asui, ainakin välillä, lapsen mukana samassa sukulaisperheessä. Perheestä saatettiin sitten jossain vaiheessa esimerkiksi vanhemman työllistymisen johdosta siirtyä yhdessä johonkin toiseen sukulaisperheeseen, tai vaihtoehtoisesti vain vanhempi siirtyi välillä muualle lapsen jatkaessa sukulaistensa luona asumistaan.

Sukulaissijaisperheessä asumisen keston ja toistuvuuden lisäksi eroja näyttää esiintyvän myös sukulaissijoitusten pysyvyydessä. Moni kirjoittajista kertoi asuneensa aina saman sukulaisperheen luona, mutta myös yhtä sukulaisperhettä useammasta perheestä löytyi kokemuksia. Vaihtelua esiintyi yhdestä perheestä noin 10 eri perheeseen. Kaikista kirjoittajista puolet kertoi asuneensa vain yhdessä sukulaissijaisperheessä, ja enintään kahdessa sukulaisperheessä asuneiden osuus oli noin kolme neljäsosaa. Kaikkiaan useammassa kuin kahdessa eli vähintään kolmessa sukulaisperheessä asuneiden kirjoittajien määrä oli, joistakin epätarkoista kuvauksista ja siten päättelyyn kallistuvasta arvioinnistani johtuen, noin neljännes koko aineistosta. Näistä pari kirjoittajaa kuvasi elämänsä metaforalla ”*heittopussi*”.

Tarkennan, että laskin myös sellaiset sijoitukset yhdeksi sijoitukseksi, joissa suvun aikuisjäsenet saattoivat asutussa talossa jonkin verran vaihtua. Joissakin esimerkiksi isovanhempien luokse sijoittuvissa tarinoissa kerrottiin, kuinka talon asukkaiden lukumäärä vaihteli välillä, ja henkilötkin vaihtuivat tätien, enojen ja setien perheenperustamisten ja muuttojen myötä. Tarinoihin sisältyi monenlaista kuvausta erityisesti maalaistaloissa tapahtuneesta, agraarisen mallin mukaisesta, suurperheiden liikehdinnästä. Tavatonta ei näin ollen ollut, että aluksi joku tietty sukulainen kantoi päävastuun lapsesta, mutta joko vanhenemisen, kuolemisen tai muun elämänmuutoksen myötä hoitovastuu siirtyi jollekin toiselle sukulaiselle. Lapsen asuinympäristö ei tämän kaltaisessa tilanteessa muuttunut, vaan huolenpidon päävastuu vain siirtyi samassa pihapiirissä toiselle henkilölle. Esimerkiksi isoäidin paikan saattoi ottaa hänen samassa ympäristössä asuva tyttärensä eli lapsen täti.

Sellaisiakin kokemuksia oli kirjoittajien joukossa, että lapsi kiersi häntä hoitavan sukulaisensa mukana sukulaisperheestä toiseen. Esimerkiksi isoäidin kanssa saatettiin kulkea asumassa eri sukulaisten luona. Toisaalta myös leskeytyneet isovanhemmat saattoivat olla niitä, jotka olosuhteista johtuen kiersivät asumassa suvun perheissä, ja tällöin he myös osallistuivat voimavarojensa mukaan lasten hoitamiseen ja muihin kotiaskareisiin. Eräs kirjoittaja kuvaili tämän tyyppistä tilannetta niin, että mummoa ”*heiteltiin lapselta toiselle, ei ollut vanhainkotipaikkoja silloin*”.

Muutama kirjoittaja kertoi asuneensa sukulaistensa luona säännöllisesti kouluviikot, mutta palasi aina muuksi ajaksi takaisin kotiinsa tai johonkin muuhun perheeseen. Järjestely saattoi jatkua useammankin vuoden ajan, mutta ei välttämättä saman sukulaisperheen kanssa. Edellisen kaltaista viikkojärjestelyä huomattavasti yleisempi oli kuitenkin sellainen tilanne, jossa lapset viettivät vuosikausia kesät ja koulujen loma-ajat siinä sukulaisperheessä, johon he jossakin aikaisemmassa vaiheessa olivat olleet sijoitettuina. Toisin sanoen kouluajat oltiin usein kotona ja loma-ajat entisessä sukulaissijaisperheessä.

Sukulaiset, joiden luona kirjoittajat kertoivat asuneensa, olivat yleensä isovanhempia, tätejä, setiä, enoja sekä serkkuja. Aina kysymys ei kuitenkaan ollut aivan lähisukulaisesta, esimerkkinä isän äidin sisar tai isän serkun perhe. Sellaisissa tilanteissa, joissa kirjoittajalla oli kokemus joko useasta sukulaissijaisperheestä tai yhdestä sukulaisperheestä, jossa kuitenkin asui useita sukulaisia yhdessä saman katon

alla, saattoi lapselle läheiseksi henkilöksi muodostua joku muu kuin niin sanottu lähisukulainen. Esimerkkeinä tämäntyyppisistä tilanteista ovat kirjoittajat, joista ensimmäinen kertoi asumisestaan enonsa talossa, jossa asui myös enon vaimon sisko perheineen. Toinen kirjoittaja kertoi lämpimästi isän lähiveljen kuolleen vaimon sisaresta.

Useimmin mainittuja sukulaissijaisvanhempia ovat yleensä isovanhemmat ja tädit, joista tässäkin aineistossa puolella kirjoittajista oli kokemusta. Aika moni kirjoittaja oli ensin asunut esimerkiksi isovanhemman, tavallisesti isoäidin, hoidossa, mutta siirtynyt tältä sitten yleensä tädin luokse. Enonsa luona ainakin osan aikaa asuneita oli noin kolmasosa kirjoittajista. Tämän aineiston perusteella sukulaissijoitetuilla lapsilla voi olla kokemusta monista eri sukulaisista. Muut kuin jo mainitut sukulaiset olivat harvinaisempia. Isovanhempi sukulaissijaisvanhemmista, joista lähes kaikki olivat isoäitejä, noin puolet eli ilman puolisoa, ja tädeistäkin noin kolmasosa. Kun taas miespuolisilla sukulaissijaisvanhemmilla näytti yleensä olleen puoliso. Yleisen käsityksen mukaan lapset sijoittuvat useimmin äidin puoleiseen sukuun (esim. Koisti-Auer 2008), ja tätä näkemystä tämäkin aineisto tukee. Tässä aineistossa äidin puoleiseen sukuun sijoitettujen lasten määrä oli kaksi kolmasosaa ja loput olivat sijoitettuna isän puoleisille sukulaisille. Kuitenkin niin, että kaikista kirjoittajista noin 16 prosentilla oli kokemus molempien vanhempiensa suvuissa asumisesta.

Sukulaissijaisperheessä asuminen päättyi käytännössä joko siihen, että lapsi palaa takaisin oman perheensä luo tai siihen, että hän muuttaa jonnekin muualle esimerkiksi itsenäistymisen myötä. Tässä aineistossa 50 prosenttia eli puolet kirjoittajista kuului ryhmään, joka (riittävästi) aikuistuttuaan muutti omilleen. Muutto omilleen oli käynyt esimerkiksi työhön siirtymisen tai parisuhteen muodostumisen kautta. Muutama kirjoittaja kuvaili varhaista, nuorena tapahtunutta itsenäistymistään kiireellään päästä sukulaisperheestä pois tai halullaan lähteä etsimään oman elämänsä onnea. Pari kirjoittajaa kertoi siitä, miten he olivat halunneet lähteä sukulaisperheestä pois heti kun se vain oli tullut mahdolliseksi. Aineistoni toinen puoli eli 16 kirjoittajaa palasi sukulaisperheestä takaisin omaan perheeseensä. Silloin, kun sukulaissijoitus oli ollut tilapäinen, esimerkiksi vanhemman sairaalaan joutumisen takia, tilanne päättyi vanhemman kuntoutumiseen ja lapsen kotiin palaamiseen. Joistakin tarinoista kävi ilmi, että sukulaiset olisivat kyllä olleet valmiita pitämään lapsen luonaan pidempäänkin kuin alkuperäinen tarve oli.

”Täti olisi halunnut pitää minut siellä, mutta äiti jostain syystä halusi minut tänne. Hän oli tavannut miehen, jonka kanssa hän avioitui.”

Lapsen sukulaissijaisperheessä asumisen kestosta etukäteen sopiminen ei näkynyt tarinoissa juurikaan. Joistakin kerrotuista sijoituksen syistä päätellen jonkinlaista aikataulullista sopimista oli luultavasti kuitenkin tapahtunut, vaikka se ei tuolloin lapsia olleiden kirjoittajien muistoista käykään ilmi. Esimerkkinä kirjoittaja, joka kertoi olleensa sukulaisperheensä luona ajan, jonka hänen äitinsä oli ollut kurssilla. Tämän tyyppisissä tilanteissa tapahtuu oletettavasti ainakin jonkinasteista ennalta suunnittelua. On kuitenkin mahdollista, että tarkkaa kestoä sovitumpia tilanteita ovat sellaiset, joissa sukulaisperheet ovat käytettävissä sen ajan, jonka perheet tarvitsevat. Kirjoituksista löytyi tähän suuntaan viittaavia tarinoita.

”Vanhempani olivat hyvin nuoria naimisiin mennessään [...] Vanhemmillani oli paljon erilaisia vaikeuksia saada avio- ja perhe-elämänsä sujumaan mutkattomasti. Oli taloudellisia huolia lähinnä, mutta isäni oli melko huoleton ja huikentelevainen nuori mies. Uskollisuus ei kuulunut siihen aikaan isäni hyveisiin ja lopulta vanhempani päätyivät asumaan erilleen. Ja koska äitini oli taloudellisesti hyvin vaikeassa asemassa, hän teki päätöksen antaa minut sukulaisten kasvatettavaksi [...] (Myöhemmin) omien vanhempieni elämä tasoittui ja he palasivat yhteen juuri kun täytin 6 vuotta, ja muutin takaisin.”

4.3 Mistä kirjoittajien kokemukset ja muistot kertovat

”Kovin paljon ei ollut ikäviä tapauksia. Yksi oli. Saavuimme mummoni kanssa yhden tätini luokse ja hänellä oli jonkinlainen kriisi meneillään, joka purkautui minuun sanoilla: ”toikin saatanan mustapäätä on tossa aina.” Silloin se sattui, mutta myöhemmin ymmärsin, että hänellä oli vaikeaa eikä meidän välillä mitään ongelmia ollut.”

Sukulaisten luona asumiseen liittyvät kokemukset ja muistot vaihtelivat paljon eri kirjoittajien välillä. Monet heistä kuvasivat kokemuksiaan käyttäen voimakkaita ilmaisuja niin positiivisesti kuin negatiivisestikin, ja tarinoista pystyi yleensä päättelemään, millaisin mielin kirjoittajat suhtautuivat tapahtuneeseen asiaan. Toisaalta melko paljon oli myös sellaisia tarinoita, joissa sukulaisten luona asumista ei asian

toteamista syvemmin lähdetty käsittelemään saati arvioimaan. Tämän tyyppiset kirjoittajat kuvailivat kokemustaan neutraalilta vaikuttavaan tyyliin ilman erityisempiä tunnekuvauksia. Toisin sanoen kuin itsestään selvyytensä sen kummemmin asiaa analysoimatta suhtauduttiin siihen, mitä lapsuudessa oli tapahtunut.

”Nuorena en edes tajunnut, että elämämme on erilaista kuin muiden. Ei sitä silloin hiffannut, tää on lopullista.”

”Muistot tuosta ajasta ovat yleisesti ottaen hyviä. En muista kaivanneeni ketään. En muista ajatelleeni, että minulta puuttuisi äiti, isä tai veli. En muista, että olisin halunnut asioiden olevan toisella tavalla.”

Kirjoittajat, jotka muistelivat sukulaissijoitusta hyvänä kokemuksena, kuvailivat tarinoissaan usein joko ihmisten tai ympäristön jatkuvuuden kokemista. Sukulaisia kehuttiin vuolaasti, ja tapahtunutta asiaa kuvattiin onnistuneena elämän vaiheena. Jotkut kirjoittajat ylistivät sukulaistensa luona vietettyä aikaa jopa elämänsä parhaimmaksi ajaksi. Hyvään sukulaissijoituskokemukseen näyttää aineistoni perusteella liittyvän hyväksi ja turvalliseksi koettu kohtelu, johon kuuluu ensinnäkin lapsen perustarpeista kuten ruoka, puhtaus ja vaatteet huolehtiminen mutta yhtä lailla myös lapsen viihtyvyydestä vastaaminen, joka tapahtuu ystävällisen, huomioon ottavan ja kaikin puolin lämpimän ja välittävän suhtautumisen kautta. Kaikkiaan sukulaisperheessä viihtymiseen ja sitä kautta hyvään ja onnistuneeseen sukulaissijoituskokemukseen tuntuu merkittävästi liittyvän se, miten lapsi otetaan sukulaisperheessä vastaan. Otaksun tarinoita tulkittuani, että hyvän vastaanoton sukulaisperheissä lapsi on tullut riittävän kuulluksi omassa tilanteessaan, ja hän on myös saanut kokea laaja-alaista osallisuutta perheen sisällä.

”Lapsista pidettiin hyvää huolta, ja meille oltiin ystävällisiä. Mummola jäi mieleen toisena kotina, josta tuli todella tärkeä paikka. Se paikka sai sydämessä lähtemättömän jäljen. Lapsuudesta sukulaisissa asuminen oli minulle positiivinen aika.”

”Tuo aika oli lapsuuteni parasta aikaa. Oli ruokaa, aina lämmin syli [...] Heillä vieraillessani olen aina tuntenut oloni turvalliseksi.”

Osassa tarinoita avauduttiin myös päinvastaisista eli huonoista kokemuksista. Joillekin kirjoittajille sukulaisperheessä asumisesta oli jäänyt ikävät muistot. Huonoja muistoja kuvanneiden kirjoittajien tarinat sisälsivät yleensä kuvausta sukulaisperheen käyttäytymisestä ja yleisestä tunnelmasta, joka oli tuntunut raskaalta ja ahdistavalta. Ilmapiirin kireys, väkivalta tai sen uhka leijuivat tarinoissa, kuten myös se, että kuriin ja perheen sääntöihin oli mukauduttava, vaikka oma mieli olisi ajatellut ja halunnut toisin. Aineistoani tulkiten huono kokemus, aivan kuten hyväkin kokemus, on suurelta osin kiinni siitä, miten lapsi tulee huomioiduksi ja kohdelluksi sukulaisperheessä. Pelko, epäystävällisyys ja töykeys näyttävät kuuluvan vahvasti huonojen kokemusten piirteisiin kuten myös tietynlainen varuillaan olemisen pakko. Valppaana olemisella ajattelen tässä yhteydessä sitä, että lapsi keskittyy oikeastaan koko ajan aistimaan perheen (muuttuvaa) tunnelmaa, eikä hänelle täten jää tilaa niin sanotusti omille tunteilleen tai mahdollisuudelle hyvään ja rentoon oloon. Näiden kirjoittajien kohdalla ei voi puhua sukulaisperheessä viihtymisestä tai siitä, että heidät olisi perheessä otettu hyvin vastaan.

”Lapsuuteni oli erittäin ankara. Fyysinen pahoinpitely ei ollut kuin kerran, mutta henkinen pahoinpitely oli jatkuva [...] Muistot siihen aikaan ovat aika synkkiä, eikä montaa positiivista hetkeä löydy etsimälläkään.”

”Setä [...] räjäsi ja oli aina huonotuulinen eikä sallinut mitään mitä ikäiseni tytön, 11-vuotiaasta 16-vuotiaaseen [...] olisi kuulunut saada tehdä. Oleskelu tätini luona oli helvetillistä ja sairastuin paniikkihäiriöön ja masennukseen, joita ei siihen aikaan tunnistettu, mikä vaikutti arvosanoihin ja siihen, etten halunnut enkä arvosanojen vuoksi voinut jatkaa lukioon.”

Mielenterveydellisiä ongelmia käsiteltiin aineistossani jonkin verran. Erilaisina ja eritasoisina niistä kirjoitettiin kaikkiaan neljäsosassa tarinoista, tosin siten, että kaikkien kohdalla ongelmat eivät suinkaan esiintyneet sukulaissijoituksen aikaan, vaan osassa vaikeudet olivat ilmenneet tai niitä pohdittiin vasta myöhemmin aikuisiällä. Tarinoissa kerrottiin yleensä eriasteisesta ahdistuksesta ja masennuksesta. Esimerkiksi eräs kirjoittaja epäili ainaisten lapsuuden aikaisten vatsavaivojensa olleen psyykkisiä, ja toinen kirjoittaja pohti mielenterveytensä myöhäisempään romahtamiseen vaikuttaneita syitä rikkinäisen lapsuutensa kautta. Vakavammista mielenterveyteen liittyvistä ongelmista kirjoitti pari kirjoittajaa, jotka kuvasivat nuoruuden aikaisia itsemurha-ajatuksiaan todellisina vaihtoehtoina päästä pois rankaksi koetusta tilanteesta.

Kaikkiaan päädyin tarinoita tulkittuani sellaiseen arvioon, että huomattavasti suurempi osa sukulaissijoituskokemuksista on ollut vähintään ihan hyviä tai todella hyviä kokemuksia, ja huonoiksi jääneet kokemukset ovat harvinaisempia. Aineistossani kolme neljäsosaa kirjoittajista kuului siihen ryhmään, joiden mielestä sukulaissijoitus oli ollut vähintään niin sanotusti ihan ok tai hyvä asia. Huonoiksi kokemuksiksi tulkitsin loppu neljänneksen sijoituksista. Yhden tarinan laskin mukaan molempiin ryhmiin, koska kirjoittajalla oli takanaan kaksi sukulaissijoitusta, joista toinen oli selkeästi ollut hyvä kokemus mutta toinen ei. Harkitsin tarinoiden analysoimista myös neutraalin kokemusryhmän kautta, jolloin olisin saanut kolme erilaisten kokemusten ryhmää, mutta päädyin tarinoita tulkittuani kuitenkin kuvaamaani kahden luokan ratkaisuun. Syynä tähän oli se, että raja vähintään ok / hyvän ja oikein hyvän välillä näytti usein niin liukuvalta ja häilyvältä, että koin kolmannen ”välimuodon” erottelun menevän liian keinotekoiseksi, ja samalla siihen olisi voinut sisältyä merkittävää virhearviointia. Halusin tässä yhteydessä toimia varovaisuusperiaatteen mukaisesti. Sen sijaan huonoina kokemuksina näkyneet tarinat olivat niin selvästi ilmaistuja, että niihin ei liittynyt edellisen kaltaista tulkinnallista erehtymisen tai liioittelun mahdollisuutta. Näin ollen käyttämäni luokittelut tuntuvat toimivan tässä aineistossa parhaimmin.

Läheiseksi sukulaisperheensä kanssa itsensä kuvaili melko tasan puolet kirjoittajista. Näissä tarinoissa itseä kuvattiin muun muassa seuraavilla ilmaisuilla: kuin perheenjäsen, yksi heistä, kuin oma lapsi, kohdun ulkopuolinen lapsi ja silmäterä. Läheisiksi tulleita sukulaisperheen aikuisia kuvattiin sellaisilla kiintymystä korostavilla ilmaisuilla kuin äidinkorvike, vara-äiti, isähahmo ja idoli. Vaikka moni kirjoittaja oli kokenut perheessä läheisyyttä, niin jotkut heistä kirjoittivat myös erilaisuuden kokemuksista. Erilainen asema näkyi heidän kohtelussaan, joka saattoi olla huonompaa mutta myös parempaa kuin perheen muiden (lasten) saama kohtelu. He kirjoittivat esimerkiksi siitä, kuinka he olivat kokeneet olleensa tavallaan kuin perheenjäseniä, mutta samanaikaisesti he tunsivat olleensa myös jotain muuta, sellaista jota kohdeltiin eri tavalla kuin muita perheenjäseniä.

”Sopeuduin sinne hyvin ja tunsin olevani yksi eli vanhin sisar. Samanaikaisesti tunsin, että minua kohdeltiin eri tavalla, varsinkin enon vaimon puolelta [...]Täti ei taitanut pitää minusta, tai tämä tilanne ei ollut hänestä mukava. Tunsin tämän kovan kohtelun varsinkin aamuisin hänen letittäessään hiuksiani niin tiukalle, että päänahkaan sattui. Ja oli myös muitakin tilanteita silloin tällöin.”

”Minä kuuluin ikään kuin perheeseen [...] Täti ja setä kohtelivat minua lempeämmin kuin omia poikiaan.”

Joissakin tarinoissa kerrottiin siitä, että sukulaissijoituksen alkuvaiheeseen oli liittynyt sopeutumisongelmia. Sopeutumisvaikeudet näyttivät liittyvän elämänmuutokseen uudessa asuinympäristössä, etenkin kun lapsi ei välttämättä tuntenut alueelta entuudestaan muita ihmisiä kuin sukulaisensa. Etenkin sukulaisperheissä, joissa ei sijaislapsen lisäksi ollut muita lapsia, esiintyi alkuvaiheen yksinäisyyttä. Uudessa ympäristössä itsensä ikäisiin lapsiin tutustuminen voi olla vaikeaa, hidasta ja jopa pelottavaa. Tässä aineistossa joillakin kirjoittajilla oli ollut sopeutumisongelmia juuri sen vuoksi, että heillä ei ollut ikäistänsä seuraa. Ylipäänsä kouluvaihdot ja yksinäisyyden tunne olivat sellaisia asioita, joista joillekin kirjoittajille oli jäänyt ikäviä alkuvaiheen muistoja. Toisin näytti yleensä olleen niiden kirjoittajien kohdalla, joiden sukulaisperheessä oli ollut myös muita lapsia. Tällaisia tarinoita, joissa kuvattiin sukulaisperheen omiin lapsiin ystäväystymistä ja yhdessä kasvamista, oli huomattavasti enemmän kuin niitä, joissa kuvattiin yksinäisyyden kokemista.

”Kun olin neljävuotias, sai myös tätini aviottoman tyttären, jonka kanssa kasvoimme sisaruksina.”

”Tätä maalaistaloa asusti myös mummon kasvattipoika, joka oli noin kymmenvuotias silloin sekä enoni perheineen [...] Lapsiluku nousi vielä neljällä lyhyellä aikavälillä enon perheessä. Äidin sisko, eli tätini muutti myös mummon taloon ollessani neljävuotias pienen poikansa kanssa [...] jota pidin veljenäni.”

”Tädin luona asuminen oli aluksi erittäin henkisesti raastavaa, mutta kun tutustuin pihan ihmisiin ja sain lisää ystäviä, oli asiat huomattavasti paremmin kuin kotona pomotettavana.”

”Ainoa ongelma oli koulu. En saanut ketään kaveria, tulinnan kouluun kesken lukukauden [...] Onneksi talossa missä asuin oli kaksi tyttöä, joihin tutustuin.”

Ikävän kokemisesta ei kirjoitettu suoraan kovinkaan monessa tarinassa, mutta luulen ikävän kuitenkin, ainakin jollain tapaa, olleen läsnä useammankin kirjoittajan elämässä, ei välttämättä jatkuvana ja koko ajan tuntuvana tunteena mutta kenties hetkittäin, kun esimerkiksi jokin asia tai tilanne on tuonut mieleen jotain merkityksellistä. Kirjoittajista osa ei kirjoitushetkellään ole kenties halunnut muistella lapsuuden aikaisia ikävän kokemuksiaan, tai ehkä he eivät vain ole löytäneet sopivia ilmaisuja lapsuuden

aikaiselle kaipaukselle. On myös mahdollista, että ikävästä on kerrottu verhoamalla se muihin vähemmän mukaviin kokemuksiin, joita olen saattanut epäsuorasti analysoida muun kuin ikävöintiteeman alla. Toisaalta on olemassa sanonta, että aika kulta muistot, joten ehkä ikävän kokeminen on unohtunut tai jäänyt syrjään muiden kokemusten seassa. Joka tapauksessa ikävästä suoraan kertovissa tarinoissa kuvattiin lähinnä muista perheenjäsenistä, usein vanhempiensa lisäksi myös sisaruksistaan, erillään asumista ja siihen liittyvää ikävöintiä.

”Ehkä joskus sydämensopukassa oli vähän ikävä äitiä. Muistan yhden todisteen tästä. Olinko koulumatkan jälkeen väsähtänyt, koska olin nukahtanut. Havahduin siihen, että kuulin unen läpi äidin äänen. Siinä paikassa tuli itku. En muista mitään muuta siitä illasta. Meninkö heti äidin luo, vai itkinkö piilossa peiton alla.”

Aineistoani tulkitsemalla ajattelen lapsen ikävän kohdistuvan omiin perheenjäseniinsä liittyvän kaipauksen ohella myös koko tilanteen konkretisoitumiseen, eli siihen, että jossain vaiheessa lapsi havahtuu ja ymmärtää, mitä hänen elämässään oikein on tapahtunut. Havahtumiseen kytkeytyy ajatus siitä, että elämässä on tapahtunut jokin sellainen muutos, jonka jälkeen elämä ei enää koskaan palaa entiselleen. Sukulaissijoitukseen liittyvistä taustatekijöistä ainakin äkillinen ja nopea muutos omassa perheessä esimerkiksi vanhemman kuoleman johdosta vaikuttaa aineistoni perusteella sellaiselta seikalta, johon liittyy ikävöintiä mutta myös surua ja luopumisen tuskaa siitä, että oma elämä on muuttunut peruuttamattomasti.

”Kaikki muistot ovat mukavia paitsi yksi. Tunsin hylätyksi joutuneen katkeran tuskan tuona ensimmäisenä kesänä, jolloin olin siis 10-vuotias [...] Veljeni tuli tuona kesänä minua pikkusiskoaan katsomaan päiväksi (sukulaisperheeseen). Kun hän lähti illalla takaisin (kotimatkalleen) istuuduin hänen viereensä autoon saattamaan. Parin kilometrin jälkeen veli pysäytti auton ja kehotti minua palaamaan takaisin taloon, ennen kuin paluun kävelymatkaa kertyisi liikaa. En olisi halunnut palata. Aloin hirveästi itkeä, ja veli halasi minua. Jotenkin kaikki tuntui minusta tänä ensimmäisenä kesänä kauhistuttavalta: äiti katosi talvella (kuoli), isä toi minut (tänne) ja katosi, ja nyt velikin katoaisi. Koko matkan takaisin taloon ulvoin ääneen. Pölypilveen katoava auto on sen jälkeen ollut minulle kuin kaiken katoavaisuuden symboli.”

Ajattelen, että ikävän kokemiseen liittyy mahdollisesti sellaisia tekijöitä kuin sijoituksen syy ja lähtötilanne, mutta myös lapsen saama kohtelu ja asumisen puitteet merkitsevät

paljon sen suhteen, millaista tai miten voimakasta ikävää lapsi sukulaisperheessä kokee. Ei kuitenkaan niin, että suoraviivaisesti voisi väittää, että esimerkiksi vain huonoissa oloissa ikävöitäisiin ja että hyvissä olosuhteissa ikävää ei koettaisi lainkaan.

Enemminkin niin, että ymmärtävissä ja tunteiden esittämisen sallivissa perheissä ikävästä tulee hyväksytty ja normaalina nähty asia, ja siihen lapsi saa sukulaisiltaan asianmukaista tukea ja lohdutusta. Sen sijaan vähemmän ymmärtävissä ja kielteisesti tunteiluun suhtautuvissa sukulaisperheissä lapsen kokemasta ikävästä voi tulla salattu ja pidätelty tunnetila, joka pahimmassa tapauksessa jää lapselta kokonaan käsittelemättä, mikä taas jättää jälkensä hänen myöhäisempään kehitykseensä.

Lapsi oppii vaikenemaan ikävästään ja yleensä monista muistakin asioistaan oloissa, joissa hän kokee, että hänen tunteillaan tai kokemisillaan ei ole merkitystä eikä niistä olla kiinnostuneita. Tällaisissa oloissa kun lapsi ei tule kuulluksi eikä hän koe osallisuutta sukulaisperheen sisällä, niin hän oletettavasti vähitellen tottuu ulkopuolisuuteen ja eristäytyy tunnetason yksinäisyyteen. Mikäli lapsi ei saa sukulaisperheessä riittävästi vastakaikua tai tukea silloin, kun hänellä on siihen tarve, niin ymmärrettävästi hän vähitellen oppii olemaan sitä odottamattakaan pyrkien selviytymään tilanteesta omin keinoin ja itseään tukevin (mielikuvituksellisin) ajatuksin (Furman 1997, 27–29).

”Ikävöin kovasti veljiäni ja opettelin lukemaan, jolloin luin kirjoja jotka olivat sellaisia, joissa sisar pelastaa veljiä. Itkin ja luin.”

”Äitiä ja sisarpuoltani itkin ja ikävöin kuukausi tolkulla. Tunsin jääväni oman onneni nojaan ja saavani mitättömät lähtökohdat elämälleni.”

Aineistossani oli mukana myös toisenlaisia tarinoita, joista voi päätellä, että kaikki sukulaissijoituksen kokeneet henkilöt eivät kokeneet ikävää, tai ainakaan he eivät muista ikävöineensä ketään erityisesti. Nämä muistelijat kirjoittivat usein siitä, miten he olivat saaneet sukulaisperheessä osakseen positiivista huomiota ja heidän kanssaan oli vietetty aikaa. Näille kirjoittajille elämä sukulaisperheessä näyttäytyi onnellisena ja tapahtumarikkaana elämänvaiheena, josta ei tuntunut puuttuvan mitään tärkeää.

”Mummu oli ilmeisesti erittäin lapsirakas, sillä muistan hyvin, miten hän kotipuuhiensa lomassa väsymättä jutteli ja leikki kanssani. Vapaa-aikanaan, siis lähinnä sunnuntaisin, myös täti ja enot jaksoivat temmeltää kanssani. En muista lainkaan ikävöineeni vanhempiani, vaan viihdyin erinomaisesti.”

”Sain olla tädin luona ½ vuotta huoletonna ja onnellisena. En kaivannut kotiin. Lapsuuden kotini ilmapiiri oli ankea ja köyhä.”

Omien vanhempien puuttuminen lapsuudessa oli sellainen asia, josta kirjoitettiin monissa tarinoissa. Isättömyyden merkityksestä näkyi pohdintaa esimerkiksi niin, että sitä oli saatettu hävetä tai sen vuoksi oli koettu erilaisuutta. Eräs kirjoittaja kertoi turhasta yrityksestään pyrkiä salaamaan asian oikea laita koulutovereiltaan väittämällä näille, että eno, jonka luona hän asui, oli muka hänen isänsä. Noin puolet kirjoittajista toi esille jonkinlaisen isättömyyden kokemuksen. Näistä suurin osa sisälsi isättömyyden vanhempien eron kautta, mutta joukossa oli myös syntymästään asti isättömiä kirjoittajia. Avioeroon taustoittuvissa sukulaissijoituksissa noin kolmasosa kirjoittajista mainitsi isän näkyneen edes jotenkin hänen lapsuudessaan. Isän kerrottiin esimerkiksi käyneen joskus katsomassa tai lähettäneen paketteja, mutta suuremmissa osassa kirjoituksia isä ei näkynyt lainkaan. Useimmin isät näyttivät vain kadonneen lasten elämästä.

”Tunsin kyllä erilaisuutta ja häpeää isättömyyteni vuoksi, vaikka en muista varsinaisesti tulleen kiusatuksi siitä.”

”Tämä isättömyyteni kiusasi minua. Äiti ei koskaan puhunut asiasta, ei koskaan kertonut mitään. Toivoin hänen kertovan vanhempiana, mutta ei.”

”Synnyin [...] arvosanalla ”äpäpä”. On rumin sana suomenkielessä.”

Tarinoiden äiti näkyi yleensä asemassa, joka vaikutti usein tapahtumien käynnistymiseen. Monet kirjoittajat yhdistivät tapahtumien syyt äidin elämäntilanteesta tai tämän omista valinnoista johtuviksi. Äidin kuolemalla oli myös isompi merkitys tilanteen käynnistymisen kannalta kuin isän kuolemalla, eli mikäli isä jäi yksinhuoltajaksi, niin silloin sukulaissijoitus näytti yleisemmältä ratkaisulta kuin äidin vastaava tilanne. Kaikkineen äiteihin liittyvistä kuvioista kirjoitettiin tarinoissa jostain syystä yleensä tarkemmin kuin isiin liittyvistä vastaavista asioista. Esimerkiksi voimakkaammin kuvatut tunnekokemukset kohdistuivat useammin äitiin kuin isään.

Isäkokemus oli yleensä, harvoja poikkeuksia lukuun ottamatta, enemmän neutraalia asioiden toteamista, kun taas äiteihin liittyvä kerronta sisälsi tilanteiden monipuolisempaa kuvausta.

Tarinoiden joukkoon mahtui erilaisia tilanteita ja kuvauksia. Mukana oli useita äitiä kehuja ja lämmöllä muistavia tarinoita, joissa äitiä ja tämän vaikeita elämäntilanteita selitettiin ymmärtäväisesti esimerkiksi yksinhuoltajuuden ja vaikean työllisyystilanteen kautta. Tämän tyyppisissä tarinoissa äitiä keuhuttiin ahkeraksi ja hänelle osoitettiin myötätuntoa. Äidin elämää saatettiin myös surkutella, kuten eräs kirjoittaja totesi, että ”voi äiti-parkani”. Kirjoittajien joukossa oli yhtä lailla myös niitä, joilta ei herunut äitiä kohtaan sympatiaa. Näissä tarinoissa näkyi äitiin kohdistuvaa voimakasta arvostelua ja jopa syyllistämistä. Huonoina koetuilla äitiin liittyvillä muistoilla oli kirjoittajilleen merkitystä vielä myöhemminkin, kun he arvioivat äitisuhdettaan huonoksi ja etäiseksi.

”Nykyään minulla ei ole äidistä paljoakaan hyvää sanottavaa. Sen muistaa kuin eilisen päivän kun oma äiti sanoo ”kiittämätön kakara, mä olen synnyttänyt sut tähän maailmaan”. Olen äidilleni erittäin katkera monesta asiasta ja tämä sukulaisten luona asuminen herättää paljon tunteita ja kysymyksiä äitiä kohtaan.”

”Välit äitiini olivat aina huonot. Isäsuhde oli kyllä kunnossa, koska eihän isä minua hyljännyt, hänhän oli sodassa.”

Sisarusten väliset suhteet eivät näkyneet kirjoituksissa kovinkaan paljon, mutta osasta tarinoita pystyi päättämään, että kovin läheiset ne eivät ainakaan olleet. Suhteet sisaruksiin olivat saattaneet jäädä etäisiksi esimerkiksi lasten suuren ikäeron tai eri sukulaisperheisiin sijoittamisten johdosta. Tässä valossa näyttää siltä, että erilaiset kokemukset eri sukulaisten luona tekevät monien sisarusten elämästä liian erilaisen, eikä heille näin ollen muodostu (riittävästi) yhteisesti jaettavia kokemuksia. Yhteisesti jaettavaa lapsuutta ei ole päässyt syntymään. Esimerkiksi kasvatus saattaa toisessa sukulaisperheessä olla hyvin erilaista verrattuna toiseen sukulaisperheeseen. Joskus näyttää käyneen niinkin, että sisarusten välille syntyy kateutta toisen sisaruksen kokeman sukulaissijoituksen takia. Joidenkin kirjoittajien elämässä oli kuitenkin käynyt niin hyvin, että sisarukset olivat löytäneet yhteyden toisiinsa elämän myöhemmässä vaiheessa, vaikka lapsena ei ollutkaan kasvettu yhdessä.

”Vielä nykyään siskoni kanssa käydään läpi menneitä aikoja.”

”Olen etäännytynyt veljestäni [...] Välimme eivät ole veljelliset, en opasta tai kannusta häntä hänen ratkaisuihinsa [...] Olemme kuitenkin ihmisinä kasvaneet eri suuntiin. Kun tähän yhdistyy normaalin yhdessä kasvamisen puuttuminen, en valitettavasti usko, että meistä enää voi tulla kovin läheisiä luontevan kunnioittamisen ja auttamisen mielessä. Nykyään sukulaistani läheisin on serkkuni [...] Hän on ihminen, jonka vuoksi voin empimättä luopua omasta ajastani tai omista eduistani.”

”Kun tulin takaisin, isoveljeni oli kamalan kateellinen minulle. ”Lellivauvaksi” hän minua haukkui, ja sillä nimellä hän minua aikuisenakin puhutteli.”

Omasta asemastaan tai olemisestaan sukulaisperheen sisällä kerrottiin runsaasti.

Kirjoittajat kuvasivat usein sitä, millaista arki oli ollut ja miten lapset viettivät aikaansa muiden lasten seurassa. Monet kirjoittajat kuvasivat yksityiskohtaisesti esimerkiksi leikkejään, retkiään ja kerho- tai koulumuistojaan. Monissa tarinoissa kuvattiin myös sitä, kuinka aikuiset ohjasivat lapsia erilaisten kotiaskareiden tai harrastusten pariin. Esimerkkinä harrasteista ovat sellaiset tarinat, joissa kuvattiin sukulaisten kanssa tehtyjä uimahalli-, elokuva- tai teatterikäyntejä sekä osallistumisia kylän käsityöiltoihin. Yhdessä tehdyillä asioilla näytti olevan suuri merkitys kirjoittajille, ja niitä muisteltiin mielellään ja värikkäästi.

”Välissämme, hänen sänkyseinällään, oli iso radiopöytä ja siinä iso radio. Kuuntelimme paljon klassista musiikkia ja puheohjelmia. Siitä johtunee, että kuuntelen mieluiten klassista musiikkia nykyäänkin.”

”Täti oli innokas kirjojen ystävä ja vintillä oli kirjoja, joita me luimme siellä sadepäivinä.”

”Ja oli uimahalli, jossa kävimme. Tunsin itseni prinsessaksi! Pääsin myös elokuvaan, jopa Oopperaan balettia katsomaan”.

Kiinnostavaa tarinoissa oli myös se, miten monet kirjoittajat muistelivat eri juhlapyhien erityisesti joulun viettoa. Joulun vietosta kerrottiin yllätykseksi useassa tarinassa, mikä hämmästytti minua, sillä kirjoituskutsuni ei mitenkään viitannut tämän tyyppiseen muisteluun. Vaikka muuten elämä ei kaikkien kohdalla aina olisi ollut niin helppoa ja hyvää, niin jouluisin se tuntui useimpien kohdalla sitä olevan. Oli parempaa ruokaa, jota saatettiin tarjota myös eläimille, kirkossa käyntiä, saunomista, joululauluja ja kaikkienensa sellaista yhdessä oloa, josta oli näille kirjoittajille jäänyt erityisiä muistoja.

Saadut lahjat eivät niinkään näyttäytyneet samassa merkityksessä kuin tilanteisiin liittyvä tunnelma. Jäinkin näiden kuvausten jälkeen pohtimaan, miten paljon enemmän joulu tai muu juhlapyhä lapselle merkitseekään kuin mitä aikuiset kenties tulevat ajatelleeksi. Joulut näyttäytyvät tarinoiden muistojen kirjossa eräänlaisina tärkeinä kiinnekohtina, joihin palataan aina uudelleen ja joiden muistelusta saadaan iloa ja mielihyvää vielä vuosikymmentenkin jälkeen. Joulumuistot ovat pysyviä ja ne säilyvät muistoissa läpi elämän. Oletettavasti myös toisenlaisia joulumuistoja olisi kirjoittajilta löytynyt, mutta sellaiset niin sanotusti huonot joulut eivät näkyneet tarinoissa. Hyvien ja huonojen joulumuistojen välistä rajaa tarkennetaan eräässä tarinassa, jossa kirjoittaja kertoo hyvien ja huonojen joulukokemusten taitekohdan liittyneen hänen elämässään siihen hetkeen, kun joulun viettäminen sukulaisperheessä oli päättynyt.

”Kaikki lomat ja ennen kaikkea joulut vietimme (sukulaisperheessä), kunnes oltuani 18v. äiti päätti, että vietämme joulut kotona tai jossain?? Siihen loppui minun jouluni.”

”Jouluisin enoni valjasti hevosen ja reen, jotta pääsisimme joulukirkkoon. Se oli ihanaa olla vällyjen alla 10 km matka sinne kirkonkylään ja kuunnella kauniita joululauluja sekä ihailla kirkkoa, joka oli niin erikoista mielestäni. Ennen kirkkomatkaa siis aattona kävimme aina saman kaavan mukaan ensin kaikki saunassa ja sitten ruokailtiin ja sen jälkeen tuli joulupukki. Eläimillekin vietiin parempaa syötävää jouluna.”

Tarinat sisälsivät usein kuvausta myös lasten ahkeruudesta ja kiltteydestä. Voisi sanoa, että lapset tuntuivat käyttäytyneen pitkälti sen mukaan, miten aikuiset odottivat heidän toimivan. Äänekäs vastaan sanominen tai muu kapinointi ei näkynyt tarinoissa oikeastaan lainkaan. Vain yhdessä tarinassa kerrottiin konkreettisesti tilanteesta, jossa lapsi oli sukulaiselleen loukkaannuttuaan jopa pakannut laukkunsa lähteäkseen pois, mutta tämäkin tilanne selitettiin ulos itsestä ainoana kertana laatuaan ja ymmärtäen, kuinka toisen osapuolen pinna oli kiristynyt vaikeiden olojen vallitessa. Toisaalta tilanteet voi nähdä myös niin, että monellakaan lapsella ei ollut todellista vaihtoehtoa sopeutumisen rinnalle, eli heidän oli käytännössä vain mukauduttava tilanteeseen ja niin sanotusti nieltävä mahdolliset mielipahansa.

Jäin käsitykseen, että tottelemisen ja tekemisen kautta lapset ovat kokeneet saaneensa arvostusta, läheisyyttä sekä yhteen kuuluvuutta, joilla on ollut huomattavan paljon merkitystä myöhemmän kokonaiskokemuksen kannalta. Tämä näkyy siinä, että huolimatta määrättyistä askareista tai muista perheessä vaadituista opetteluista ja

tavoista, tai kuten eräs kirjoittaja kertoi kärsimystä tuottaneista pyhäruokailuista, tuota aikaa muisteltiin lähinnä kunnioituksella ja arvostamalla sitä, että oli saatu oppia uutta ja nähdä monenlaisia myöhemmän elämän kannalta hyödyllisiä asioita. Opetetut tavat ja määrätyt tehtävät selitettiin tarinoissa usein hyvää tarkoittavina ja kasvatuksellisina asioina. Näin tulkiten sukulaisperheessä vaaditut tehtävät tai toimintatavat eivät siis automaattisesti määrää sitä, miten sukulaissijoitukseen jälkeenpäin suhtaudutaan, vaan suhtautumiseen liittyy myös muita merkittäviä seikkoja, joista voi mainita esimerkiksi reiluuden sekä oikeudenmukaisuuden kokemukset. Vaikuttaa olevan nimenomaisen tärkeää, että samanlaista osallisuutta ja käyttäytymistä edellytetään myös muilta sukulaisperheen jäseniltä, etenkin muilta lapsilta, eikä vain sijaislapselta.

”Lapset tekivät silloin pitkiä päiviä ollenkaan ajattelematta, että olisi ollut jotain ”lapsityövoimaa”. Oli vaan kaikkien otettava osaa voimiensa mukaan kaikkeen mahdolliseen työhön, johon kuului lattioiden pesu, mattojen puistelu, tiskaaminen, kitkeminen, lehmien haku miniän kanssa [...] Ruoka oli hyvää ja sitä oli riittävästi. Puutarhassa oli omenia ja marjoja pensaissa. Söin niin paljon punaisia viinimarjoja, että en ole sen jälkeen voinut edes tuskin katsoa viinimarjoihin päinkään.”

”No taas oli paremmissa piireissä – sunnuntailounaat oli kärsimys – en ollut totunut pyytämään, ojentamaan voirasiaa tai muuta – kurkottaa ei saanut, puhua ei saanut, hopeisilla ruokailuvälineillä ei kolistella [...] Ja opinpa ruokatavat siellä ja muitakin käytöstapoja – kiitollinen olen!”

”Siivosin itse ”oman” huoneeni, ja näin tädin pitävän minua silmällä ovenraosta. Ensimmäisellä siivouskerralla kuulin hänen sanovan keittiössä jollekin, että ihan peränurkasta likka aloitti luuttuamisen, on siivonnut ennenkin. Tunsin ammatillista ylpeyttä.”

”Olen vasenkätinen. Tulin suoraan toiselle luokalle ja piti kirjoittaa musteella. Kirjoitusvihkoni oli mennyt ihan suttuiseksi. Vasen käsi oli pyyhkinyt musteen levälleen. Opettaja ymmärsi tilanteeni ja antoi uuden vihkon kotiin ja ohjeen kirjoittaa oikealla kädellä. Eno valvoi hiljaisesti ja ystävällisesti, että vasen oli pyllyn alla ja oikea kirjoitti. Niinpä minusta tuli oikeakätinen kynän ja neulan käyttäjä. Muuten olen vasenkätinen.”

Sukulaisperheen luona asumisen jälkeinen elämä jatkuu joko takaisin kotiin paluulla tai omilleen itsenäistymisellä. Sopeutuminen jälleen uuteen tilanteeseen voi sujua kahdella tavalla eli joko hyvin tai sitten vähemmän hyvin. Tässä aineistossa puolet kirjoittajista palasi takaisin kotiinsa, ja pääosin tätä kotiin palaamista kuvattiin suhteellisen luontevaksi tulkittavalla tavalla. Toisin sanoen minulle jäi kyseisestä hetkestä päällimmäiseksi sellainen tunne, että tämä muutto oli tapahtunut tavallaan kuin

itsestään, eli siihen oli sopeuduttu sitä erityisemmin käsittelemättä. Kotiin palaaminen oli otettu vastaan ”ylhäältä annettuna” eli vähän samansuuntaisesti kuin aikaisempi muutto sukulaisperheeseenkin oli tapahtunut, toisin sanoen lapsi niin sanotusti näytti vain palanneen takaisin omaan kotiin. Aina kirjoittajat eivät tuntuneet tietävän tarkkaa syytä siihen, miksi he olivat palanneet sukulaisperheestä takaisin omaan kotiinsa. Eräs kirjoittaja epäili äitinsä tahtoneen hänet takaisin luokseen vain siksi, että tämä sai hänestä vastasyntyneelle vauvalleen sopivan lastenkaitsojan. Tietämättömyys asioista oli kirjoituksissa yleisintä, kuten myös se, että kotiin palaamisen hetkeä ei sen kummemmin kommentoitu.

”Sitten äitini sai työpaikan (paikan nimi), jonne muutin hänen kanssaan neljän vuoden jälkeen [...] Minulla ei ole mitään mielikuvaa, miltä tämä muutos tuntui. Kai olen sopeutunut ilman suurempia traumoja.”

Samansuuntainen tunnelma välittyi myös valtaosasta omilleen itsenäistyneiden kirjoittajien tarinoista. Muutto omilleen näytti yleensä olleen luonteva jatko sukulaisperheessä vietetylle ajalle. Näiden omilleen itsenäistyneiden kirjoittajien tarinoista ei aina käynyt ilmi heidän myöhäisempi yhteydenpitonsa kyseiseen sukulaisperheeseen. Jostain syystä enemmän kerrottiin esimerkiksi siitä, miten itse oli sijoittunut työelämään, asumaan muualle tai aloittanut seurustelun. Koin mahdottomaksi arvioida sitä, millaisella osuudella tai millaisella tasolla näiden kirjoittajien suhteet sukulaisiinsa olivat säilyneet. Ne tarinat, joissa aiheesta mainittiin, sisälsivät kuvausta läheisistä ja toimivista yhteyksistä, mutta yhtä lailla kerrottiin myös etäännyttämisestä, satunnaisista yhteyksistä ja esimerkiksi joulukorttitasolle jääneestä yhteydenpidosta. Kun taas kotiinsa palanneiden kirjoittajien tarinoista melkein jokaisesta pystyi päättämään, että lapsella säilyi sukulaisperheeseensä vähintään jonkinlainen yhteys. Näissä tilanteissa sukulaisperhettä saatettiin myönteisimmillään kuvata ”toisena kotina”, jossa oli mukava vierailla vielä sijoituksen päättymisen jälkeenkin.

”Matkustin vuosittain lomilla (sukulaisperheen luo). Se oli minulle toinen koti, ja silloiset pikkukakarot ovat edelleen mielessäni omaa perhettäni, vaikka hyvin harvoin enää tapaaamme välimatkojen ja erilaisten elämäntilanteiden takia.”

”Tuona aikana luotiin myös elinaikaiset lämpimät suhteet äidin omaisiin.”

Aineistoni perusteella vaikuttaa siltä, että ne kirjoittajat, joilla paluu takaisin omaan kotiin oli sujunut luontevasti ja ihan hyvin, pysähtyivät tarinoissaan harvemmin tähän kohtaan kuin ne, joilla paluuseen liittyi huonoja muistoja. Huonojen muistojen paluutarinoissa hetkeä käytiin tarkemmin läpi. Ne tarinat, joissa kuvattiin sukulaissijaisperheen jälkeisiä sopeutumisongelmia, sisälsivät usein kuvausta muuttuneista ja liian erilaisista olosuhteista sekä etäisiksi jääneistä ihmissuhteista. Kaikista sekä kotiinsa palanneista että myös omilleen itsenäistyneistä kirjoittajista noin kolmasosa kuvaili sukulaisperheen jäsenten tulleen omia perheenjäseniään läheisemmiksi. Näissä tarinoissa sukulaiset näyttäytyivät henkilöinä, joihin lapset olivat kiintyneet ja jotka he kokivat todellisiksi perheenjäsenikseen. Läheisiä sukulaisia ikävöitiin ja heidän kuolemisiaan surtiin voimakkaasti. Kaikkiaan omiksi läheisiksi koettujen sukulaisten luo kaivattiin pitkälti elämän myöhemmissä vaiheissa.

”Minuun se vaikutti niin, etten enää sopeutunut oikeaan perheeseeni.”

”Minkäänlaista tunnesidettä ei äidin ja minun välille syntynyt. Mummo ja tati muodostivat perheeni, muusta en tiennyt.”

”Tunsin kuuluvani tähän perheeseen. En tunne äitiäni kohtaan empatiaa enkä sympatiaa [...] Enoni kuolema oli paljon pahempi tunne kuin äitini kuolema.”

Vaikka kirjoituksissa yleisesti puhuttiin pitkään jatkuneista, vähintään toimivista ja valtaosin läheisiksi kuvatuista sukulaissuhteista, niin aina näin ei kuitenkaan ollut asian laita. Joukossa oli myös sellaisia tarinoita, joissa asiat eivät ainakaan kaikkien sukulaisten kanssa sujuneet ihan hyvin. Joskus oli käynyt niin, että suhde oli säilynyt vain johonkin sukulaisperheen jäseneseen esimerkiksi jompaankumpaan aikuiseen, mikä myöhemmin saattoi aiheuttaa omia seurauksiaan esimerkiksi yksinäisyyden tai vierauden kokemuksena. Tästä aiheesta onkin olemassa sen suuntaisia havaintoja, että sukulaissuhteiden rajoittuminen harvoin tai vain jopa yksittäiseen sukulaiseen voi sisältää riskin myöhäisemmän elämänvaiheen yksinäisyydestä ja elämästä suvun ulkopuolella (Näslund 2002 ref. Koisti-Auer et al. 2004, 10, 11).

Sukulaissijaisperheen lapset eivät siis kaikissa tapauksissa näyttäytyneet kirjoittajille läheisinä henkilöinä. Sukulaisperheen kaikkien omien lasten kanssa välit eivät aina kehittyneet läheisiksi tai vaihtoehtoisesti niin, että myöhemmin eteen tulleet asiat saattoivat muuttaa aikaisemmin läheisinä koettuja suhteita. Esimerkiksi perinnönjako

saattoi aiheuttaa riitoja tai se, että sukulaisperheen lapset osoittivat aikuistuttuaan jotain muuta lapsuusaikoihin liittyvää kaunaa. Myös perheessä tapahtuneista lapsuuden aikaisista nahisteluista kerrottiin muutamassa tarinassa. Tilanteet olivat liittyneet esimerkiksi siihen, kun serkkukset olivat olleet samalla luokalla koulussa, jonka lisäksi he olivat jakaneet yhteisen huoneen, niin se näkyi toteamuksina, että oli oltu niin sanotusti liikaa yhdessä. Oli saatettu väliaikaisesti kyllästyä toiseen, mikä kuitenkin yleensä korjaantui elämän myöhemmässä vaiheessa.

”Enää olen yhden serkkuni kanssa väleissä. Soittelen hänen kanssaan silloin tällöin [...] Välit näihin muihin serkkuihin ovat etäiset tätini kuoleman jälkeen, koska silloin tuli esiin se ihmisen raadollisuus ja rahan himo [...] Ihmettelen, mikä saa ihmiset muuttumaan, vaikka lapsena oli köyhää niin kaikista tärkeintä pitäis olla läheiset ihmiset.”

”Vanhemman serkun kanssa on ollut konfliktia erinäisistä asioista. Hän mm. antaa ymmärtää, että olisin kiitollisuudenvelassa hänen äidilleen, kun on minua pitänyt luonaan silloin lapsena.”

”Niin minä ymmärsin häntä (serkkua) ja vieläkin ymmärrän häntä. Edelleen hän on sama (serkku), kiukuttelee kun tapaamme ja onpa jopa sanonut pahasti, niin että jos olisi joku muu kuin serkkuni, niin olisin sanonut ystävyysmerkki irti [...] Joskus hän pyytää anteeksi käytöstään. Hänen sisaruksiin minulla on normaalit välit, mutta häneen on säilynyt VIHA RAKKAUS SUHDE.”

Kirjoituksista voi päätellä, että kaikki sukulaisperheiden lapset eivät ole välttämättä pitäneet siitä, että heidän kotiinsa on otettu, heille kenties vieras, sukulaislapsi asumaan. Tilanteisiin on voinut liittyä korostunutta tarkkailua esimerkiksi siitä, millaista kohtelua sukulaislapsi saa osakseen. Heidän vanhempansa ovat saattaneet haluta tarjota ”kovia kokeneelle” sukulaislapselle jotain parempaa, mitä perheen omat lapset ovat kokeneet saavansa, ja tämä on voinut herättää heissä ärtymystä. Tai vaihtoehtoisesti perheen omat lapset on nostettu ”kelvotonta” sukulaista parempaan asemaan, mikä sekään ei lasten välisten suhteiden syntymisen kannalta ole suotuista kuvio. Kumpaakin kuvattua tilannetta löytyi tarinoista, joten sukulaisperheen omien lasten läsnäolo ja huomioiminen ovat myös erittäin merkityksellisiä tekijöitä silloin, kun sukulaissijaisperhettä mietitään.

Eräässä tarinassa kuvattiin erityisen huolellisesti eri sukulaisten välistä yhteydenpitoa. Kirjoittaja oli jo varhain oppinut kuuntelemaan tarkasti, mitä ja miten kenestäkin

puhuttiin sekä tietämään sen, ketkä eivät tulleet toimeen keskenään. Kirjoittaja oli huomannut, kuinka sukulaisten väliset suhteet olivat huonot. Erityisen kiinnostava ja luultavasti monia muitakin kirjoittajia myötäilevä yksityiskohta tarinassa oli kirjoittajan oma sopeutuminen, eli se, että hän oli mukautunut havaitsemiinsa jännitteisiin, eikä mieltään askarruttavilla kysymyksillään halunnut kärjistä tilannetta entisestään. Tarina valaisi myös sitä todellisuutta, miten kirjoituksissa näkyi lähes poikkeuksetta vain se suku, jossa lapsi asui. Toinen suku näkyi kirjoituksissa vähän jos lainkaan.

”Muistan lapsena vähitellen huomanneeni, että ihmisten välillä oli katkeruutta, ellei suoranaista vihanpitoa. Painoin mieleeni miten asioista puhuttiin ja kuka niistä puhui. Tulin tietämään ketkä eivät tulleet toimeen keskenään. Kuuntelin miten puhuttiin niistä, jotka eivät olleet läsnä. Opin mukautumaan näihin jännitteisiin, enkä kärjistänyt tilanteita kyselyllä [...] Äitini vanhemmat asuivat vain muutaman kilometrin päässä isäni vanhemmista (joiden luona kertoja asui), mutta en muista heidän olleen juuri tekemisissä toistensa kanssa.”

4.4 Lapsuuskokemusten vaikutus myöhäisempään elämään ja minäkuvaan

”Sanoisin, että vuodet hänen luonaan olivat minulle yhtä arvokkaita kuin kouluvuodetkin. Sain oppia sellaisia asioita, joita ei kirjoissa opeteta; ystävällisyyttä, toisen kunnioittamista, surun kokemista läheisen menettämisestä, eri-ikäisten kohtaamista ja anteeksiantoa.”

Myöhäisempien elämänvaiheiden kannalta sukulaisten luona lapsuudessa eletyllä ajalla näyttää olevan monenlaisia ja monimuotoisia vaikutuksia sen kokeneiden henkilöiden elämään. Tässä aineistossa kirjoittajien kertomahetken ajatukset sukulaissijoituksen vaikutuksista vaihtelivat voimakkaasti eri kirjoittajien välillä. Samoin myös kuvaukset siitä, millaisia heistä oli tullut ja mitä he ylipäänsä ajattelivat itsestään tai elämästään, olivat hyvin erilaisia. Yleisesti ottaen lapsuuden ajan kokemusten kerrottiin olleen joko elämää vahvistavia tai heikentäviä. Kirjoittajista suurin osa kuvaili sijoitustapahtuman vaikutuksia myöhäisempään elämäänsä vähintään neutraalissa tai positiivisessa valossa, ja eriasteinen negatiivinen vire kuvastui noin kolmanneksessa kirjoituksia. Tämä osuus on jokseenkin samansuuruinen kuin aiemmin hyväksi tai huonoiksi tulkitsemani sijoituskokemusten suhde.

Hyvänä ja myöhäisempää elämää vahvistavana kokemuksena sukulaissijoitusta muistelleet kirjoittajat kertoivat esimerkiksi siitä, että lapsuuden kokemusten myötä heille oli syntynyt usko siihen, että ihminen selviää vaikeissakin olosuhteissa. Myös sukulaisten auttamishaluun elämän vaikeissa tilanteissa luotettiin. Monissa tarinoissa tuotiin esille, miten sukulaisilta oli opittu toisten ihmisten auttamista ja sosiaalista kanssakäymistä. Joukossa oli kirjoittajia, joille sukulaiset näyttäytyivät pelastajina, joita ilman heidän elämänsä olisi sujunut paljon huonommin kuin mitä se nyt oli ollut. Näille kirjoittajille sukulaiset näyttivät tarjonneen vakaat asumisolot, joissa riittävien fyysisten puitteiden lisäksi oli vallinnut myös muuten turvalliset ja virikkeelliset olosuhteet. Muutama kirjoittaja kertoi, että ellei hän olisi päässyt sukulaistensa hoiviin, niin vaihtoehtona olisi ollut lastenkoti. Kaikkiaan positiivisen sukulaissijoituksen kokeneet kirjoittajat muistelivat sukulaistensa luona vietettyä aikaa kiitollisin mielin ja arvostusta korostavin tarinoin. Sukulaisilta oli opittu tärkeitä ja myöhäisemmän elämän kannalta merkityksellisiä asioita kuten toisista ihmisistä välittämistä, huolenpitoa ja elämässä pärjäämistä. Näissä tarinoissa sukulaissijoitus oli tukenut ja vahvistanut kirjoittajan elämänhallintaa.

”Kokemukseni on vahvistanut sitä tietoa, että sukulaiset auttavat toisiansa, ja olen iloinen, että minulla on sukulaisia, jotka ovat valmiita auttamaan vaikean ajan yllättäessä.”

”Mitä vanhemmaksi tulen, sitä enemmän kunnioitan heidän muistoaan ja ihmettelen heidän ahkeruutta ja hyvyttään. Sain heiltä elämäni kriisitilanteille voimaa.”

”Itse sain niin paljon tsemppiä tädiltä ja isän tyttöystävältä, että olen jaksanut jatkaa elämäni kurjista olosuhteista nähdessä.”

”Ne pelasti mut lastenkodilta ja gangsterismilta. Lastenkoti, jota se uus faija ehdotti, siellä mä en ois pysynyt päivääkään.”

Tarinat, joissa lapsuuden kokemuksia kuvattiin myöhäisempää elämäntulkintaa heikentävinä kokemuksina, sisälsivät pohdintoja esimerkiksi sopeutumisen vaikeuksista, monenlaisesta tietämättömyydestä ja biologisen vanhemman puuttumisesta. Irrallisuuden kokemuksesta, eli tunteesta, että ei koeta kuuluvan oikein mihinkään paikkaan tai ryhmään, kirjoitettiin myös. Kirjoittajat, jotka näkivät itsessään tai elämäntulkintansa puutteita ja ongelmia, kytkivät ne lapsuuden ajan kokemuksiin. Juurettomuuden kokemus saattoi tuottaa tunneköyhäksi kuvattavaa tilaa, jossa on koettu

kiintymisen ja rakastamisen vaikeuksia. Osa kirjoittajista näki itsessään monenlaisia kielteisinä koettuja piirteitä, joiden he uskoivat olevan seurausta lapsuuden kokemuksille.

Osasta tarinoita kävi ilmi, että lapselta oli sukulaisperheessä odotettu tietyllä tavalla kilttiä, myötämielistä ja suhteellisen ”näkymätöntä” lapsen roolia, joka sittemmin oli joillekin kirjoittajille jäänyt pysyväksi tavaksi ja piirteeksi. He kertoivat siitä, kuinka he ikään kuin mielistelivät muita ja tekivät, mitä muut tahtoivat. Tämän tyyppisistä lapsuuden kokemuksista jäi joillekin kirjoittajille päälle sellainen arasteleva tapa, että he eivät myöhemminkään uskaltaneet luontevasti kyseenalaistaa eri asioita saati, että olisivat rohkeasti ilmaisseet omia mielipiteitään tai toiveitaan. Näille kirjoittajille ominaiseksi toimintatavaksi oli jäänyt jatkuva varominen siitä, että kukaan ei vain loukkaantuisi heille mistään. Toisin sanoen kun lapsena oli totuttu käyttäytymään ja olemaan tietyllä tavalla varuillaan, niin siitä tavasta ei hevin päästy eroon myöhemminkään. Voi sanoa, että elinikäinen alemmuudentunteen kokeminen kuvasi sitä osaa kirjoittajista, jotka eivät päässeet lapsuuden aikaisten kokemusten kielteisistä vaikutuksista eroon.

”Tuntui, että siitä vaiheesta jäi luonteeseen ainainen miellyttämisen halu ja arkuus, ettei vain loukkaisi ketään. Varuillaan olo, kun ei ollut koskaan omaa rauhaa.”

”Olen monta kertaa miettinyt, miten lapsuuteni on vaikuttanut minuun, koen itseni juurettomaksi ja en osaa rakastaa, enkä kaipaa ketään [...] Äitini kuoli sairastettuaan 47 vuotta, en osaa edes surra häntä. Veljeäni ja isääni tapaan hyvin harvoin, minulla ei ole mitään puhumista heidän kanssaan.”

Kun aikaisemmin mainitsin joidenkin kirjoittajien siitä kokemuksesta, että he luottivat sukulaistensa olevan aina vaikeiden tilanteiden edessä avuksi, niin kaikkien kohdalla tällaista avuliasta yhteisöllisyyden kokemusta ei ollut syntynyt. Joidenkin kirjoittajien kohdalla oli käynyt niin, että he olivat jo nuorina varhaisessa vaiheessa oppineet kantamaan vastuun itsestään ja elämästään. Näin oli tapahtunut, koska he olivat kokeneet, että heillä ei ollut sellaisia ihmisiä lähellään, joilta he olisivat voineet saada apua tai neuvoja. Tällaisissa tilanteissa ainoaksi ratkaisuksi oli jäänyt varhainen aikuistuminen ja sitä myötä itsenäinen oman elämän haltuunotto.

”Minusta tuli jo hyvin varhain itsenäinen, koska jouduin tekemään päätökset itse, ei ollut ketään keneltä kysyä neuvoa.”

”Ehkäpä se on tehnyt minusta ainakin vahvan ihmisen henkisesti, vai onko tämä sitä vahvuuteen sairastumista. Pitää pärjätä vaikka olisi mikä.”

Vaikka monenlainen tietämättömyys erilaisista asioista ja tapahtumaan johtaneista syistä tuntui vaivanneen monia kirjoittajia, niin kaikkien kohdalla näin ei silti ollut. Yleistä kuitenkin oli, että kirjoittajat olivat odottaneet, lähinnä äidin, kertovan tapahtumista jossain elämän vaiheessa, ja heille oli pettymys, että asioista ei koskaan puhuttu. Moni toi esille sen ajatuksen, että ei ollut saanut puhuttua äidin kanssa asioita selviksi. Toisaalta moni heistä itsestään ei lopulta osannut tai uskaltanut ottaa asioita esille, vaikka siihen olisi kenties ollut mahdollisuus, ja näin menneisyyteen liittyvät asiat jäivät heidän kohdallaan ikuisesti pimentoon. Paremminkin tuntui käyneen niiden kirjoittajien kohdalla, jotka vaikuttivat hyväksyneen tapahtumat sellaisenaan ja niihin sen kummemmin palaamatta.

”En voi muuttaa menneisyyttä, enkä haluaisikaan. En koskaan voi tulla tietämään kaikkea sitä, mikä ihmisten ratkaisuihin on kulloinkin vaikuttanut. Kaikkea ei voi tietää, eikä tarvitsekaan.”

Ehkä pienoisenä hämmästyksenä koin sen, että oman perheen perustamisesta kirjoitettiin vain harvoissa tarinoissa. Vain vähäisessä määrin suoraan mainittiin avioliitto tai omien lasten syntyminen. Selkeästi valtaosa tarinoista oli sellaisia, joissa oman perheen perustaminen ei näkynyt lainkaan. Jäin miettimään näiden kirjoittajien taakse sijoittuvia valintoja esimerkiksi sen suhteen, kuinka moni heistä eli mahdollisesti yksin perheettömänä ja kuinka monella oli oma perhe puolisoineen ja lapsineen. Pohdin sitä, kuinka moni kirjoittaja oli kenties lapsuuskokemuksiaan peilaten tehnyt valintansa esimerkiksi tietoisesta lapsettomuudesta tai yksin elämisestä. Ne vähemmistönä olleet tarinat, joissa aihetta sivuttiin, olivat keskenään hyvin erilaisia. Mukana oli muutama kirjoittaja, joka kertoi pitkästä ja ilmeisen onnistuneesta avioliitosta, mutta mukaan mahtui myös avioeroja ja yksinhuoltajuutta.

”Otin suunnan onneani etsimään. Pian se löytyikin, 56. häpäpäivä on takana ja valtakunnassa kaikki hyvin.”

”Avioliitto, ero, lapsi ja yksinhuoltajuus, jonkinlainen selviytymistarina?”

Muutamassa tarinassa viitattiin lyhyesti siihen, että oli saatu lapsia, mutta lasten isästä tai mahdollisesta avioliitosta ei ollut mitään mainintaa. Pelkkä lasten saamiseen viittaava ilmaisu tuli kirjoituksissa esille yleensä hieman epäsuorasti. Esimerkkinä kirjoittaja, joka kertoi siitä, miten hänen yhteydenpitonsa sukulaisiin oli aikuisiällä harventunut muun muassa siksi, että hän oli asunut välillä muutaman vuoden ulkomailla, ja siellä oli hänen vanhin tyttärensä syntynyt. Toinen esimerkki kirjoittaja kehui vuolaasti läheiseksi tullutta sukulaistaan, joka oli tukenut häntä pitkään ja monin eri tavoin tämän aikuisiälläkin. Yhtenä auttamistapana kirjoittaja luetteli sukulaisen antaman lastenhoitoavun, jonka perusteella päättelin kirjoittajalla olevan omia lapsia.

”Jos tarvitsin myöhemmin lapsenpiikaa, kun lapsista joku oli sairaana, niin täti tuli apuun sieltä kaukaa”.

Hyvin sujunutta oman perheen perustamista kuvasi myös kirjoittaja, joka oli itse avioliittonsa kautta myöhemmin ajautunut sukulaissijaisvanhemmaksi. Hän oli omia kokemuksiaan vasten kokenut luontevana tilanteen, jossa puolison biologista sukua oleva lapsi oli tullut heidän perheeseensä asumaan. Toisenlaista kokemusta edusti kirjoittaja, joka suoraan totesi, että omien lapsuuden aikaisten kokemuksien takia ei ollut perustanut perhettä.

”Omaa perhettä en ole uskaltanut tai halunnut perustaa [...] Lapsuuteen ja nuoruuteen hukkui elämä.”

”Tarina sai tavallaan jatkoa omassa avioliitossani [...] Kummipoikamme jäi äkkiä äidittömäksi. Masentunut isä alkoi pian puhua lastenkodista. Oli itsestään selvää, että otimme pojan ”tilapäisesti” meille. Sitä tilapäisyyttä kesti yli kaksikymmentä vuotta, kunnes poika muutti opiskelija-asuntoon tyttöystävänsä, nykyisenkin avovaimonsa kanssa.”

Myös sellaista pohdintaa perheen perustamisen tiimoilta näkyi, että esimerkiksi äidin mallin puuttuminen vaikutti siihen, että oli koettu epävarmuutta siitä, miten

vanhempana tulisi toimia. Oma kokemus äidittömyydestä näytti jäävän osalle kirjoittajista ”kummittelemaan” ja vaikuttamaan heidän perhesuunniteluihin liittyviin valintoihin. Joidenkin kohdalla äidittömyyden kokemus kytkeytyi siihen, että sukulaisperheen vanhempina toimineet naiset olivat olleet jo isovanhempien, mummojen ikäisiä, mutta oli myös päinvastaisia tilanteita, joissa äidin tehtäviä oli hoidellut joku nuori tati, jolla ei itselläänkään ollut vielä kovin paljon yleistä elämäkokemusta saati kokemusta äitinä olemisesta. Myös se, että lapsella oli ollut useita eri naisia hoitajana / kasvattajana, saattoi vaikuttaa siihen, että hänelle ei ollut syntynyt selkeästi yhtä pysyvää äidin mallia, johon olisi voinut samastua ja josta olisi itse voinut ottaa mallia.

Isättömyys ei vanhemmuuden mallioppimisen kannalta näkynyt kirjoituksissa samalla tavalla kuin äidittömyys. Isättömyyden vaikutuksista myöhemmän elämän näkökulmasta kirjoitettiin vähemmän ja muutenkin vähäisemmin seurauksin kuin äidittömyyden. Ehkä isän mallin puuttumiseen suhtauduttiin eri tavoin, tai ehkä isän malli oli helpommin korvattavissa jonkun läheiseksi koetun sukulaismiehen mallilla. Tosin silläkin lienee merkityksensä, että naiseuteen katsotaan luonnostaan kuuluvaksi hoivaavan äidin rooli, joka sanattomana kulttuurisena sopimuksena sisältää tunteita ja moraalisia kannanottoja oikeanlaisesta äitiyden toteuttamisesta, ja tähän myytiin ei kuulu ainakaan erillään lapsestaan asuminen (Ranz 2009, 210–211). Tätä hoivamyyttiä vasten ajateltuna kirjoittajat ovat väistämättä jossakin elämänsä vaiheessa joutuneet käsittelemään ”marginaalisen naisen” heissä aiheuttamaa tuskaa ja torjuntaa.

”Kadehdin miestäni, jolla on tunteet ja hän on parempi vanhempi lapsillemme kuin minä. Jouduin ensimmäisen kerran miettimään tätä asiaa tullessani äidiksi. Minulla ei ollut mallia mitä äidit tekee.”

Osassa tarinoita kirjoittaja vertasi itseään omiin vanhempiinsa tai sukulaisiinsa. Esimerkkinä tästä ovat tarinat, joista toisessa kirjoittaja kertoi tunnistavansa jo edesmenneessä sedässään piirteitä, jotka määrittävät häntä itseään, ja toisessa tarinassa kirjoittaja vertasi omaa ”boheemia sotkuiluaan” äitinsä ”siivousneuroottisuuteen”. Oman sukutietoisuuden ja identiteetin kehittymisen kannalta on merkitystä sillä, että voi verrata itseään ja piirteitään ympärillä olevassa sosiaalisessa kehyksessä. Minäkuvan muotoutumista tukee, että voi todeta, muistutanko kenties jotain sukulaista omilla

piirteilläni. Yhteydenpidolla lähiverkostoon ja sukulaisiin on merkitystä erityisesti siksi, että voi tehdä havaintoja esimerkiksi sen suhteen, miltä osin on samanlainen tai erilainen kuin joku sukunsa jäsen. Lapsen identiteetin kehittymisen kannalta on erittäin merkittävää, että hän voi sosiaalisen tietoisuutensa ohella kokea olevansa haluttu ja rakastettu. Kaikkiaan oman taustansa ja geeniperimänsä tunteminen yhdistettynä ympäristöltä saatuun arvostukseen tukee kiintymistä ja minäkuvan kehittymistä. Näin ollen esimerkiksi lähisukulaisiltaan perittyjen ominaisuuksien nimeäminen vahvistaa kuulumisen tunnetta. (Laurila 1999, 64,145.)

”He olivat minulle läheisimmät ihmiset, heidän kanssaan olen elänyt pisimpään [...]Pari vuotta sitten kuolleessa sedässäni tunnistan monia piirteitä, jotka määrittävät itseäni.”

Kirjoittajat päättivät tarinansa usein jonkinlaiseen kokemuksia kokoavaan päätösmietelmään. Aivan kuten tutkimusprosessiani kuvaavassa luvussa kerroin Anni Vilkkoa (1997) lainaten, niin monissa tarinoiden lopetuksissa näkyi elettyyn elämään ja itsensä arviointiin liittyviä lopetustapoja. Loppukaneetit liittyivät yleensä joko emootioihin, ihmissuhteisiin tai oman elämän hallintaan. Osa kirjoittajista kuvasi omaa elämäänsä selviytymistarinaa, jossa oli pärjätty vastoinkäymisistä huolimatta. Ja monelle lapsuuden aika tiivistyi vaiherikkaaksi kokemukseksi, jota muisteltiin onnekaana tapahtumana. Kaikkien kohdalla elämä ei kuitenkaan ollut sujunut samalla tavalla, vaan joillakin kirjoittajilla lapsuuden aikaiset ikävät kokemukset olivat edelleen läsnä. Muistoja saatettiin kuvata haavoina, jotka eivät olleet vielä kukaan umpeutuneet. Lopetustapojen kirjo oli erittäin laaja ja monimerkityksinen.

”Lapsuuteni jätti syvät arvet sieluuni, vieläkin ne vaivaavat, vaikka sanotaan, että aika parantaa haavat.”

”Motto: Mutta elää olen saanut, elää päivän jokaisen”.

”Kaiken kaikkiaan olen ollut onnekas ja saanut viettää rikkaan ja vaiherikkaan elämän sukulaisten luona, eri olosuhteissa.”

Muutama kirjoittaja lopetti tarinansa hengelliseen toteamukseen. Näille kirjoittajille usko johonkin suurempaan kuten Jumalaan vaikutti antaneen toivoa ja voimaa

myöhäisempiä elämänvaiheita varten. Uskosta hieman eri merkityksessä kirjoitettiin sellaisessa tarinassa, jossa menneisyyden tapahtumat tuntuivat vaivaavan edelleen muita henkilöitä kuin kirjoittajaa itseään. Kirjoittajan tarinassa uskottiin kuitenkin siihen, että nämä muut asianosaiset saavat lohtua siitä, että asiat olivat heidän perheessään / suvussaan menneet loppujen lopuksi ihan hyvin.

”Tiedän että (minä ja veljeni) vartuimme rakastavissa kodeissa isovanhempiemme luona. Tämän tiedon uskon lohduttavan myös niitä asianosaisia, joita menneisyyden tapahtumat eivät ole vieläkaan jättäneet rauhaan.”

”Toivossa on hyvä elää.”

”Kiitos Herralle ettei elämäni koko ajan tunnu kitumiselle.”

Monien saamieni tarinoiden yhteyteen oli kirjoitettu myös Vilkon (1997) kuvaama pieni saatekirje. Näissä lyhyissä teksteissään jotkut kirjoittajat arvioivat omaa tarinaansa ja osoittivat myös muuta vuoropuhelullista lähestymistä. Oman kirjoituksensa mahdollisia kirjoitusvirheitä tai monimutkaisia kuvauksia saatettiin pyydellä anteeksi. Kirjoittajat vaikuttivat saatekirjeidensä perusteella yleisesti ottaen vaatimattomilta ihmisiltä, ja heillä näytti olevan taipumus vähätellä omaa kirjoitelmaansa. Kukaan ei esimerkiksi korostanut omaa kirjoitustaan mitenkään erityiseksi tai ainutlaatuiseksi eikä muutenkaan kehuskellut omalla tarinallaan, pikemmin päinvastoin. Lähes kaikki kirjoittajat ilmaisivat myös halunsa osallistua mahdolliseen teemahaastatteluun, mikä oli minulle pieni yllätys. Koin haastatteluhaluuden kertovan siitä, että aihe koettiin tärkeäksi, ja sillä on sen lapsuuteen kiinnittyvästä juuresta huolimatta merkitystä läpi koko elämän. Tarinoiden oheen kirjoitettujen saatesanojen perusteella käsitys aiheen tärkeydestä ja koskettavuudesta saa vahvistusta. Joillekin tämä lapsuuden kokemuksista kirjoittaminen, ainakin tästä näkökulmasta, oli luultavasti ollut ensimmäinen kerta – samalla ehkä viimeinen – kun he avautuivat aiheesta.

”En ole koskaan kertonut historiaani [...] Nyt tuntuu, että se on kohdallaan, vaikutatte asialliselta tutkijalta.”

”Onnittelut hyvän tutkimusaiheen valinnasta. Ohessa kirjoitukseni aiheesta. Se on melko tiivis ja sisältää melko paljon henkilöitä, koska tämä sosiaalinen kuvio suvussamme yksinkertaisesti on hieman epätyypillinen.”

”Jos haluat tietää enempi, niin suostun puhumaan, kirjoittaa en jaksa. Muistini on vähän liiankin hyvä, jos saisi purkaa ajatuksiaan.”

”Ei tästä tullut niin hyvää kuin olin ajatellut kirjoittaa, toivottavasti saat jotain irti. Kysy lisää tarvittaessa.”

”Anteeksi, kirjoitukseni ei ole kovin hyvä. Kävin vain kansakoulun kuten niin monet sen ajan lapset. Hyvin olen kuitenkin elämässä pärjännyt. Toivon menestystä työssäsi ja että saat paljon aineistoa tutkimustasi varten. Lisänä tämäkin rikka rokassa.”

”Tässä tämä tarina, kirjoitusvirheineen, anteeksi ne.”

Päädyin tarinoiden jälkeen ajattelemaan niin, että myöskään sattumanvaraisuuden osuutta sukulaissijoitusten onnistumisessa tai epäonnistumisessa ja ylipäänsä elämässä pärjäämisen merkityksessä ei tämän tutkimuksen perusteella voi kiistää tai sivuuttaa. Kysymys on niin monimuotoisesta asiasta, että sitä ei voi asettaa ikään kuin sellaiseen kaavaan tai malliin, jota suoraan toteuttamalla kaikki ihmiseen ja elämään liittyvät osa-alueet sekä sijoituksen aikana että etenkin sen jälkeen menisivät kaikkien kohdalla parhaimmalla mahdollisella tavalla. Kaikkien lasten kohdalla samat asiat tai samankaltaiset kokemukset eivät näy eivätkä korostu samalla tavalla merkityksellisinä ja elämää ohjaavina tekijöinä. Yksilölliset erot ottaa vastaan erilaisia asioita tai selvitä erilaisista tilanteista ovat ihmisten välillä merkittävät, ja tähän liittyy paljon sellaisia yksilöihin kiinnittyviä ominaisuuksia kuten sukupuoli, kognitiivinen kyky ajatella ja käsitellä tapahtumia sekä selityksen anto eli se, miten henkilö voi itselleen selittää tapahtuneen asian. On merkityksellistä nähdä, onko kysymys esimerkiksi kohtalon alle asettumisesta vai valinnoista, joihin voi itse ainakin jossain määrin vaikuttaa. Kysymys on eräänlaisesta hallinnasta eli siitä, kokeeko henkilö, että on itse tapahtumien ohjaamossa, vai tuntuuko kaikki tapahtuvan ilman, että itse voi vaikuttaa tapahtumien kulkuun mitenkään. (Esim. Hänninen 2002.)

Valtaosalla kirjoittajista kokemukset sukulaissijoituksesta olivat hyvät ja muutenkin elämä vaikutti sujuneen ihan hyvin tai niin sanotusti normaalisti. Muidenkin osalta voi hieman pelkistetysti todeta, että vähintään kohtuullisesti heilläkin on elämässään mennyt, koska ovat ylipäänsä hengissä, ja tämän lisäksi ovat halunneet ja pystyneet osallistumaan tällaiseen kirjoituskehotukseen. Helppoa se ei liene kaikille olleen. Osan kirjoittajista voi arvella pärjänneen elämässään hyvin tai kohtuullisesti juuri lapsuuden kokemuksiansa takia. Tällöin kokemukset ja muistot ovat toimineet ikään kuin heitä voimaannuttavina tekijöinä. Kun taas loppujen kohdalla voi todeta, että siitä huolimatta,

että lapsuudessa on ollut vaikeita kokemuksia, he ovat pärjänneet elämässään vähintään kohtuullisesti tai hyvin. (Furman 1997, 7–8, 18). Soili Poijula (2008, 48–49) puhuu tässä yhteydessä resilienssistä eli sisusta ja sitkeydestä toipua joko omin avuin tai toisten avulla elämän takaiskuista tai muista vaikeista kokemuksista. Kysymys on kyvystä päästä elämän vaikeuksista eteenpäin, ja oppia niistä jotakin. Apuvälineitä tähän ovat toivo eli usko parempaan (”valoa tunnelin päässä”) ja merkitys tai elämän tarkoitus eli ymmärrys siitä, että olemassaolollamme ja vaikeuksilla on jokin syy tai tarkoitus. Esimerkiksi kärsimyksen näkeminen jonkun merkityksen kautta voi antaa syyn taistella vaikeuksia vastaan. Jokaisen ihmisen on kuitenkin itse elettävä vaiheensa läpi ja itse löydettävä sekä elämän tarkoitus että merkitys. Joillekin se voi löytyä tavallisesta turvallisesta arkielämästä, ja joillekin taas uskonnosta, politiikasta tai muusta ideologisesta kannasta. (Mt., 49.)

Tiivistetysti voi koota yhteen, että lapsuuden kokemus sukulaissijoituksesta oli osalle kirjoittajista näyttänyt esimerkiksi sen, että sukulaiset auttavat toisiaan vaikeuksien edessä. Lisäksi sukulaisperheissä oli opittu sosiaalista kanssakäymistä ja vuorovaikusta sekä erilaisten elämäntapojen ja tyylien kohtaamista, mikä koettiin omia näkemyksiä laajentavana ja elämänkatsomusta avartavana seikkana. Luottamus elämässä pärjäämiseen suvun tuella oli saanut vahvistusta lapsuuden kokemuksista. Näihin kirjoittajiin voi liittää sellaisia piirteitä kuin auttamishalu, sopeutuvaisuus, sinnikkyys ja sosiaalisuus. Joillakin kirjoittajilla elämässä pärjääminen näyttäytyi puolestaan negatiivisemmassa valossa kuin toisilla. Nämä kirjoittajat kertoivat osaltaan siitä, kuinka heidän oli ollut pakko pärjätä omillaan. Heille lapsuuden kokemukset olivat ”opettaneet”, että on oltava vahva ja itsenäinen ihminen, joka itse ottaa vastuun omasta elämästään ja sen suunnasta.

Osalle sukulaisperheet olivat näyttäytyneet vaihtoehdottomina paikkoina, joissa lasten oli ollut pakko olla, vaikka he eivät olisi sitä halunneet. Sukulaisperheiden antama apu oli koettu pakon edessä annetuksi, ei vapaaehtoiseksi auttamishaluksi, mikä oli ”opettanut” näkemään muun muassa sukulaisten välistä epälojaaliutta, epäystävällisyyttä ja myös toisista ihmisistä välittämisen puutetta etenkin silloin, kun sukulaisperheen hoitoon oli liittynyt vastapalveluiden vaatimus. Sen kaltaiset tilanteet, joissa lapsi oli otettu sukulaisperheessä vastahakoisesti vastaan, olivat omiaan vaikuttamaan negatiivisesti lapsen itsetuntoon ja itsekunnioitukseen sekä myös siihen millaisena hän itsensä ja oman arvonsa sukunsa jäsenenä oli kokenut. Ei ole vaikea

ajatella, että myöhäisempi masennustaipumus tai muu huononmuuden kokemus ovat yhteydessä siihen, että lapsena ei ole saanut kokea olevansa toivottu henkilö sukulaistensa silmissä. Itseä arvioidaan kuitenkin aina muiden edessä ja muiden kautta.

Vanhemmuuteen liittyen sukulaissijoituksista oli saatu sellaisia kokemuksia, että vanhempana toimimisen mallin voi omaksua myös muulta kuin biologiselta vanhemmaltaan. Monet kirjoittajat toivat esille, kuinka heidän esimerkiksi todellisina äiteinä olivat toimineet muut kuin biologiset äidit. Näillä kirjoittajilla oli kokemus sukulaisen antamasta rakastavasta ja välittävästä hoidosta, ja osaksi saatu huolenpito vaikutti olleen riittävä turvatakseen lapsen normaalin kasvun ja kehityksen. Toisin sanoen lapsi voi saada sukulaisiltaan rakastetuksi ja ihailuksi tulemisen kokemuksen silloin, kun vanhemmat eivät siihen syystä tai toisesta pysty (Furman 1997, 24). Toisin oli niiden kirjoittajien kohdalla, jotka olivat kokeneet jääneensä vaille vanhemmuuden mallia esimerkiksi liian aikaisin katkenneiden suhteiden vuoksi. Joidenkin kirjoittajien kohdalla perhe-elämän rikkonaisuudesta oli jäänyt muistoksi malli, jonka vaikutuksia osa kirjoittajista heijasteli valinnoissaan läpi tähänastisen elämänsä. Rakkaudesta vaille jäämisen kokemus saattoi vaikuttaa laajasti ottaen sekä perheen perustamisen ratkaisuihin että myös erilaisten tunne-elämän kuten kiintymisen vaikeuksiin.

Kaikkienensa on mahdotonta varmuudella tietää, mikä nimenomainen seikka ja millä painoarvolla on auttanut kutakin kirjoittajaa selviytymään tämän lapsuuden kokemuksista. Olipa kysymys heikkoudeksi tai vahvuudeksi mielletystä ominaisuudesta, niin aivan varmoja emme voi olla siitä, missä määrin se johtuu juuri lapsuudestamme tai sen jostain tietyistä osista. Voimme kuitenkin oikeutetusti spekuloida sitä, mistä mikäkin ominaisuutemme tai piirteemme on lähtöisin. Pohtimalla omaa selviytymistään lapsuuden (vaikeista) kokemuksista voi huomata, miten laajana näyttäytyy niiden tekijöiden kirjo, ”jotka mahdollistavat sen, että ihminen taipuu vaan ei taitu” (Furman 1997, 21, 74).

5 Miten sukulaissijoitusikä, sijoitusten lukumäärä ja sijoitusten päättymistapa ovat yhteydessä suhtautumistapaan sukulaissijoituksia kohtaan

Koin kiinnostavana ja tuloksiani rikastuttavana mahdollisuutena tarkastella aineistoani laadullisen tutkimuksen ohella myös määrällisiä menetelmiä hyödyntäen. Halusin selvittää, missä määrin jotkut sukulaissijoituksiin liittyvät havainnot liittyvät toisiinsa. Voidaanko esimerkiksi perustellusti esittää, että lapsen sijoitusikä tai sijoitusten lukumäärällä on yhteys sijoituksen lopputulokseen. Ensisijaisena olleen kuvailevan tavoitteeni jälkeen olen lisäksi pyrkinyt selvittämään, enteileekö jokin asia tai yhteys sukulaissijoituksen onnistumista tai epäonnistumista.

Onnistuneen sukulaissijoituksen yhtenä edellytyksenä voidaan pitää sitä, että sijoitus ei ole katkennut odottamattomasti tai ennalta suunnittelemttomasti (Farmer 2010, 429). Nykysuomen sanakirjassa (2002) määritellään onnistuneeksi sellainen asia, joka on saatu tehdyksi toivotulla tai tarkoitettulla tavalla ja siten päästen toivottuun ja hyvään lopputulokseen. Tulkinnallisten erojen syntymistä määrittely ei kuitenkaan estä. Niitä syntyy, kun päätetään, mistä tai kenen näkökulmasta asiaa kulloinkin tarkastellaan. Epäselvää on myös se, mitkä tekijät milloinkin täyttävät onnistumisen edellytykset. Riittääkö esimerkiksi pelkkä sijoituksen pituus, toisin sanoen se, että sijoitus ei ole katkennut ennen aikaisesti, vaikka on kenties meinannut, määrittämään sijoituksen onnistuneeksi. Näin ainakin näyttää usein tapahtuvan, eli sukulaissijoituksen onnistuminen kiinnittyy helposti sijoituksen pysyvyyden perspektiiviin, josta esimerkkinä Farmer'n (2010) tutkimus, jossa keskitytään sijoituksen katkeamisen todennäköisyyttä lisääviin tai sitä vähentäviin tekijöihin.

Pysyvyyden ohella sukulaissijoituksen onnistumisen arviointiin on mahdollista liittää myös muita tekijöitä tai niin kutsuttuja mittareita. Tässä yhteydessä tarkastelen sukulaissijoituksen onnistumista lähinnä sijoitukseen suhtautumisen kautta. Kiinnostavimmalta minusta tuntui lähteä liikkeelle siitä, onko sijoitusikä ja sijoitukseen suhtautumisella yhteyttä keskenään. Sijoitusikä on sen vuoksi kiinnostava tekijä, että siitä puhutaan sukulaissijoitusten yhteydessä melko paljon, ja se nähdään sukulaissijoitusten kohdalla yleensä muita sijoituksia alhaisempana (esim. Koisti-Auer 2008). Aineistoni luokittelusta olen kertonut tutkimusprosessia kuvaavassa luvussa (3.1), joten tässä yhteydessä en tämän tarkemmin palaa enää luokitteluni perusteluihin.

Tarinoita lukemalla olin tulkinnut, että vähintään ihan hyvänä asiana, ei ainakaan pahana, sijoituksen oli kokenut enemmistö (75 prosenttia) kaikista kirjoittajista, ja huonona kokemuksena se oli jäänyt mieleen noin neljäsosalle. Ristiintaulukointi toi sen verran lisävalaistusta asiaan, että enintään seitsemänvuotiaina sijoitetuista lapsista hieman suurempi osa eli noin 79 prosenttia oli kokenut sijoituksen vähintään ihan hyvänä kokemuksena, kun sitä verrattiin vanhempaan sijoitusikäryhmään, jossa puolestaan huonojen kokemusten osuus oli noin kymmenen prosenttia edellistä ryhmää suurempi (ks. taulukko 3). Näin ollen sijoitusiän alhaisuus näytti tässä kohdassa lisäävän hieman, mutta ei merkittävästi, tyytyväisyyden kokemista.

Takaisin kotiinsa palanneille kirjoittajille sijoitus oli jäänyt vähintään hyvänä kokemuksena mieleen noin 88 prosenttisesti (ks. taulukko 4). Tulosta voi pitää melko suurena. Uskon, että tulokseen vaikuttaa ainakin osin se, että valtaosalla kotiin palanneista lapsista yhteydenpito sukulaissijaisperheeseen jatkui edelleen, ja kuten tarinoista kävi ilmi, sukulaisista oli tullut lapselle usein hyvin läheisiä ihmisiä. Tästä voidaan luontevasti päätellä, että läheiset sukulaissuhteet ja jatkunut yhteydenpito kytkeytyvät siihen, että sukulaisten luona asumisesta on jäänyt vähintään hyvät muistot. Myös omilleen itsenäistyneiden kirjoittajien tarinoissa pysyvät sukulaissuhteet näkyivät selittämässä sijoitukseen kohdistunutta hyvää suhtautumista. Tosin tyytyväisyyden kokemus oli tämän ryhmän sisällä noin 25 prosenttia vähäisempi, kun sitä vertaa kotiinsa palanneiden kirjoittajien ryhmään.

Omilleen itsenäistyneistä kirjoittajista siis reilusti yli puolet (63 prosenttia), mutta vähemmän kuin kotiinsa palanneista, suhtautui vähintään hyvin sukulaissijoituskokemukseensa. Toisin sanoen omilleen itsenäistyneiden ryhmässä oltiin hieman enemmän tyytymättömiä sijoitukseen kuin kotiinsa palanneiden ryhmässä. Käyttämäni aineisto on kieltämättä kvantitatiivisin kriteerein arvioituna suhteellisen pieni, joten tulosta on voinut ”liikuttaa” suuntaan jos toiseen jo parin kirjoittajan kokemukset. Ja tässä kohdassa tyytymättömyyttä selittänee pitkälti juuri muutamien kirjoittajien kuvaama kiire päästä itsenäistymään heti kun se vain oli ollut heille mahdollista sekä sellaiset sukulaisperheoloihin liittyvät kuvaukset, joissa ei ollut haluttu viettää aikaa yhtään sen pidempään kuin oli ollut välttämätöntä. Tulos tuntuu yhdenmukaiselta ja uskottavalta, kun sitä vertaa kirjoitettuihin kokemuksiin.

Kun kaikista sijoituksista puolet päättyi takaisin kotiin palaamiseen ja puolet omilleen itsenäistymiseen, niin samansuuntainen suhde säilyi myös sijoitusikäryhmien välillä. Sekä enintään seitsemänvuotiaina että sitä vanhempina sijoitettujen lasten ryhmissä palattiin käytännössä melkein yhtä usein takaisin kotiin kuin muutettiin omilleen. Erot olivat muutamien prosenttien luokkaa siten, nuorempien ryhmässä palattiin takaisin kotiin noin kuusi prosenttia useammin kuin vanhempien lasten ryhmässä, ja sama toisin päin, eli vanhempien lasten ryhmässä omilleen itsenäistyminen tapahtui noin kuusi prosenttia yleisemmin kuin nuorempien ryhmässä. Myös se nähdään, että nuoremmassa sijoitusikäryhmässä palattiin takaisin kotiin noin viisi prosenttia useammin kuin itsenäistytettiin omilleen, ja vanhemmassa ikäryhmässä puolestaan itsenäistytettiin omilleen noin seitsemän prosenttia kotiin palaamista useammin (ks. taulukko 5).

Tulosta voi pyöritellä sijoitusten taustoilla ja syillä, eli tilapäiset ratkaisut ovat päättyneet yleensä kotiin palaamiseen ja pitempiaikaiset järjestelyt ovat johtaneet niin sanotusti lopullisiin sijaishoitoratkaisuihin. Tällaista näkemystä kehitellen voi päätyä ajatukseen, että pienempien lasten sijoitusten kohdalla kyse on hieman useammin ollut tilapäisestä avuntarpeesta verrattaessa sitä isompien lasten tilanteisiin. Toisaalta on myös niin, että isompien lasten kohdalla esimerkiksi koulujärjestelyjen myötä on ollut luontevaa itsenäistyä siitä vähitellen omilleen, ja silti on nähtävissä, että kyse on ollut tilapäistarpeen tyyppisestä järjestelystä.

Sukulaissijoitusten pysyvyydestä päättelin tarinoiden perusteella, että puolet kirjoittajista oli kokenut yhden ja puolet enemmän kuin yhden sijoituksen. Ristiintaulukointi paljasti, että tässä aineistossa enintään seitsemänvuotiaina sijoitetuilla lapsilla oli useammin kuin vanhempina sijoitetuilla lapsilla vähintään kaksi sukulaisperhekokemusta takanaan (ks. taulukko 6). Näin ollen kahdeksanvuotiaina tai sitä vanhempina sijoitettujen lasten sijoitukset vaikuttivat jonkin verran pysyvämmiltä. Erot vaikuttivat melko selviltä, eli nuorempien lasten ryhmässä yhdellä sijoituksella oli selvinnyt noin 37 prosenttia, kun taas vanhempien lasten ryhmässä vastaava luku oli noin 69 prosenttia.

Yksi mahdollinen selitys löydökselle voi olla se, että nuorempien ryhmässä oli monia sellaisia lapsia, joiden hoidosta oli ainakin jossakin vaiheessa vastannut isovanhempi, joka ei syystä tai toisesta pystynyt jatkamaan sijoitusta niin sanotusti loppuun asti. Mikäli lapsen ensimmäinen sijoitus on tapahtunut tämän ollessa hyvin pieni,

esimerkiksi vauvaikäinen, on sukulaissuhteissa luonnollisesti ehtinyt tapahtua paljon ennen aikuisikää, mikäli tilannetta verrataan esimerkiksi 16-vuotiaana ensimmäistä kertaa sukulaistensa luo muuttaneeseen nuoreen. Toisaalta kouluikäisinä sijoitettujen lasten suhteellisesti vähäisempään sijoituslukumäärään voi selitystä voi hakea myös taustatekijöistä eli muista käytännön järjestelyistä. Lapsen perheen hankala tilanne on esimerkiksi saattanut kehittyä vasta vähitellen, jolloin lapsen oltua riittävän vanha, hän on itse voinut vaikuttaa tapahtumien kulkuun. Tämä on voinut näkyä päätöksenteon huolellisempuna ja hitaampana prosessina, joka taas on saattanut merkitä ”ylimääräisten” sijoitusten välttämistä. Pienempien lasten kohdalla sijoitustilanteet ovat kenties olleet äkillisempiä, näin ainakin tarinoiden perusteella näyttäisi asian laita monesti olevan. Esimerkiksi vanhemman sairastumisen tai kuoleman johdosta sukulaiset ovat nähtävästi nopealla aikataululla tehneet jonkun ratkaisun, jota on sitten myöhemmin saatettu muuttaa. Nopeat päätökset ovat luonnollisesti seurausta siitä, että mitä nuoremasta lapsesta on kysymys, sitä enemmän ja välittömämmin hän tarvitsee aikuisen antamaa perusturvaa ja huolenpitoa.

Sillä seikalla, onko sijoitusten lukumäärä yksi tai useampi, ei ollut ristiintaulukoinnin perusteella vaikutusta siihen, miten sijoitukseen suhtaudutaan. Sekä enintään yhden että kahden tai useamman sijoituksen kokeneet kirjoittajat suhtautuivat molemmat 75 prosenttisesti vähintään hyvin sukulaissijoituskokemukseensa (ks. taulukko 7). Toisin sanoen tämän aineiston mukaan pelkästään sijoitusten lukumäärä ei ratkaise sijoituksen onnistumista tai muuten hyvänä pidettävää lopputulosta. Tämä havainto on mielestäni huomionarvoinen, sillä sukulaissijoitusten pysyvyyttä on pidetty yhtenä tärkeimmistä tämän sijoitusmuodon vahvuuksista (esim. Geen 2004; Koisti-Auer 2008; Lind 2006).

Vaikka sukulaissijoitukset näyttävät siis olevan yleisesti ottaen muita sijoituksia pysyvämpiä, niin pysyvyyden merkitystä voi hieman kyseenalaistaa. Mietin, onko sukulaissijoitusten pysyvyys kenties hieman ylikorostettua. Kuinka tärkeää on loppujen lopuksi se, että lapsi kokee esimerkiksi vain yhden sijoituksen? Olen jo aiemmin tässä tutkimuksessani esitellyt asioita, joita kirjoittajat toivat esille kuvatessaan hyviä tai huonoja sukulaissijoitusmuistojaan, ja niiden perusteella voi tehdä johtopäätöksen, että kirjoittajille tärkeintä on ollut heidän kasvuympäristö kohteluineen, ei se, kuinka monessa perheessä he ovat asuneet. Ja toisaalta on käsittääkseni vain hyvä asia, jos niin sanotusti vähemmän sopivasta sukulaisperheestä voi vaihtaa sopivampaan, kuten eräs kirjoittaja, jolla oli muistoissaan sekä hyvä että huono sukulaissijoituskokemus, kertoi.

Tässä aineistossa sukulaissijoituksen pysyvyys oli sitä, että kirjoittajista puolet oli pysynyt aina samassa sukulaisperheessä tai taloudessa, ja enintään kahdessa sukulaisperheessä asuneita kirjoittajia oli kolme neljäsosa. Toisin sanoen neljäsosalla kirjoittajista oli kokemus useammasta kuin kahdesta sukulaisperhesijoituksesta. On jokseenkin makuasia kuinka pysyvänä pitää sitä, että puolella on kuitenkin ollut kokemus yhtä useammasta sijoituksesta. Tässä tutkimuksessa pysyvyys on ehkä enemmänkin sitä, että lapsi on mahdollisista siirroista huolimatta pysynyt aina suvun sisällä, mikä on mahdollistanut useimpien kohdalla myös jatkuneet suhteet sukulaisiin.

Yhteenvetona voi todeta, että tämän tutkimuksen perusteella sukulaissijoitukseen myönteistä suhtautumista eli sijoituksen onnistumista lisää aavistuksen verran tai hieman lapsen alhainen sijoitusikä, mutta enemmän vaikkakin epäsuorasti ja jälkikäteisesti tilannetta kuvaten on sijoituksen hyvän lopputuloksen kanssa yhteydessä sijoituksen päättymistapa. Takaisin oman perheensä luo palanneiden lasten ja myönteisen suhtautumistavan välillä vaikuttaa tämän aineiston perusteella olevan jonkinlainen yhteys. Sen sijaan sijoitusten lukumäärällä ei näyttänyt olevan suhtautumistavan kannalta merkitystä. Kirjoittajat, joille sukulaissijoitus oli jäänyt hyvänä muistona mieleen, kirjoittivat muun muassa hyvästä kohtelusta, joka tarkoitti esimerkiksi hyväksyvää ja arvostavaa ilmapiiriä. Joissakin tarinoissa kuvatut runsaat työtehtävät eivät itsessään tuntuneet heikentävän suhtautumistapaa. Hyvien muistojen osuutta kasvatti usein myös sukulaisperheiden omat lapset, joiden kanssa leikkimistä tai muuta yhteistä tekemistä kuvattiin paljon. Lisäksi melkein kaikissa hyvien muistojen tarinoissa kirjoitettiin ainakin johonkin sukulaiseen jatkuneesta yhteydenpidosta.

Huonona muistona eli vähemmän onnistuneena sukulaissijoituksen kokeneet kirjoittajat kertoivat muun muassa siitä, että he eivät tulleet toimeen sukulaisperheen jäsenten kanssa, ja että sukulaisperheessä oli vallinnut kireä ja huono ilmapiiri, ja jopa väkivaltaisesta kohtelusta kerrottiin. Kirjoittajat kuvasivat kokeneensa sopeutumisvaikeuksia kuten pelokkuutta ja yksinäisyyttä. Myös vakavammista mielenterveysongelmista, jopa itsemurha-ajatuksista, kirjoitettiin.

Vaikka sukulaissijoitusten lukumäärä ei itsessään ollut ratkaiseva tekijä sijoituksiin suhtautumisessa, niin huonona kokemuksena sijoituksen kokeneiden kirjoittajien ryhmässä useat muutot olivat lisänneet epävarmuutta ja vaikuttaneet läheisten ihmissuhteiden puuttumiseen. Kaikkiaan sukulaissuhteet olivat huonosti

sukulaissijoitukseen suhtautuvien ryhmässä vastakkaista ryhmää useammin etäiset ja toisinaan jopa vihamieliset.

Olen pyrkinyt suorittamaan arviointiani hienovaraisesti eri yhteyksiä havainnollistaen. Tarinoita tulkiten ja ristiintaulukoinnilla täydentäen avautuu mahdollisuus tarkasteluun, joka paljastaa, miten asiat voivat kenties olla ja mitkä asiat saattavat liittyä toisiinsa. Mustavalkoisten ja suoraviivaisten yleistysten tekemiseltä kannattaa silti pidättäytyä, sillä sukulaissijoitusten onnistumisessa on kysymys aina moniulotteisesta asiasta, jossa useat asiat liittyvät toisiinsa. Ja vielä niin, että mikään seikka sellaisenaan tai yksinään ei takaa hyvää tai huonoa lopputulosta. Kuten Savukoskikin (2008, 246) väitöstutkimuksessaan toteaa, niin lopputulos ja siihen johtavat tekijät riippuvat viime kädessä aina yksilöstä itsestään. Toisin sanoen tapahtumat eivät koskaan ole selitettävissä niin suoraviivaisesti, että ne sopisivat aina jokaisen kertojan kokemuksiin.

6 Lopuksi

Tutkimusaihe sukulaistensa luona asuneiden lasten kokemuksista on avattu, ja siitä piirretty kuva maalaa monivärisen esityksen muun muassa tapahtumiin liittyvistä taustoista ja muistoista. Tulevaisuuden tutkimushaasteita aiheen tiimoilta kuitenkin riittää. Esimerkiksi uuden lastensuojelulain ”hengen” toteutuminen, toisin sanoen se, miten sukulaishäkökulma konkretisoituu pidemmällä aikajänteellä lastensuojelun prosessissa, on yksi mahdollinen tulevaisuuden tutkimuskohde. Toinen tutkimusaihe voisi liittyä suvun sisäisesti sijoitettujen sukulaissijaislasten, kuten tämän aineiston kirjoittajat, ja viranomaisten päättämien sukulaissijaislasten väliseen vertailuun esimerkiksi lasten osallisuudesta ja vaikuttamismahdollisuuden näkökulmasta.

Laissa (417/2007) nostettiin sukulaiset ja lähiverkostot uudella tavalla esille, mutta tässä vaiheessa on vielä liian varhaista arvioida sen pitkän aikavälin toteutumista. Erityisesti lain pykälän 32 muotoilu on herättänyt huomioni, sillä velvoittavalta vaikuttavasta muotoilustaan huolimatta se ei mielestäni ole aukoton. ”On selvitettävä lapsen vanhemman, jonka luona lapsi ei pääasiallisesti asu, sukulaisten tai muiden lapselle läheisten henkilöiden mahdollisuudet ottaa lapsi luokseen asumaan [...] Selvittäminen voidaan jättää tekemättä, jos sitä ei asian kiireellisyyden tai muun perustellun syyn vuoksi ole tarpeen tehdä.” Käytännössä ilmaisu jättää painavan ja lopullisen

harkintavallan tilanteeseen osuvalle virkailijalle, joka perustellustaan syystä voi jättää läheisverkoston vaikka kokonaan kartoittamatta. Pidänkin mahdollisena, että läheisverkoston kartoittamiseen liittyvät virkailijoiden väliset yksilölliset painotuserot voivat ratkaista sen, mihin suuntaan tilannetta kulloinkin lähdetään viemään.

Perusteluina suvun kartoittamatta jättämiselle voidaan käyttää esimerkiksi perheen piirissä esiintyneitä vanhoja ongelmia, sukulaisten iäkkyyttä, yksinhuoltajuutta, sairauksia, alhaista sosioekonomista asemaa sekä etäisinä nähtyjä sukulaissuhteita. Kaikki nämä ovat olleet esillä, kun on puhuttu sukulaissijoituksiin liittyvistä riskeistä (esim. Koisti-Auer 2008). Kuitenkaan ei ole olemassa yleisiä tai yhtäläisiä sopimuksia siitä, miten esimerkiksi ikä tai terveydentila tulisi loppujen lopuksi määritellä. Kriteerit ja niihin suhtautuminen voivat sisältää yksilöllistä vaihtelua esimerkiksi sen suhteen, mikä määritellään riittäväksi iäksi tai terveydentilaksi yksinhuoltajalle, joka haluaa ryhtyä sukulaissijaisvanhemmaksi. Tarkoiton, että osa sosiaalityöntekijöistä voi inhimillisistä syistä tai omista arvoistaan johtuen arvottaa enemmän vaikkapa isovanhemman kokemusta tämän korkeasta iästä huolimatta kuin jotkut toiset.

Katson, että sukulaisverkoston kartoittaminen ei ole meillä itsestään selvä asia. Tähän viittaa esimerkiksi se, että lapsen lähiverkostoon katseet suuntaavaa läheisneuvonpitoa ei toimintatapana eikä työvälineenä ole Suomessa lailla ohjattu. Tätä prosessia ovat osaltaan jarruttaneet sellaiset työkäyttöön liittyvät seikat kuin väitetty ajanpuute, puutteellinen organisointi sekä työntekijöiden osoittamat kielteiset asenteet. Läheisneuvonpidosta on kuitenkin tietoa, jonka mukaan se lisää eri osapuolten tyytyväisyyttä. Kun lähiverkoston osallisuutta voidaan lisätä, niin kaikkien osapuolten välistä ymmärrystä saadaan kasvatettua, ja samalla perhesiteiden nähdään vahvistuvan sekä perheiden voimaantuvan. Näin menetelmän uskotaan edistävän sitä, että sijaisperheitä löytyy lapsen omasta lähiverkostosta. (Männikkö 2009, 8.)

Lopuksi esitän muutaman aineistoni perusteella esille nousseen sukulaissijaishoidolle asettuvan kriteerin, joista tosin mikään yksinään tai edes ne kaikki yhdessä ei takaa automaattisesti hyvää sukulaissijoituksen lopputulosta, mutta niillä kaikilla on enemmän tai vähemmän merkitystä, kun sitä tavoitellaan. Tilanteen mukaan tulee yksittäin ratkaistavaksi, mitä ne täsmälleen ottaen tarkoittavat, eli mitä kussakin tilanteessa tarkoittaa esimerkiksi sukulaisten riittävän hyvät keskinäiset välit tai riittävä kasvatuskky. Lisäksi osa luettelemistani asioista on luonteeltaan sellaisia, joihin

voidaan vaikuttaa sopivan tuen tai palvelun osoittamisella, joten erityisen ehdotonta rajapintaa kriteerien sisällöllisille vaatimuksille ei ainakaan tässä yhteydessä ole mielekästä osoittaa. Työn kehittämisen näkökulmasta on kuitenkin ensiarvoisen tärkeää osata nähdä erilaiset tilanteet sekä kohdistaa niihin oikein ja riittävästi sopivia tukitoimia ja palveluja. Tämä tarkoittaa, että pyritään vastaamaan aina yksilöllisesti kunkin lapsen ja tämän sukulaisperheen nimenomaisiin tarpeisiin.

Kuten tarinoista kävi ilmi niin, aina sukulaissijaisperheen kaikki jäsenet eivät suhtautuneet hyvin heidän luokseen muuttaneeseen lapseen. Tätä tietoa vasten kaikkien osapuolten tulee suhtautua vähintään hyväksyvästi ja suopeasti mieluiten välittävästi lapsen sijoitukseen. Mukaan lasken molempien biologisten vanhempien ohella myös sukulaisperheen omat lapset ja sukulaisen puolison. Puoliso ei ole lapselle biologista sukua, joten hänellä ei siten ole välttämättä puolisoonsa verrattavaa tunnesuhdetta lapseen, millä voi olla vaikutusta lapsen saamaan kohteluun.

Toinen esille nostettava asia on se, että yleensä lapsen yhteys säilyy vain niihin sukulaisiin, joiden luona hän on asunut – eikä aina näihinkään. Samoin sisarusuhteet katkeavat usein. Näin ollen sukulaisten edellytyksiin pitää yhteyttä lapseen ja lapselle läheisiin ihmisiin on tarpeen kiinnittää entistä tarkempaa huomiota. Yhteyden tulee säilyä molempiin sukuihin. Lapselta ei saa viedä oikeutta olla molempien sukujensa jäsen, huolimatta asumisjärjestelyistä.

Sukulaisten keskinäisten suhteiden tulee olla riittävän avoimet, hyvät ja toimivat. Erityisesti sijoitussuvun puolella, jotta esimerkiksi äkillisesti muuttuviin tilanteisiin (sairastuminen, muu asioiden järjestely...) voidaan nopeasti reagoida ilman, että lapsen arki häiriintyy tilanteessa liikaa. Vähintään asialliset ja toimivat suhteet tulee olla myös lapsen toiseen sukuun, eli siihen sukuun, jossa lapsi ei asu. Tällöin voidaan turvata sukujen sisältämien voimavarojen nykyistä laajempi hyödyntäminen.

Joissakin tarinoissa kuvattiin vaikeita oloja sukulaisten luona ja sitä, miten kokemukset, esimerkiksi ankara kohtelu tai päihteidenkäyttö, olivat vaikuttaneet heidän henkiseen hyvinvointiinsa. Osa kirjoittajista kuvaili kokeneensa eriasteista masennusta ja jopa itsemurha-ajatuksia, jotka olivat jääneet perheissä huomiotta. Näitä kokemuksia silmällä pitäen sukulaissijaisperheeltä tulee edellyttää riittävän hyvää kasvatuskäytännön, johon kuuluu esimerkiksi lapsen yksilöllisten tarpeiden huomiointi. Sukulaisten tulee

ymmärtää lapsen vaikeat kokemukset sekä nähdä tämän fyysiset ja psyykkiset erityistarpeet.

Sukulaisperheessä ei saa esiintyä vakavia psykososiaalisia ongelmia kuten päihdeongelmia tai väkivaltaista käyttäytymistä. On myös tärkeää, että sukuun mahdollisesti liittyvät kipeät kokemukset ja tunteet on käsitelty, jotta sukulaissijaisvanhempi on vapaa sellaisista negatiivisista tunnerasitteista, joita hän muuten saattaisi sukulaissijoituksen kautta siirtää eteenpäin.

Näen sukulaissijoitusten uuden nousun mahdollisuutena, jolla voidaan palauttaa ajassamme usein etäisinä näyttäytyvät sukulaissuhteet takaisin yhteisöllisemmäksi turvaverkoksi. Etenkin kun elämme aikaa, jolloin monenlainen turvattomuus sekä elinoloihin liittyvä vaikeuden kokemus tuntuvat vain lisääntyvän. Ajattelen, että tämän päivän individualistisessa korostuksessa ihmisten kokonaisvaltaiselle hyvinvoinnille ja elämäkululle olisi hyväksi elää kollektiivisemmin, eli enemmän toisia ihmisiä huomioon ottaen ja lojaaliutta osoittaen. Nykyisin paljossa vallitsevalle ”ei mitään väliä” asenteelle lähiverkoston läsnäolo saattaisi olla tervehdyttävää ja parhaassa tapauksessa etukäteen ongelmia ehkäisevää.

Omaan kiinnostukseeni lähteä tutkimaan tätä aihetta on vaikuttanut lastensuojelutyöni ohella myös omakohtainen kokemus aiheesta. Isäni varhaisen kuoleman jälkeen sukulaisillani on ollut suuri merkitys elämässäni. Suvun sisäisten järjestelyjen seurauksena olen lapsuudessani viettänyt sisareni kanssa melko pitkiä yhtäjaksoisia ajanjaksoja sukulaisperheessä, jonne minulla on yhä edelleen toimivat suhteet.

Kaikkiaan tämän tutkimuksen perusteella voi todeta, että lapsuuden kokemukset sukulaisten luona asumisesta ovat hyvin moninaiset – niin hyvässä kuin pahassa. Toisin sanoen sukulaissijoitukset näyttäytyvät sen kokeneille henkilöille monenkirjavina kokemuksina, joita ei ole mahdollista yksinkertaistaa yhteen tarinaan. Kokemusten moneus kuvaa osuvasti kirjoittajien tarinoita, ja voinkin niiden perusteella lopuksi vain todeta, että sukulaissijoitukset sisältävät kiistatta monenlaisia mahdollisuuksia ja hyviä asioita mutta myös erilaisia riskejä ja heikkouksia.

Tällä hetkellä sukulaissijoituksista puhuminen näyttää olevan jonkinlaisessa muutostilassa. Pitkään aihetta hallinnut, ja ajoittain jopa ”junnaavalta” vaikuttanut, keskustelu riskeistä keskittyen usein isovanhempien iän ympärille, on vienyt tilaa muilta

sukulaissijoitukseen liittyviltä tärkeiltä asioilta kuten sukulaissuhteiden jatkuvuudelta ja identiteetin kehittymiseltä. Keskustelu, joka on siirtymässä sukulaissijoitusten riskipainotteisuudesta kohti voimavarana kohdattavaa mahdollisuutta, rikastaa sijaishuoltokeskustelun ilmapiiriä.

Tutkimusraporttini päätteeksi on kenties hyvä tarkentaa, että tämä tutkimus ei puhu sen puolesta, että sukulaissijaishoitoon pitäisi aina päätyä, kun jollekin lastensuojelun asiakasperheen lapselle mietitään sijaishoitoratkaisua. Sukulaissijoituksia ei täten ole syytä nostaa muiden vaihtoehtojen yläpuolelle, sillä kaikkiin tilanteisiin ne eivät ole sopivia ratkaisuja. On kuitenkin perusteltua ottaa sukulaissijoitukset mukaan samalle lähtöviivalle muiden sijaishoitovaihtoehtojen kanssa, kun tavoitteena on löytää kullekin lapselle sopivin ja parhain hoitojärjestely. Vasta kaikkien mahdollisten vaihtoehtojen tasaväkisen ”puntaroinnin” jälkeen mahdollisuus hyvään ja onnistuneeseen sijoituksen lopputulokseen on todellinen.

Lähteet

- Aho, Marjaana (2003) Isovanhemmat lastenlastensa sijaisvanhempina. Sosiaalityön pro gradu -tutkielma. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Tampereen yliopisto. (Julkaisematon)
- Beeman, Sandra & Boisen, Laura (1999) Child Welfare Professionals` Attitudes Toward Kinship Foster Care. *Child Welfare* 78 (3), 315–337.
- Berrick, Jill D. (1998) When Children Cannot Remain Home: Foster Family Care and Kinship care. *Protecting Children from Abuse and Neglect. The Future of Children* 8 (1), 71–84.
- Broad, Bob & Skinner, Alison (2005) Relative Benefits. *Pacing Children in Kinship Care*. London: British Association for Adoption and Fosterin (BAAF).
- Bäck-Kiianmaa, Raili (toim.) (2004) Sukulaissijoitukset ja niiden tukeminen -projektin loppuraportti. Pesäpuu ry. Lastensuojelun erityisosaamisen keskus. Jyväskylä.
- Cuddeback, Gary S. & Orme, John G. (2002) Training and Services for Kinship and Nonkinship Foster Families. *Child Welfare* 81 (6), 879–909.
- Farmer, Elaine (2010) What Factors Relate to Good Placement Outcomes in Kinship Care? *British Journal of Social Work* 40 (2), 426–444.
- Fingerroos, Outi & Haanpää, Riina (2006) Muistitietotutkimuksen ydinkysymyksiä. Teoksessa Outi Fingerroos & Riina Haanpää & Anne Heimo & Ulla-Maija Peltonen (toim.) *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä. Tietolipas* 214. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 27–28, 34–39.
- Furman, Ben (1997) Ei koskaan liian myöhäistä saada onnellinen lapsuus. Kolmas painos. Juva: WSOY.
- Geen, Rob (2004) The Evolution of Kinship Care Policy and Practice. *Children, Families and Foster Care* 14 (1), 131–144.
- Gleeson, James P. (2007) Kinship Care Research and Literature: Lessons Learned and Directions for Future Research. *Kinship Reporter* 1 (2), 1, 8–11.
- Gordon, Amy L. & McKinley, Sharon E. & Satterfield, Mattie L. & Curtis, Patrick A. (2003) A First Look at the Need for Enhanced Support Services for Kinship Caregivers. *Child Welfare* 82 (1), 77–95.
- Hakala, Juha (2008) Uusi graduopas: melkein maisterin entistä ehompi niksikirja. Helsinki: Gaudeamus.
- Harden, Brenda J. & Clyman, Robert B. & Kriebel Dawn K. & Lyons Mary E. (2004) Kith and kin care: Parental attitudes and recources of foster and relative caregivers. *Children and Youth Services Review* 26 (7), 657–671.

Heikkinen, Hannu L. T. (2007) Narratiivinen tutkimus – todellisuus kertomuksena. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Toinen korjattu ja täydennetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus. 142–155.

Heino, Tarja (2001) Sijoitukset sukulaisperheisiin lastensuojelussa. Aiheita 19. Helsinki: Stakes.

Hellsten, Iina (1997) Metaforien Eurooppa. Näkökulmia suomalaiseen EU-journalismiin. Tampereen yliopisto. Tiedotusopin laitos. Sarja A 90/1997. Tampere.

Hänninen, Vilma (2002) Sisäinen tarina, elämä ja muutos. Viides painos. Akateeminen väitöskirja. Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos. Tampereen yliopisto.

Kanerva, Anne (2002) Onko suku lapselle paras vai pahin. Lapsen maailma 9/2002, 23.

Karisto, Antti & Takala, Pentti & Haapola, Ilkka (1999) Matkalla nykyaikaan. Elintason, elämäntavan ja sosiaalipolitiikan muutos Suomessa. Helsinki: Wsoy.

Koisti-Auer, Anna-Liisa & Neuvonen, Marianne & Siekkinen, Riitta (toim.) (2004) Sukulaissijaisvanhemmuus – perhekohtainen työskentelymalli sukulaissijaisvanhempien valmennukseen ja valintaan. Sosiaalityöntekijän käsikirja. Jyväskylä: Pesäpuu ry.

Koisti-Auer, Anna-Liisa (2008) Sukulaissijaisvanhemmuuden profiili. Licensiaatintutkimus. Lapsi- ja nuorisososiaalityön erikoisala. Jyväskylä: Pesäpuu ry.

Korkiakangas, Pirjo (2006) Etnologisia näkökulmia muistiin ja muisteluun. Teoksessa Outi Fingerroos & Riina Haanpää & Anne Heimo & Ulla-Maija Peltonen (toim.) Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä. Tietolipas 214. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 134–140.

Kujala, Tiina (2007) Kerronnallinen tutkimus opettajien ikääntymisestä. Teoksessa Eija Syrjäläinen & Ari Eronen & Veli-Matti Värri (toim.) Avauksia laadullisen tutkimuksen analyysiin. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy, 13–34.

Laine, Timo (2007) Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Toinen korjattu ja täydennetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 28–45.

Laisi, Nina (2004) Sukulaisista sijaisvanhempia – sosiaalityöntekijöiden näkökulma sukulaissijoituksiin. Opinnäytetyö. Sosiaalialan koulutusohjelma. Laurea-ammattikorkeakoulu. Vantaa-instituutti. (Julkaisematon)
Teos on osittain julkaistu sähköisessä muodossa osoitteessa:
<www.uudenmaansijaiskotiyhdistys.org/arkisto/sukulaissijoitus.pdf>
[Viittauspäivä 24.11.2010.]

Laitinen, Merja & Uusitalo, Tuula (2008) Narratiivinen lähestymistapa traumaattisten elämäkokemusten tutkimisessa. Teoksessa Raimo Kaasila & Raimo Rajala & Kari E. Nurmi (toim.) Narratiivikirja: Menetelmiä ja esimerkkejä. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 106–141.

Lastensuojelu 2002. Tilastotiedote 16/2003. Helsinki: Stakes.

Laurila, Anja (1999) Toinen mahdollisuus. Pitkäaikainen sijaishoidon ja aikuistuneen tytön identiteetti, minäkäsitys ja sijaishoitorepresentaatio. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto.

Laurila, Anja (2002) ”Huominen voi olla parempi mitä eilinen”. Tutkimus sijaishoitopajista. Sote-psykiatriapalvelu. Forssa.

Lind, Leena (2006) Laki muuttui – muuttuivatko käytännöt? Kokemuksia sukulaissijoituksista Ruotsissa. Pesäpuun lehti 1/2006, 11.

Linderot, Sofia (2006) Att placera eller inte placera i släktinghem, det är frågan. En studie kring familjehemsplaceringar – lagstiftning, attityder och handläggning inom socialtjänsten. Licentiatavhandling. Meddelanden från Socialhögskolan 2006:1. Lunds Universitet.

Mikkonen, Marjo (2008) Helsinkiläistä lastensuojelun perhehoitoa kolmelta vuosikymmeneltä. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto. Tutkimuksia 2008:1. Helsinki.

Moilanen, Pentti & Rähä, Pekka (2007) Merkitysrakenteiden tulkinta. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Toinen korjattu ja täydennetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 64–67.

Männikkö, Paula (2008) Pride Norjassa. Pesäpuun lehti 2/2008, 13.

Männikkö, Paula (2009) Sukulaissijaisvanhemmuus puhuttaa ympäri maailmaa. Pesäpuun lehti 2/2009, 8–9.

Nykysuomen sanakirja (2002). Viidestoista painos. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Juva: Wsoy.

Pojjula, Soili (2008) Miten selviytyä työpaikan menetyksestä. Teos ilmestyi ensimmäisen kerran 2003. Helsinki: Kirjapaja.

Pulma, Panu & Turpeinen, Oiva (1987) Suomen lastensuojelun historia. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto.

Pöntinen, Johanna (2005) "Mä oon ikionnellinen tästä lapsesta" – kertomuksia sukulaissijaisvanhemmuudesta. Sosiaalityön pro gradu -tutkielma. Yhteiskuntapolitiikan laitos. Helsingin yliopisto. (Julkaisematon)

Ranz, Saija (2009) Vieraimpana naisena. Teoksessa Merja Laitinen & Anneli Pohjola (toim.) Tabujen kahleet. Tampere: Vastapaino, 204–225.

Räsänen, Pekka (2005) Havaintojen mittaaminen ja aineiston jäsentämisen metodologia. Teoksessa Pekka Räsänen & Anu-Hanna Anttila & Harri Melin (toim.) Tutkimusmenetelmien pyörteissä. Sosiaalitutkimuksen lähtökohdat ja valinnat. Jyväskylä: PS-kustannus, 98–100.

Saarela-Kinnunen, Maria & Eskola, Jari (2010) Tapaus ja tutkimus = tapaustutkimus? Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Kolmas uudistettu ja täydennetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 189–199.

Saarinen, Erja (2001) Suku on pahin vai sittenkin paras? *Sosiaaliturva* 14/2001, 4–9.

Savukoski, Marika (2008) Vapaaksi anoreksian kahleista. Narratiivinen tutkimus selviytymispoluista. Akateeminen väitöskirja. Kasvatustieteiden tiedekunta. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Silverman, David (2006) *Interpreting qualitative data. Methods for Analyzing Talk, Text and Interaction*. Third Edition. London: Sage Publications.

Syrjälä, Leena (2010) Elämäkerrat ja tarinat tutkimuksessa. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Kolmas uudistettu ja täydennetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 247–258.

Syrjäläinen, Eija & Eronen, Ari & Värri, Veli-Matti (2007) Avauksia laadullisen tutkimuksen analyysiin. Tampere: Tampereen yliopistopaino.

Ukkonen, Taina (2006) Yhteistyö, vuorovaikutus ja narratiivisuus muistitietotutkimuksessa. Teoksessa Outi Fingerroos & Riina Haanpää & Anne Heimo & Ulla-Maija Peltonen (toim.) Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä. Tietolipas 214. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 175–198.

Taskinen, Sirpa (2006) Mikä suvussa puhuttaa? Katsaus sukulaissijoituksista käytyyn keskusteluun. *Pesäpuun lehti* 1/2006, 4.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2002) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Uusitalo, Tuula (2006) Miten päästä yli mahdottoman? Narratiivinen tutkimus itsemurhamenetyksistä. Akateeminen väitöskirja. Kasvatustieteiden tiedekunta. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Worrall, Jill (2006) Challenges of Grandparent Custody of Children at Risk in New Zealand. *Families in Society* 87 (4), 546–547.

Vilkko, Anni (1997) Omaelämäkerta kohtaamispaikkana. Naisen elämän kerronta ja luenta. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden Seura.

Vilkko, Anni (1998) Omaelämäkertojen analysoiminen kertomuksina. Teoksessa Klaus Mäkelä (toim.) Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Helsinki: Gaudeamus. 81–98.

Vinnerljung, Bo & Sallnäs, Marie & Westermark, Pia Kyhle (2001) Sammanbrott vid tonårsplaceringar – om ungdomar i fosterhem och på institution. Stockholm: Socialstyrelsen/CUS. Tutkimus löytyy myös osoitteesta:

<http://www.sos.se/FULLTEXT/112/2001-112-3/2001-112-3.pdf>

[Viittauspäivä 25.5.2010.]

Sähköiset lähteet

Hallituksen esitys (252/2006) Eduskunnalle lastensuojelulaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi. Kohdat Kansainvälinen kehitys ja ulkomaisten lainsäädäntö sekä Lastensuojelun tila ja kehitys.

http://217.71.145.20/TRIPviewer/temp/TUNNISTE_HE_252_2006_fi.html

[Viittauspäivä 25.5.2010.]

Holtan, Amy (2006) Barndom i fosterhjem i egen slekt.

http://www.forebygging.no/fhp/d_emneside/cf/hApp_101/hPKey_10178/hParent_655/hDKey_1 [Viittauspäivä 25.5.2010.]

Hyvärinen, Matti (2006) Kerronnallinen tutkimus.

http://www.hyvarinen.info/material/Hyvarinen-Kerronnallinen_tutkimus.pdf

[Viittauspäivä 6.11.2010.]

Lastensuojelulaki (417/2007). www.finlex.fi [Viittauspäivä 25.5.2010.]

Lastensuojelulaki (683/83).

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/kumotut/1983/19830683>

[Viittauspäivä 25.5.2010.]

Lastensuojelu 2008. Tilastotiedote 19/2009. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus.

<http://www.stakes.fi/FI/tilastot/aiheittain/Lapsuusjaperhe/lastensuojelu.htm>

[Viittauspäivä 25.5.2010.]

Lastensuojelu 2006. Tilastotiedote 13/2007. Helsinki: Stakes.

<http://www.stakes.fi/tilastot/tilastotiedotteet/2007/Tt13_07.pdf>

[Viittauspäivä 25.5.2010.]

Lindeman, Andreas & Hestbæk, Anne-Dorthe (2004) Slægtsanbringelser i Danmark. En pilotundersøgelse, 04:21. København: Socialforskningsinstituttet:

<http://www.sfi.dk/graphics/SFI/Pdf/Rapporter/2004/0421_Slaegtsanbringelser.pdf>

[Viittauspäivä 25.5.2010.]

Läheisneuvonpito

<<http://www.valt.helsinki.fi/yhpo/sosweb/sivut/laheisneuvonpito.htm>>

[Viittauspäivä 30.10.2010.]

Näslund, Ewa (2002) Att familjeplacera ett barn i släkten / Senaste nytt.

<<http://www.naslund.org>> [Viittauspäivä 25.5.2010.]

Reinikainen, Sarianna (2007) Läheisneuvonpito lapsinäkökulmasta. Helsinki: Stakes.

<<http://www.stakes.fi/verkkojulkaisut/raportit/R7-2007-VERKKO.pdf>>

[Viittauspäivä 3.11.2010.]

Liitteet

Liite 1. Lehti-ilmoitus.

Oletko asunut sukulaisten luona lapsena?

Oletko lapsuudessasi asunut sukulaisten luona? Kirjoita kokemuksistasi vapaamuotoinen tarina, tai käytä apuna seuraavia kysymyksiä: Miltä sukulaisperheessä asuminen tuntui, ja millaisia muistoja se herättää? Minkä ikäinen olit tuolloin, ja kauanko tilanne jatkui? Muistatko miten ja miksi tilanteeseen päädyttiin, entä miten se päättyi? Kerro, miten kokemus on vaikuttanut sukulaissuhteisiisi. Taustatietoina kerro sukupuolesi, syntymävuotesi, ja keistä sukulaisista on kyse. Halutessasi voit ilmoittaa myös yhteystietosi mahdollista haastattelua varten.

Toivon kirjoituksia marraskuun loppuun mennessä. Käytän kirjoituksia luottamuksellisesti sosiaalityön pro gradu -tutkielmassani, jota teen Helsingin yliopiston yhteiskuntapolitiikan laitoksella.

Kiittäen

Nina Laisi, Olavinlinnantie5c58, 00900 Helsinki.

nina.laisi@helsinki.fi

Taulukko 1. Kirjoittajien syntymävuosien esiintyminen.

		Frekvenssi	Prosentteina	Kumuloitiva osuus
Havaittu vuosi	1922	1	3,1	3,1
	1931	2	6,3	9,4
	1933	2	6,3	15,6
	1937	1	3,1	18,8
	1938	2	6,3	25,0
	1940	6	18,8	43,8
	1941	1	3,1	46,9
	1942	1	3,1	50,0
	1943	1	3,1	53,1
	1944	1	3,1	56,3
	1945	2	6,3	62,5
	1946	2	6,3	68,8
	1947	1	3,1	71,9
	1948	1	3,1	75,0
	1950	2	6,3	81,3
	1957	1	3,1	84,4
	1962	1	3,1	87,5
	1964	1	3,1	90,6
	1967	1	3,1	93,8
	1989	1	3,1	96,9
1991	1	3,1	100,0	
	Kaikki	32	100,0	

Taulukko 2. Kirjoittajien ikäjakauman keskeiset tunnusluvut.

Vastaajien ikä vuonna 2009

N	Havaintoja	32
	Puuttuvia arvoja	0
	Keskiarvo	62,75
	Mediaani	66,5
	Moodi	69
	Minimi	18
	Maksimi	87

Taulukko 3. Kirjoittajien sukulaissijoitusiän ja sukulaissijoitukseen suhtautumisen välinen yhteys.

		Hyvä vai huono kokemus		Yhteensä
		vähintään ok tai hyvä kokemus	huono kokemus	
Luok.sijoitusikä	7-vtai alle	78,9%	21,1%	100,0%
	8-vtai yli	69,2%	30,8%	100,0%
Yhteensä		75,0%	25,0%	100,0%

Taulukko 4. Sukulaissijoituksen päättymistavan ja sukulaissijoitukseen suhtautumisen välinen yhteys.

		Hyvä vai huono kokemus		Yhteensä
		vähintään ok tai hyvä kokemus	huono kokemus	
Sijoituksen päättyminen	takaisin kotiinsa	87,5%	12,5%	100,0%
	omilleen itsenäistymisen	62,5%	37,5%	100,0%
Yhteensä		75,0%	25,0%	100,0%

Taulukko 5. Sukulaissijoitusiän ja sukulaissijoituksen päättymistavan välinen yhteys.

		Sijoituksen päättyminen		Yhteensä
		takaisin kotiinsa	omilleen itsenäistymisen	
Luok.sijoitusikä	7-vtai alle	52,6%	47,4%	100,0%
	8-vtai yli	46,2%	53,8%	100,0%
Yhteensä		50,0%	50,0%	100,0%

Taulukko 6. Sukulaissijoitusiän ja sukulaissijoitusten lukumäärän välinen yhteys.

		Sijoitusten määrä		Yhteensä
		1 sijoitus	2 sijoitusta tai enemmän	
Luok.sijoitusikä	7-vtai alle	36,8%	63,2%	100,0%
	8-vtai yli	69,2%	30,8%	100,0%
Yhteensä		50,0%	50,0%	100,0%

Taulukko 7. Sukulaissijoitusten lukumäärän ja sukulaissijoitukseen suhtautumisen välinen yhteys.

		Hyvä vai huono kokemus		Yhteensä
		vähintään ok tai hyvä kokemus	huono kokemus	
Sijoitusten määrä	1 sijoitus	75,0%	25,0%	100,0%
	2 sijoitusta tai enemmän	75,0%	25,0%	100,0%
Yhteensä		75,0%	25,0%	100,0%